

VÁLEČNÉ HROBY

Průvodce zákonem

Zásady péče a výklad
základních pojmů

Praha 2023

Úvod

S válečnými hroby, němými svědky naší bohaté historie, se můžeme běžně setkávat při procházkách obcemi i krajinou a potkáváme je i na některých hřbitovech. Tyto pomníky nebo hroby s ostatky¹ padlých vojáků, válečných zajatců nebo odbojářů jsou součástí našeho běžného života. Jejich existenci mnohdy ani nevnímáme. Při letmém pohledu se může zdát, že stojí mimo běžnou pozornost veřejnosti a že ze své tiché osamělosti vystupují pouze ve významných dnech, kdy se u nich scházejí různé delegace. Někdo z přítomných řekne pár slov, společně položí přinesený věnec nebo květinu, chvilí mlčky postojí a jdou dál.

Ale to je jenom zdání. Při pozornějším pohledu si můžeme všimnout, že válečné hroby nenavštěvují jenom oficiální delegace. U některých z nich se tu a tam objeví kytička nebo svíčka, většina z nich je čistá a jejich okolí je upravené. Někdo se o ně stará a jistě k tomu má nějaký důvod. Může jím být jméno na pomníku, smysl pro řád a pořádek nebo vědomí významu válečných hrobů pro uchování naší kolektivní historické paměti. Důvodů může být nepřeberné množství a každý z nich je stejně dobrý.

Pravda, neplatí to bohužel o všech válečných hrobech. Zcela odlišná situace může být například v místech, kde žijí lidé bez historické paměti nebo kde bylo původní obyvatelstvo z různých důvodů nahrazeno novými kolonisty. Stejně tak i v místech, jež zůstala po dlouhou dobu neobydlená, v obcích, kde je péče o vlastní historii popelkou nebo kde je péče o veřejný prostor lidem obecně lhostejná. I zde může být nepřeberné množství důvodů, ale tentokrát k lhostejnosti. V takových místech stojí válečné hroby opravdu mimo pozornost veřejnosti a jejich stav bývá neutěšený.

V prvním případě není potřeba upravovat péči o válečné hroby žádnými pravidly, protože funguje spontánně. Ale ve druhém případě je nezbytné stanovit lidem a institucím k péči o válečné hroby závazná pravidla. Těmito pravidly je zákon o válečných hrobech, který mimo jiné stanovuje povinnosti vlastníkům válečných hrobů a orgánům státní správy.

Tato brožurka má dvě části: Průvodce zákonem o válečných hrobech a Výklad zásad péče o válečné hroby a základních pojmů. Je určena především obcím a ostatním vlastníkům válečných hrobů a také orgánům státní správy, které se na základě zákona o válečných hrobech na péči o válečné hroby podílejí. Jedná se o obecní úřady obcí s rozšířenou

¹ Lidskými ostatky se rozumí lidské pozůstatky po pohřbení § 2 písm. d) zákona o pohřebnictví.

působností a krajské úřady. Smyslem brožurky je nahradit nevyhovující a zastaralý komentář Pavla Vetešníka a Jaroslava Šejvla² a poskytnout podrobný výklad ustanovení zákona o válečných hrobech a souvisejících pojmů a v neposlední řadě nabídnout návrh řešení nejčastějších situací a problémů, na které lze při aplikaci zákona o válečných hrobech narazit.

Ing. Imrich Vetrák

² Zákon o pohřebnictví, Zákon o válečných hrobech (Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, 2., podstatně přepracované a doplněné vydání, 491 s.), viz důkladnou recenzi tohoto komentáře: Stanovisko ke druhé části knihy: Zákon o válečných hrobech, komentář z pera Pavla Vetešníka a Jaroslava Šejvla, 20. 12. 2021, ThLic. Tomáš Kotrlý, Th.D., Zdroj: Verlag Dashöfer, recenze publikována pouze na internetových stránkách zde <https://www.pohrebnictvi-zakon.cz/>.

Historie péče o válečné hroby

Zvláštní rituály pro pohřbívání válečníků a bojovníků lze nalézt již ve starověku. K jejich vývoji a proměnám docházelo v následujících staletích v návaznosti na stav společnosti a aktuální hodnotový systém. V antice byly budovány monumentální pomníky na hrobech vojáků padlých ve významných bitvách (např. mohyla u Marathónu), římsí legionáři mají na svých náhrobcích popisovanu svou vojenskou službu, dosažená vítězství i vyobrazení v plné zbroji. Naopak v období středověku ustupují běžní vojáci do pozadí a zvláštní hroby byly vyhrazeny pouze pro osoby urozeného původu, hlavně pro vojevůdce a panovníky, později i pro rytíře – bojovníky. Obyčejní vojáci byli pohřbíváni v místě bitev do neoznačených hromadných hrobů a samotné označení místa bitvy je spíše výjimečně prováděno prostým kamenným křížem. Zobrazení bitev na náhrobcích a pomnících se začíná znovu objevovat až s nástupem renesance, avšak opět pouze u významných a urozených osobností. Pomníky byly stylizovány do poděkování za „Boží pomoc“ a měly formu mariánských sloupů nebo kostelních oltářů. V 18. století platilo, že veškeré úspěchy armády jsou úspěchy panovníka a případně velitelů armád. Obyčejní vojáci nebyli nijak připomínáni a zapisováni v seznamech padlých. Větší glorifikace se dostávalo vojenským velitelům prostřednictvím bohatě zdobených náhrobků.

Změna nastala s příchodem francouzské revoluce a americké války za nezávislost, kdy se poprvé od antiky vrátila vojenská služba jako občanská ctnost a povinnost vůči vlasti. Smrt takového vojáka na bitevním poli musí být připomínána a jeho jméno nesmí být zapomenuto, neboť položil život za vlast. Opět se začínají objevovat monumentální pomníky na místě velkých bitev, které slouží i jako hroby obyčejných padlých vojáků, i když stále ještě většinou bez uvedení jejich jmen. Vznikají první ryze vojenské hřbitovy (případně samostatné vojenské části již existujících hřbitovů), často v blízkosti vojenských nemocnic nebo velkých vojenských posádek. Samostatné jednotlivé hroby pro běžné vojáky jsou stále výjimkou. Jako první toto pravidlo zavedly státy Unie v období americké občanské války, kdy každý padlý voják měl dostat svůj vlastní hrob s jednotným označením bez ohledu na hodnost, vyznání a původ. V Evropě, a tedy i na našem území se tento přístup prosadil až v období první světové války.

Pro potřeby této brožury je nejdůležitější stručná historie vývoje péče o válečné a vojenské hroby na území dnešní České republiky. Jak je nastíněno výše, počátek většího zájmu občanské společnosti o toto téma se datuje do 19. století, především do jeho druhé poloviny. V tomto jsou pro nás stěžejní dva konflikty, a to napoleonské války a válka roku 1866. V obou

těchto konfliktech došlo na našem území k řadě velkých vojenských střetnutí, po kterých zde zůstala řada padlých. Na bojištích, jako jsou Slavkov, Znojmo, Chlumec, Trutnov, Hradec Králové a další, byli vojáci opět pohřbíváni především v místě bojů do hromadných hrobů, ale nikoliv již výlučně. S rozvojem lékařství a dopravní sítě (především po rozvoji železnice ve druhé polovině 19. století) se zranění vojáci dostávali do částí země nezasažených boji a mnohdy tam svým zraněním podlehli. Válečné hroby z těchto bitev často nalezneme i daleko od místa jejich konání. Například v Praze bychom našli vojáky, kteří zemřeli na zranění utrpěná v bitvě u Chlumce, Drážďan a Hradce Králové. Naplno se tento přesah válečných hrobů mimo místa bojů projevuje v období první světové války, kdy ve většině našich měst vznikají záložní nemocnice, a skoro na každém hřbitově bychom tak našli vojenskou část, nebo přímo samostatný vojenský hřbitov. Zároveň se stále častěji daří i rodinám dostat své padlé příbuzné do rodinných hrobů, a to dokonce i na malých městech a vesnicích. Druhá světová válka pak přináší to samé, ačkoliv v menším měřítku. Na území protektorátu a na územích připojených k říši jsou zakládány německé vojenské hřbitovy a taktéž v rodinných hrobech, především v pohraničí, jsou pohřbíváni padlí čeští Němci. Lze konstatovat, že bychom na téměř každém českém hřbitově mohli najít válečný hrob, ať s ostatky, nebo jen v podobě kenotafu na rodinném hrobě.

Péče o všechny výše zmíněné případy se vyvíjela postupně, kdy v 19. století se o připomínku padlých a údržbu hrobů staraly především různé občanské spolky složené z vysloužilých vojáků a veteránů. Nejznámějším příkladem může být *Komité pro udržování pomníků na bojišti královéhradeckém* založený roku 1888, dle jeho vzoru posléze začaly vznikat na dalších bojištích války roku 1866 obdobné menší spolky. Roku 1892 byl ustaven zastřešující spolek pod názvem *Ústřední spolek pro udržování vojenských pomníků z roku 1866 v Čechách*, pod jehož patronát přešly lokální organizace a fungoval až do roku 1919. Některé lokální spolky fungovaly nadále, jejich definitivní konec znamenala až druhá světová válka a následně, po pokusu o obnovení činnosti, rok 1948. V současné době funguje od roku 1990 obnovená organizace pod názvem *Komité pro udržování památek z války roku 1866*.

Rakousko-uherská vojenská správa se spolky, jako byl komité, spolupracovala a zajišťovala jejich prostřednictvím péči o vojenské památky a pomníky na našem území. O samotné vojenské hřbitovy z tohoto období se starala (především v otázkách evidence) duchovní služba. Zlomovým okamžikem byl počátek první světové války a především rok 1915. Do prosince roku 1914 měla rakousko-uherská armáda přibližně 115 000 padlých, 358 000 zraněných a 100 000 nezvěstných. Na takto obrovská čísla nebyla vojenská správa připravena. Na počátku roku 1915 proto vyšly směrnice upravující vzhled válečných hrobů a jejich první evidenci, následně

na konci roku bylo zřízeno *Oddělení válečných hrobů* při ministerstvu války. Toto oddělení mělo vydávat předpisy pro jednotnou péči o válečné hroby a zajistit, aby se každému padlému vojákovi dostalo náležitého pohřbu, bez ohledu na to, na jaké straně bojoval nebo jakého byl vyznání a hodnosti. Zároveň mělo udržovat komunikaci v otázkách válečných hrobů se spojenci Rakousko-Uherska, ale i s jeho nepřáteli a hlavně vést katastr válečných hrobů. Při každém vojenském velitelství byl zřízen inspektorát válečných hrobů, který zodpovídal za výkon a dodržování nařízení vydávaných tímto oddělením. Roku 1917 přešla správa válečných hrobů na ministerstvu války na nově zřízené *Oddělení pro válečné ztráty*, které kompletně převzalo agendu válečných hrobů a zároveň mělo vést úplnou evidenci o raněných, nezvěstných, zajatých a zemřelých z celých ozbrojených sil Rakousko-Uherska.

V prvních měsících po vzniku Československa ještě přechodně fungovaly bývalé rakousko-uherské instituce, ale již záhy se nově vzniklé Ministerstvo národní obrany (MNO) muselo začít zabývat problematikou válečných hrobů, kterých se na území nové republiky nacházelo značné množství. Navíc jejich počet stále narůstal, vzhledem k tomu, že zranění vojáci umírali na následky frontového nasazení ještě dlouho po válce. V dubnu roku 1919 vzniká na MNO *Ústřední inspektorát válečných hrobů*, do jehož působnosti patřilo zpracování a vedení evidence (katastru) válečných hrobů, péče a údržba o válečné hroby spravované státem a vyřizování agendy v případě požadavku na exhumaci a převoz padlého. Později došlo k přejmenování na *Ústřední správu válečných hrobů*, jež k 1. dubnu 1924 evidovala 139 557 válečných hrobů³ na 4 970 hřbitovech v obvodech 4 591 obcí, dále dohledávala i hroby vojáků v zahraničí, a to jak legionářů, tak vojáků původem z území nově vzniklého Československa, kteří sloužili v rakousko-uherské armádě. Následně byla ve druhé polovině roku 1924 provedena jednorázová spolupráce MNO s ministerstvem vnitra, kdy část odpovědnosti za správu válečných hrobů převzaly četnické stanice, které musely vést přesnou evidenci válečných hrobů na všech hřbitovech ve svém obvodu. Zároveň také MNO vypracovalo vlastní návrh zákona o válečných hrobech, jenž pevně definoval pojem „válečný hrob“ a který přenášel povinnost péče o válečné hroby na obce, v jejichž obvodu byli pohřbeni padlí vojáci z první světové války. Stát měl obcím poskytovat finanční příspěvky na tuto činnost. Tento zákon však nebyl přijat. Vzhledem k absenci zákona a nedostatku místa pro pohřbívání zemřelých docházelo ve 30. letech 20. století na řadě míst v Československu ke svévolnému rušení válečných hrobů. Tyto potíže vyvrcholily v roce 1938,

³ Nutno poznamenat, že jeden hrob nerovná se jeden padlý, například ke konci války byli pohřbíváni dva až tři vojáci do jednoho hrobu.

kdy bylo opět přizváno k péči o válečné hroby ministerstvo vnitra a kdy prováděcími orgány při péči o válečné hroby se staly četnické stanice. Se vznikem Protektorátu Čechy a Morava převzalo správu a péči o vojenské válečné a mírové hroby ministerstvo vnitra, konkrétně Vojenský spisový úřad. Jednalo se však pouze o hroby vzniklé před druhou světovou válkou. Hroby vojáků odzbrojených sil nacistického Německa, které vznikaly na území protektorátu, byly udržovány okupačními úřady.

Po skončení druhé světové války se péče o válečné hroby na krátkou dobu opět ujalo MNO. Posléze, roku 1951, přešla do gesce ministerstva vnitra, pod jehož správou byla až do roku 1999. Od tohoto roku do současnosti je péče o válečné hroby svěřena ministru obrany a její způsob stanovuje zákon č. 122/2004 Sb. Tento zákon je prvním zákonem domácí legislativy, který se zabývá touto problematikou. Do jeho vydání vycházela veškerá péče o válečné hroby na území Československa a později i České republiky pouze z mezinárodních smluv a dohod.

Mgr. Adam Hájek

Průvodce zákonem o válečných hrobech

! Zákon č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech a pietních místech a o změně zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o VH“) nabyl účinnosti dne 1. 7. 2004 a stal se významným systémovým milníkem v realizaci péče o válečné hroby. Významnou měrou přispěl ke zlepšení všeobecného povědomí veřejnosti o existenci válečných hrobů a uvědomění si jejich historického významu. V neposlední řadě přispěl i ke zlepšení fyzického stavu válečných hrobů.

Část první Válečné hroby

§ 1 Předmět úpravy

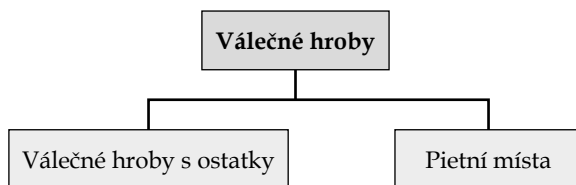
Tento zákon stanoví práva a povinnosti v oblasti péče o válečné hroby a pietní místa (dále jen „válečný hrob“) a orgány státní správy a jejich působnost ve věcech válečných hrobů.

! Ustanovení § 1 informuje o základním poslání zákona o VH, kterým je zajištění péče o válečné hroby. Dále zmiňuje základní pojmy, se kterými tento zákon pracuje:

- **Předmětem úpravy zákona o VH jsou válečné hroby.** Zákon o VH ve svém prvním paragrafu zmiňuje dvě základní kategorie válečných hrobů, a to válečné hroby, do kterých byly pohřbeny lidské ostatky, a dále pietní místa, kterými jsou objekty bez lidských ostatků, jejichž cílem je zachovat památku padlých. Pro obě tyto kategorie, jejichž obsah je podrobně definován v § 2, stanovuje zákon o VH jeden společný pojem – „válečný hrob“. **Válečný hrob je souhrnný název pro předmět úpravy zákona o VH:**
 - válečný hrob s ostatky⁴
 - pietní místo⁵

⁴ § 2 odst. 1 zákona č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech

⁵ § 2 odst. 2 zákona č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech

- *Subjekty úpravy zákona o VH jsou orgány státní správy a dále fyzické a právnické osoby, které jsou povinny péči o válečné hroby zabezpečovat nebo se na ní podílet. Jedná se především o Ministerstvo obrany, krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, pověřené obecní úřady, vlastníky válečných hrobů a o vlastníky nemovitostí, na kterých jsou válečné hroby umístěny. Zákon o VH těmto subjektům vymezuje jejich místo v systému péče o válečné hroby, vymezuje jim jejich práva a stanovuje jim jejich povinnosti.*

§ 2 Vymezení pojmů

- (1) Válečným hrobem je pro účely tohoto zákona místo, kde jsou pohřbeny ostatky osob, které zahynuly v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci nebo v důsledku válečného zajetí, anebo ostatky osob, které zahynuly v důsledku účasti v odboji nebo vojenské operaci v době války. Válečným hrobem může být hrob jednotlivce, hrob hromadný nebo osárium včetně náhrobků a ostatního hrobového zařízení. Válečným hrobem je rovněž evidované místo s nevyzvednutými ostatky osob zemřelých v souvislosti s válečnou událostí anebo jiný objekt, který je za válečný hrob považován v souladu s mezinárodní smlouvou, již je Česká republika vázána.

Válečný hrob s ostatky

! První odstavce definuje **válečný hrob s ostatky**, kterým je především **místo pohřbení lidských ostatků**. Tím místem je zpravidla **hrob v zemi**, ale může to být například i **osárium** nebo **urnové úložiště**. Z tohoto hlediska není podstatné, jakým způsobem k pohřbení lidských pozůstatků⁶ došlo (pohřbení do země nebo hrobky, dočasné uložení ostatků do provizorního hrobu mimo pohřebiště nebo pohřbení žehem)⁷, případně jakou formu válečný hrob má

⁶ Lidskými pozůstatky se rozumí tělo zemřelého a jeho části, viz § 2 písm. c) zákona o pohřebnictví.

⁷ § 2 písm. e) zákona o pohřebnictví

(jednotlivý, hromadný, osárium). **Hrob s ostatky bývá zpravidla doplněn náhrobkem, pomníkem, hrobovým zařízením, prostým křížem a podobně.** Všechny tyto doplňky jsou zákonem o VH považovány za **součást válečného hrobu**. Tato skutečnost může zejména na hřbitovech vytvářet poměrně složité vlastnické vztahy, kdy hrobové místo a hrobové zařízení mají různé vlastníky.

Okolnosti úmrtí osoby

Pro válečný hrob je podstatná také **okolnost, v důsledku které pohřbená osoba zahynula**. Aby mohl být hrob označen jako válečný, pak v něm musí být uloženy ostatky osoby (osob), která zahynula v důsledku:

- aktivní účasti ve vojenské operaci nebo válečného zajetí;
- účasti v odboji nebo ve vojenské operaci v době války.

Ostatky dalších osob ve válečném hrobu

Zákon o VH nestanoví podmínku, že by válečným hrobem bylo pouze takové místo, kde jsou pochovány výlučně ostatky osob splňujících výše nastíněná kritéria. Naopak zákon o VH nestanovuje žádné omezující podmínky, pokud se jedná o možnou přítomnost ostatků dalších osob, které nesplňují podmínky uvedené v tomto odstavci, ve válečném hrobu.

Rodinný válečný hrob

Kromě výše uvedené definice se tedy ve válečném hrobu mohou nacházet nebo mohou být později pohřbeny i ostatky osob, které definici § 2 odst. 1 zákona o VH nevyhovují. Jedná se převážně o případy, kdy byly do rodinných hrobů k ostatkům svých předků uloženy ostatky oběti národního povstání nebo domácího odboje v době války, případně byly k ostatkům takové oběti později uloženy ostatky zemřelých potomků⁸ nebo příbuzných. **Vznik těchto (rodinných) válečných hrobů je zpravidla datován do doby před účinností zákona o VH.** Jejich existenci rozhodně nelze přehlížet a pracovně o takových hrobech hovoříme jako o „rodinných válečných hrobech“. Jejich případné změny (například pohřbení dalších lidských pozůstatků) včetně jejich zrušení rovněž podléhají **písemnému souhlasu Ministerstva obrany**.

Rodinným válečným hrobem je tedy válečný hrob s ostatky podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona o VH, do kterého byly kromě ostatků osob uvedených v § 2

⁸ Metodická pomůcka ředitele odboru pro válečné veterány Rodinné válečné hroby a pietní místa na pohřebištích

odst. 1 zákona o VH uloženy i ostatky dalších osob (zpravidla osob v příbuzenském vztahu), které nesplňují výše uvedené ustanovení zákona o VH.

Pohřbívání do rodinného válečného hrobu

Pohřbívat pozůstatky či ukládat zpopelněné ostatky dalších osob nenaplňujících ustanovení § 2 odst. 1 zákona o VH lze do rodinného válečného hrobu zákona o VH pouze s **písemným souhlasem Ministerstva obrany** na základě předchozí písemné žádosti vlastníka nebo pokud není znám, vlastníka nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn, jak je stanoveno v § 3 odst. 2 zákona o VH. Po předběžném dohovoru s odpovědným pracovníkem Ministerstva obrany lze o tomto písemný souhlas požádat i dodatečně.

Uložení urny do válečného hrobu

Uložení urny s ostatky osob pohřbených zpopelněním v krematoriu dle § 2 písm. e) zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pohřebnictví“) **na místo či do schránky k tomuto účelu zřízené na hrobovém zařízení válečného hrobu není jinou změnou válečného hrobu** a písemný souhlas Ministerstva obrany se k tomuto účelu nevyžaduje.

Hrobové zařízení

Je-li válečný hrob (místo pohřbení) označen náhrobkem nebo jiným hrobovým zařízením, pak jsou tyto předměty také **součástí válečného hrobu**. To platí i o náhrobcích tzv. rodinných válečných hrobů.⁹

Na rozdíl od běžného hrobu¹⁰ **se válečný hrob s ostatky může nacházet i mimo hřbitov**. Ve většině případů se jedná o hromadné hroby vojáků padlých v období před 1. světovou válkou, například v prusko-rakouské válce v roce 1866 a ve 2. světové válce, kdy bylo mnoho obětí bojů pohřbeno do hromadných hrobů poblíž bojišť.

Nález ostatků mimo pohřebiště

Další kategorií válečného hrobu s ostatky je **evidované místo** s nevyzvednutými ostatky osob zemřelých v souvislosti s válečnou událostí. Například

⁹ Zásady péče a výklad základních pojmů, kapitola 8.1 Rodinný válečný hrob

¹⁰ § 2 písm. g) zákona o pohřebnictví: Pro účely tohoto zákona se rozumí hrobovým místem místo na pohřebišti určené pro zřízení hrobu nebo hrobky nebo vyhrazené místo v úložišti jednotlivých urn nebo na vspově louce.

naleznou-li se při skrývce horniny nebo při výkopových pracích mimo pohřebiště lidské ostatky a při dalším průzkumu se potvrdí, že se jedná o ostatky osob podle § 2 odst. 1 zákona o VH, eviduje se takové místo jako válečný hrob. Podle ustanovení § 2 odst. 4 a 5 zákona o VH se takový hrob buď upraví, přemístí, nebo zruší.

Evidovaným místem s nevyzvednutými ostatky zemřelých osob v souvislosti s válečnou událostí může být i takové místo, o kterém je známo (nebo existuje předpoklad), že na něm jsou pohřbeny osoby, které zemřely v příčinné souvislosti s aktivní účastí ve válečné události, ale z pietních nebo jiných důvodů nedošlo k vyzvednutí ostatků (exhumaci) a k jejich přenesení na pohřebiště.

Válečným hrobem může být i **jiný objekt, který je za válečný hrob považován v souladu s mezinárodní smlouvou**, jíž je Česká republika vázána. Jedná se především o hroby občanů cizích států, které mohou být chráněny ve větším rozsahu než ostatní válečné hroby.

Obdobně je tomu i v Dohodě mezi vládou České republiky a vládou Srbské republiky o ochraně válečných hrobů a vojenských pietních míst, která definuje „válečný hrob a vojenské pietní místo“ jako jednotlivý nebo hromadný hrob, ve kterém jsou pohřbeny ostatky válečných obětí, a to včetně náhrobků, veřejných pomníků, pamětních desek a jiných pietních symbolů nebo pamětních míst, které svědčí o válečných obětech a událostech.

Časové vymezení úmrtí pohřbené osoby

Nezbytnou podmínkou pro určení, zda je hrob válečným hrobem, je také jeho časové zařazení. **Jedná se zejména o určení oficiálního začátku války**, ke které se válečný hrob vztahuje. Konec války z tohoto hlediska již tak důležitou roli nesehrává, protože zejména zraněné osoby svým zraněním podléhaly i po oficiálním ukončení války. V našich podmínkách při stanovení začátku 2. světové války vycházíme z výroku Ústavního soudu, který se v souvislosti s posuzováním podmínky státního občanství České republiky podle restitučních předpisů zabýval i otázkou stanovení začátku válečného stavu.

Začátek války s Německem

Citace: *Stran interpretace „kdy země vede válku“ Ústavní soud vychází z již v roce 1933 vypracované definice agrese Společností národů*, která byla převzata do londýnské Úmluvy o agresi (Convention de definition de l'agression), uzavřené dne 4. 7. 1933 Československem, dle které není třeba válku vyhlásit (čl. II bod 2) a dle které je třeba za útočníka považovat ten stát, který proní poskytne podporu ozbrojeným tlupám, jež se utvoří na jeho území a jež vpadnou na území druhého státu (čl. II bod 5). V souladu s nótou londýnské vlády ze dne 22. 2. 1944, navazující na prohlášení prezidenta republiky ze dne 16. 12. 1941, dle § 64 odst. 1 bod 3 tehdejší Ústavy a v souladu s citovaným čl. II bod 5 má Ústavní soud za to, že dnem, kdy nastal stav války, a to s Německem, je den 17. 9. 1938,

neboť tento den na pokyn Hitlera došlo k utvoření Sudetoněmeckého svobodného sboru (Freikorps) z uprchnuvších vůdců Henleinovy strany a několik málo hodin poté už tito upadali na československé území ozbrojeni německými zbraněmi. Posledním dnem tohoto období bylo datum 8. 5. 1957, kdy Československo ukončilo válečný stav s Japonskem.

§ (2) Válečným hrobem je pro účely tohoto zákona i pietní místo, kterým se rozumí pamětní deska, pomník, památník nebo obdobný symbol připomínající válečné události a oběti, které zahynuly v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci nebo v důsledku válečného zajetí, anebo oběti osob, které zahynuly v důsledku účasti v odboji nebo vojenské operaci v době války.

Pietní místo jako válečný hrob

! Druhý odstavec definuje, za **jakých podmínek je pietní místo** (obecně jako místo vyjadřující úctu, smutek, památku nebo zbožnost) **rovněž válečným hrobem**. Zásadním rozdílem mezi válečným hrobem s ostatky a válečným hrobem – pietním místem (dále jen pietní místo), kterým se zabývá § 2 odst. 1 zákona o VH, je skutečnost, že **součástí pietního místa v žádném případě nejsou ostatky připomínaných obětí**.

Definice osob pohřbených ve válečných hrobech a obětí připomenutých na pietních místech je v podstatě stejná.

Dalším podstatným rozdílem oproti válečnému hrobu s ostatky je skutečnost, že **pietní místo musí kromě informace o obětech obsahovat i informaci o válečné události**, ke které se pietní místo vztahuje.

Poslání pietního místa jako válečného hrobu

Podstatou pietního místa je na rozdíl od válečného hrobu s ostatky (hrob jako místo pohřbení lidských ostatků) **objekt, který je zpravidla označený textem a srozumitelnou symbolikou. Jeho základním posláním je připomínka válečných událostí, ale zejména zachování památky obětí**. Je v podstatě náhradou takových hrobů s ostatky, které se zpravidla nacházejí příliš daleko od pozůstalých (nebo vůbec neexistují) a v důsledku toho není možné, aby mohla být padlým vzdána čest a vyjádřena úcta přímo u jejich hrobu (hrobů).

Kdy pietní místo není válečným hrobem

Pietním místem tedy nemůže být pomník věnovaný památce osoby, která zemřela z jiného důvodu, například stářím, v důsledku perzekucí mimo válečnou

dobu, pro svou národnost, náboženské vyznání apod. Nemůže jím být ani pomník věnovaný pouze události nebo činnosti, například výročí osvobození obce, setkání armád, provedení vojenské akce nebo operace, sídla partyzánského velitelství, shromáždění nebo odsunu osob do koncentračního tábora, bombardování apod.

Vzhled a umístění pietního místa

Celkový vzhled pietního místa, tedy velikost, tvar, materiál, použitá symbolika apod., není v podstatě nijak omezen. Zpravidla však bývá odrazenem doby, ve které byl zřízen, a vkusu zřizovatelů pietního místa. Zákon o VH definuje pietní místo jako „pamětní deska, pomník, památník nebo obdobný symbol“.

Obdobné je to i s umístěním pietního místa. **Zákon o VH nijak neomezuje umístění pietních míst.** Zpravidla bývají na čestných místech (budova, náměstí, náves, kaplička nebo jiná sakrální stavba, hřbitov apod.) nebo na místech, která mají vztah k připomínaným válečným událostem nebo k připomínaným obětem.

Pietní místa na hřbitovech

Pietní místa mohou být umístěna i na pohřebišti. Pokud se nejedná o pamětní desku nebo pomník, ze kterého je na první pohled patrné, že se nachází mimo hrobové místo, dochází při jeho určení často k nejasnostem.

Na hřbitovech se zpravidla nacházejí pietní místa:

- pamětní deska, pomník, památník nebo obdobný symbol připomínající válečné události a oběti;
- pietní místo – hrobové zařízení;
- kenotaf.

Pamětní desky, pomníky, památníky nebo obdobné symboly připomínající válečné události a oběti, které se nacházejí na hřbitovech, **se od ostatních pietních míst zpravidla nijak neodlišují.** Z jejich tvaru a umístění je zpravidla na první pohled jasné, že se jedná o válečný hrob s ostatky.

Pietní místo – hrobové zařízení

Pietní místo – hrobové zařízení je zpravidla pamětní deska, pomník, památník nebo obdobný symbol, který je součástí hrobového zařízení nebo samo o sobě tvoří hrobové zařízení hrobového místa (hrobu), které však **samo není válečným hrobem** podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona o VH. To znamená, že se nachází na hrobu, **ve kterém nejsou uloženy ostatky oběti**, která je na hrobovém zařízení uvedena.

Pohřbení pozůstatků dalších osob či exhumace ostatků z hrobových míst, na nichž jsou umístěna pietní místa – hrobová zařízení, nepodléhá zákonné úpravě válečných hrobů, tedy ani souhlasu Ministerstva obrany či

právu na bezplatné užívání hrobového místa na neomezenou dobu. Režim těchto hrobových míst se řídí zákonem o pohřebnictví a řádem konkrétního pohřebiště.

V případě pohřbení další osoby do tohoto hrobového místa je možné na pietní místo – hrobové zařízení bez předchozího souhlasu Ministerstva obrany **doplnit údaje o pohřbené osobě** pouze za předpokladu, že se nezmění parametry (rozměr, druh použitého materiálu apod.) a charakter pietního místa – hrobového zařízení. **Pietní místo – hrobové zařízení musí i po takové úpravě zůstat v poznatelném stavu.**

Občanský zákoník

Pokud pro hrobové místo, na němž je umístěn kenotaf či jiný pietní symbol podle ustanovení § 2 odst. 2 zákona o VH, není uzavřena platná nájemní smlouva či po odstoupení provozovatele od této smlouvy nebo po skončení sjednané doby si vlastník nepřevzeme svůj majetek (kenotaf či jiný výše definovaný pietní symbol), stává se vlastníkem podle § 1045 odst. 1 ve spojení s § 1050 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, po uplynutí stanovených lhůt provozovatel pohřebiště.

Provozovatel pohřebiště pak může na takové hrobové místo uzavřít novou smlouvu, jejímž předmětem bude i kenotaf či jiné pietní symboly umístěné na příslušném hrobovém místě. V případě potřeby zrušení či přemístění takového kenotafu či pietního místa je postupováno v souladu s ustanovením § 3 odst. 2 zákona o VH.

§ (3) Evidenci válečného hrobu se rozumí listinný nebo jiný záznam obsahující údaje o válečném hrobu, pokud jsou známy; těmito údaji jsou zejména:

- a) jméno, popřípadě jména, příjmení, vojenská hodnost, státní příslušnost, národnost, datum narození, datum a místo úmrtí a příčina smrti osoby nebo osob, jejichž ostatky jsou ve válečném hrobu pohřbeny, nebo osoby, jíž se válečný hrob týká. Zpracování údajů je prováděno v souladu se zvláštním právním předpisem;)
- b) název státu, obce nebo vojenského újezdu, katastrálního území a parcelní číslo, popřípadě číslo popisné nemovitosti, kde se válečný hrob nachází;
- c) historická událost, ke které se válečný hrob vztahuje, charakter a stručný popis vzhledu válečného hrobu včetně fotodokumentace;
- d) označení vlastníka válečného hrobu a vlastníka nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn.

CEVH

! Válečné hroby se evidují v evidenci válečných hrobů, která je vedena v elektronické formě s využitím webové aplikace Ministerstva obrany

s názvem *Centrální evidence válečných hrobů*¹¹ (CEVH). Evidence se udržuje v aktuálním stavu tak, že je odpovědným pracovníkem příslušného stupně státní správy **průběžně udržována v souladu se skutečným stavem válečných hrobů.**

Nezaevidovaný válečný hrob

Nezaevidovaný válečný hrob je nutné **bezprostředně po jeho nález**u zaevidovat. Skutečnost, že válečný hrob není zaevidován, je považována za chybu v evidenci válečných hrobů. Tato evidenční chyba nemá žádný vliv na péči o takový válečný hrob. **Válečný hrob nevzniká nebo nezaniká jeho zaevidováním nebo odstraněním z evidence válečných hrobů. Rozhodující je vždy skutečnost, zda daný objekt odpovídá, nebo neodpovídá § 2 odst. 1 a 2 zákona o VH.**

Zaevidování válečného hrobu, který byl **zřízen před účinností zákona o VH, nepodléhá písemnému souhlasu** Ministerstva obrany – nejde o zřízení nového válečného hrobu, ale o odstranění chyby v evidenci válečných hrobů.

Odpovědnost za vedení evidence válečných hrobů

Z formálního hlediska je evidence válečných hrobů vedena ve třech úrovních státní správy:

- základním stupněm státní správy pro sběr, vyhodnocování a ukládání údajů o válečných hrobech do evidence válečných hrobů je obecní úřad obce s rozšířenou působností (OÚ ORP)¹², který vede evidenci válečných hrobů, které jsou v jeho správním obvodu. OÚ ORP **zodpovídá za zaevidování všech válečných hrobů, které se nacházejí v jeho správním obvodu, do CEVH.** Tato evidence tvoří základ evidencí válečných hrobů vedených na ostatních stupních státní správy. Změny, které jsou v evidenci válečných hrobů prováděny, jsou prostřednictvím CEVH nabízeny k zahrnutí do souhrnné evidence válečných hrobů příslušného kraje.

¹¹ § 4 odst. 3 písm. c)

¹² Obce s rozšířenou působností, vedle přenesené působnosti vykonávané všemi obcemi a obcemi s pověřeným obecním úřadem, vykonávají v rozsahu svěřeném zvláštními zákony i další úkoly státní správy, a to nejen pro území dané obce, ale i pro obce ve správním obvodu obce s rozšířenou působností. Obce s pověřenými obecními úřady i obce s rozšířenou působností vymezuje zákon číslo 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností, ve znění pozdějších předpisů. Jejich správní obvody určuje vyhláška Ministerstva vnitra ČR č. 388/2002 Sb., o stanovení správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a správních obvodů obcí s rozšířenou působností, ve znění pozdějších předpisů.

Souhrnná evidence válečných hrobů

- krajský úřad *vede souhrnnou evidenci válečných hrobů, které jsou v jeho správním obvodu*. V podstatě se jedná o souhrn evidencí válečných hrobů, které jsou vedeny na obecních úřadech všech ORP příslušného kraje. Souhrnná evidence může být krajským úřadem doplňována či jinak upravena a v důsledku těchto úprav se stává svěbytným nástrojem pro vedení souhrnné evidence válečných hrobů kraje. Změny, které byly v souhrnné evidenci válečných hrobů provedeny, jsou prostřednictvím CEVH nabízeny k zahrnutí do evidence válečných hrobů příslušného OÚ ORP a do centrální evidence válečných hrobů Ministerstva obrany.

Centrální evidence válečných hrobů

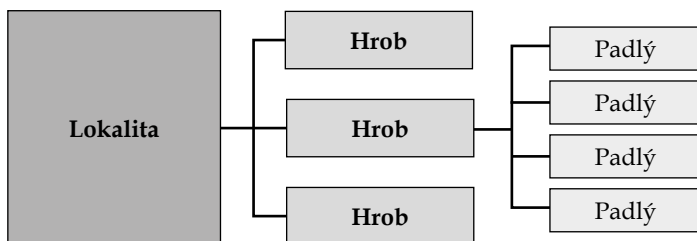
- Ministerstvo obrany *vede centrální evidenci válečných hrobů, která v sobě soustřeďuje údaje o válečných hrobech ze všech (krajských) souhrnných evidencí válečných hrobů*. Změny, které jsou prováděny v centrální evidenci válečných hrobů, jsou prostřednictvím CEVH nabízeny k zahrnutí do evidence válečných hrobů příslušného OÚ ORP a do souhrnné evidence válečných hrobů příslušného kraje.

Evidence obsahuje pouze ty údaje o válečných hrobech a obětech, které jsou známy. V žádném případě se ale nejedná pouze o takové údaje, které lze vyčíst jen z evidovaného válečného hrobu. Známými údaji mohou být i informace dostupné z jiných zdrojů, například z obecních kronik nebo archivních dokumentů.

Struktura evidence válečných hrobů

Z hlediska struktury dat je evidence vedena ve třech vrstvách:

- **Lokalita** (nemovitost) – obsahuje údaje o místě (**nemovitosti**), **na kterém se válečný hrob nachází**. Těmito údaji jsou zejména název státu, obce nebo vojenského újezdu, katastrálního území a parcelní číslo, popřípadě číslo popisné nemovitosti, kde se válečný hrob nachází, označení vlastníka nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn, a údaje o poloze lokality (GPS).
- **Hrob** – obsahuje údaje o samotném válečném hrobu. Těmito údaji jsou zejména historická událost, ke které se válečný hrob vztahuje, charakter a stručný popis vzhledu válečného hrobu včetně fotodokumentace a označení vlastníka válečného hrobu.
- **Padlý (oběť)** – obsahuje údaje o osobě **pohřbené ve válečném hrobu nebo o oběti připomenuté na pietním místě**. Těmito údaji jsou zejména jméno, popřípadě jména, příjmení, vojenská hodnost, státní příslušnost, národnost, datum narození, datum a místo úmrtí a příčina smrti osoby nebo osob, jejichž ostatky jsou ve válečném hrobu pohřbeny, nebo osoby, jíž se válečný hrob týká.

GDPR

Ochrana osobních údajů podle směrnice EU pro ochranu osobních dat (GDPR)¹³ se na osoby uvedené v evidenci válečných hrobů nevztahuje, protože podle článku č. 6 směrnice se toto nařízení **nevztahuje na osobní údaje zesnulých osob**.

Ochrana osobnosti je vymezená i občanským zákoníkem a tato ochrana se vztahuje i na zesnulé.¹⁴

Pokud je **vlastníkem válečného hrobu – hrobového zařízení fyzická osoba**, pak se do CEVH do pole „Vlastník“ zapisuje text „**soukromý vlastník hrobového zařízení**“. Konkrétní osobní údaje vlastníka nebudou do CEVH zanášeny a nadále zůstávají přístupné ve stejném rozsahu jako dosud (tj. např. provozovateli příslušného pohřebiště).

§ (4) Péči o válečné hroby se rozumí zabezpečování úpravy, ochrany, zřizování nových válečných hrobů, přemísťování nebo rušení válečných hrobů včetně exhumací.

Cíl péče o válečné hroby

! **Cílem péče o stávající válečné hroby je jejich zachování v důstojném a poznatelném stavu.** V souladu s § 3 odst. 1 zákona o VH ji zabezpečuje vlastník válečného hrobu, a pokud není znám, zabezpečuje ji vlastník nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn.

¹³ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů).

¹⁴ § 82 odst. 1 a 2 zákona č. 89/2012., občanský zákoník: (1) Člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek. (2) Po smrti člověka se může ochrana jeho osobnosti domáhat kterákoli z osob jemu blízkých.

Důvody přemístění válečného hrobu

Pokud tento cíl nelze naplnit na místě, na kterém se válečný hrob nachází, lze jej přemístit na jiné místo. K přemístění válečného hrobu dochází například v důsledku zásadních změn realizovaných na nemovitosti, na které se válečný hrob nachází (revitalizace náměstí, výstavba komunikací, výstavba nové nebo odstranění stávající nemovitosti, rozvoj obce, při kterém se původní centrum obce posune na jiné místo apod.).

Postup při přemístění válečného hrobu bude rozdílný podle toho, zda se jedná o válečný hrob s lidskými ostatky, nebo o pietní místo bez lidských ostatků.

Přemístění válečného hrobu s ostatky

Přemístěním válečného hrobu s ostatky se rozumí vyzvednutí ostatků válečných obětí z dosavadního válečného hrobu a jejich přemístění do hrobového místa na veřejném pohřebišti nebo do jiného válečného hrobu za podmínek uvedených v ustanovení § 4 a 6 zákona o pohřebnictví.

Součástí přemístění válečného hrobu je i zajištění úpravy místa, kde se původní válečný hrob nacházel a zajištění údržby a úpravy válečného hrobu na novém místě ve smyslu ustanovení § 2 zákona o VH.

Konečná úprava původního místa

Na původním místě válečného hrobu s ostatky se může zřídit pietní místo, které bude připomínat památku obětí, jejichž ostatky byly přemístěny do jiného hrobu (bude provedena jiná změna válečného hrobu, která spočívá ve změně jeho charakteru z válečného hrobu s ostatky na pietní místo). Nebo se původní válečný hrob zruší a místo se upraví k dalšímu využití.

Ostatky vojáků cizích zemí

Při přemístění válečných hrobů s ostatky vojáků jiných zemí je dále nutné respektovat i mezinárodní smlouvy, které vymezují práva smluvních stran především při exhumaci ostatků a výběru nového místa jejich pohřbení.

Přemístění pietního místa

Přemístěním pietního místa se rozumí umístění stávající pamětní desky, pomníku, památníku nebo obdobného symbolu na nové vybrané místo, které je svou polohou, vzhledem a významem vhodné pro umístění pietního místa. Součástí přemístění pietního místa je zpravidla i jeho oprava nebo rekonstrukce. Podmínkou je však dodržení dosavadního vzhledu pietního místa, popř. jeho vylepšení v rámci údržby a úpravy. Není-li to možné, odůvodněné výjimky

povoluje Ministerstvo obrany v písemném souhlasu s přemístěním válečného hrobu (pietního místa).

Zrušení válečného hrobu s ostatky

Zrušením válečného hrobu se rozumí vyzvednutí ostatků válečných obětí z dosavadního válečného hrobu za podmínek uvedených v ustanovení § 4 a 6 zákona o pohřebnictví a jejich pohřbení na veřejném pohřebišti nebo odvezení do zahraničí.

Zrušením válečného hrobu se rozumí také výkon rozhodnutí Ministerstva obrany, že se v daném případě nejedná o válečný hrob.

Zrušení pietního místa

Zrušením pietního místa se rozumí odstranění pamětní desky, pomníku, památníku nebo obdobného symbolu, který připomíná válečné události a oběti, bez náhrady.

Za zrušení válečného hrobu nebo pietního místa není považována úprava evidence válečných hrobů, kdy je z evidence odstraněn záznam o válečném hrobu nebo o pietním místě, které nesplňuje podmínky stanovené v § 2 odst. 1 a 2 zákona o VH. V takovém případě se jedná o zjednání shody mezi evidencí válečných hrobů a skutečným stavem.

Jiná změna válečného hrobu

Jinou změnou válečného hrobu (pietního místa) se rozumí změna vzhledu (architektonického řešení) válečného hrobu nebo změna obsahu textu na náhrobku nebo pamětní desce, v důsledku které dojde ke změně jeho určení a významu.

Doplňování jmen na pietním místě

Jinou změnou válečného hrobu není oprava chyb ve jménu obětí pohřbených ve válečném hrobu či připomenutých na pietním místě ani doplnění dalších jmen obětí, pokud by zde měla být uvedena, ale v době zřízení pietního místa nebyla známa.

CEVH

O přemístění, zrušení a jiné změně válečného hrobu nebo pietního místa se v evidenci válečných hrobů provedou změny příslušných údajů.

Exhumace

*Exhumací se podle § 2 písm. m) zákona o pohřebnictví rozumí **vyzdvižení lidských ostatků nebo urny s lidskými ostatky z pohřebiště**. Vyjmutí lidských ostatků ze země **mimo pohřebiště není exhumací** v souladu s výše uvedeným ustanovením.*

Exhumace ostatků cizích vojáků

*Exhumace ostatků vojáků cizího státu, a to včetně vyjmutí ostatků ze země během archeologického průzkumu mimo pohřebiště, **mohou podléhat regulacím mezinárodních smluv**.*

Válečné hroby s ostatky mimo pohřebiště

*Hroby s ostatky se mohou nacházet také **mimo pohřebiště**. Ve většině případů se jedná o hromadné hroby vojáků padlých v období před 1. světovou válkou, například v prusko-rakouské válce v roce 1866 a ve 2. světové válce, kdy bylo mnoho obětí bojů pohřbeno do hromadných hrobů poblíž bojišť.*

Archeologický ústav

*Při plánované manipulaci s ostatky ve válečném hrobě, který se nachází **mimo pohřebiště**, je s ohledem na zajištění postupu v intencích archeologického výzkumu nezbytné o připravované akci mimo jiné **uvědomit i Archeologický ústav** (konkrétně Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., nebo Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.). Postup je dán ustanovením památkového zákona¹⁵.*

Identifikace pohřbených osob

*Vyzdvižení ostatků by mělo vždy probíhat způsobem, který usnadní a dovolí **konkrétní identifikaci jednotlivých osob**. K tomuto účelu musí být ostatky prozkoumány šetrným způsobem (zejména aby nebyly ztraceny nebo*

¹⁵ § 22 (2) Má-li se provádět stavební činnost na území s archeologickými nálezy, jsou stavebníci již od doby přípravy stavby povinni tento záměr oznámit Archeologickému ústavu a umožnit jemu nebo oprávněné organizaci provést na dotčeném území záchranný archeologický výzkum. Je-li stavebníkem právnická osoba nebo fyzická osoba, při jejímž podnikání vznikla nutnost záchranného archeologického výzkumu, hradí náklady záchranného archeologického výzkumu tento stavebník; jinak hradí náklady organizace provádějící archeologický výzkum. Obdobně se postupuje, má-li se na takovém území provádět jiná činnost, kterou by mohlo být ohroženo provádění archeologických výzkumů.

omezeny možnosti antropologické analýzy), úplné a nepomíchané (platí zejména pro hromadné hroby). Důležité je také zachycení vztahu mezi kosterními ostatky a dalšími předměty.

Identifikaci jednotlivých pohřbených osob usnadňují osobní předměty. Při manipulaci s osobními předměty je tedy nezbytné zajistit jejich správné uložení a eventuálně provést konzervaci. Identifikace může být možná také podle antropologických charakteristik (např. dokumentované odchylky na kostře, stopy prodělaných nemocí a zranění a stav zubů), pokud byly podchyceny za života zemřelých. Při manipulaci s ostatky je třeba dbát na postupy, které neznemožní odběr vzorků na analýzu DNA (je zejména nutné zabránit kontaminaci vzorků v důsledku neodborné manipulace s nimi).

Nález, který naplňuje charakteristiku válečného hrobu, může být učiněn také náhodně, například při zemních pracích. Protože u takového nálezu nelze automaticky předpokládat, že se jedná o válečný hrob ve smyslu zákona o VH, není k vyzdvižení kosterních ostatků vyžadován souhlas Ministerstva obrany.

Náhodné nálezy ostatků

Náhodný nález ostatků však splňuje charakteristiku náhodného archeologického nálezu, a proto se při manipulaci s tímto nálezem postupuje podle ustanovení památkového zákona¹⁶, protože jedině tak lze zajistit informace, které dovolí rozhodnout, zda se jedná o dosud neznámý válečný hrob.

Pokud se při vlastních archeologických pracích zjistí, že se jedná o válečný hrob¹⁷, pak se od tohoto zjištění při dalších pracích (provádění exhumáčních prací a následné manipulaci s nalezenými ostatky) postupuje obdobně jako u evidovaného válečného hrobu.

¹⁶ § 23 (2) O archeologickém nálezu, který nebyl učiněn při provádění archeologických výzkumů, musí být učiněno oznámení Archeologickému ústavu nebo nejbližšímu muzeu buď přímo, nebo prostřednictvím obce, v jejímž územním obvodu k archeologickému nálezu došlo. Oznámení o archeologickém nálezu je povinen učinit nálezce nebo osoba odpovědná za provádění prací, při nichž došlo k archeologickému nálezu, a to nejpozději druhého dne po archeologickém nálezu nebo po tom, kdy se o archeologickém nálezu dověděl. § 23 (3) Archeologický nález i naleziště musí být ponechány beze změny až do prohlídky Archeologickým ústavem nebo muzeem, nejméně však po dobu pěti pracovních dnů po učiněném oznámení. Archeologický ústav nebo oprávněná organizace učiní na nalezišti všechna opatření nezbytná pro okamžitou ochranu archeologického nálezu, zejména před jeho poškozením, zničením nebo odcizením.

¹⁷ Prokáže se, že se jedná o ostatky osoby (osob), která zahynula v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci nebo v důsledku válečného zajetí, nebo ostatky osoby, která zahynula v důsledku účasti v odboji nebo vojenské operaci v době války.

Před sekundárním uložením ostatků je pak nezbytné písemně požádat Ministerstvo obrany o vydání souhlasu se zřízením nového válečného hrobu.

§ (5) Údržbou a úpravou válečného hrobu se rozumí označení válečného hrobu, umístění pamětní desky, pomníku, památníku nebo obdobného symbolu včetně běžné údržby válečného hrobu, jeho okolí a přístupu k němu.

! Údržba a úprava válečných hrobů je trvalý, nekončící proces k naplňování cíle péče o válečné hroby, kterým je zachování válečných hrobů v důstojném a poznatelném stavu. V souladu s § 3 odst. 1 zákona o VH ji zabezpečuje vlastník válečného hrobu, a pokud není znám, vlastník nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn. Úprava a údržba válečných hrobů **nepodléhá písemnému souhlasu Ministerstva obrany.**

Poznatelný válečný hrob

Součástí tohoto procesu je i udržování válečných hrobů v poznatelném stavu. To znamená, že válečný hrob musí být **trvale udržován v takovém stavu nebo být označen takovým způsobem**, ze kterého bude patrné, že se jedná o válečný hrob podle § 2 odst. 1 nebo 2 zákona o VH.

Označení válečného hrobu

*Základním způsobem označení válečného hrobu je text, případně doplněný o srozumitelnou symboliku, který se nachází na válečném hrobu s ostatky nebo na pietním místě (hrobovém zařízení) a ze kterého je zřejmé, že jsou v tomto hrobovém místě pohřbeny ostatky osob (osoby) nebo na pietním místě jsou připomenuty osoby, které naplňují ustanovení § 2 odst. 1 nebo 2 zákona o VH. **Označením válečného hrobu může být i dodatečná informace** vhodně umístěná u válečného hrobu.*

Označení nepoznatelného válečného hrobu

*V případě, že text na hrobovém zařízení **nenaplní požadavky poznatelnosti válečného hrobu** a nájemce (uživatel hrobového místa) ani po výzvě provozovatele pohřebiště nezjedná nápravu formou opravy, úpravy či doplnění hrobového zařízení¹⁸, **provozovatel pohřebiště** (vlastník válečného hrobu) na*

¹⁸ Ustanovení § 25 odst. 4 zákona o pohřebnictví: „Nájemce je povinen vlastním nákladem zajišťovat údržbu pronajatého hrobového místa v rozsahu stanoveném smlouvou o nájmu a oznamovat provozovateli pohřebiště veškeré změny údajů potřebných pro vedení evidence veřejného pohřebiště.“

válečný hrob – hrobové místo či do jeho těsné blízkosti (pokud je na celé ploše hrobového místa umístěno hrobové zařízení, které je majetkem nájemce, uživatele hrobového místa) **umístí doplňující označení** obsahující text „**Válečný hrob**“ spolu s informací, ze které bude patrné, že v tomto hrobovém místě jsou pohřbeny ostatky osob (osoby) naplňující ustanovení § 2 odst. 1 nebo 2 zákona o VH.

Tvar, rozměry, způsob umístění a materiál, ze kterého bude dodatečně označení válečného hrobu zhotoveno, se zvolí s ohledem na celkový charakter pohřebiště a vzhled samotného rodinného válečného hrobu.

Odpovědnost za označení nepoznatelného válečného hrobu

Označení válečného hrobu jakožto součást výkonu péče o válečné hroby **zabezpečuje vlastník válečného hrobu**, a pokud není znám, **vlastník nemovitosti**, na které je válečný hrob umístěn¹⁹. V praxi tedy bude za dostatečně označený válečný hrob (pietní místo – hrobové zařízení) na pohřebišti odpovídat **vlastník tohoto hrobového zařízení** (pamětní desky, pomníku, památníku atd.), tj. nájemce hrobového místa. V ostatních případech řádné označení zabezpečuje **vlastník hrobových míst**, provozovatel pohřebiště.

Válečný hrob bez hrobového zařízení

Obdobně se postupuje v **případě neexistence původního hrobového zařízení** válečného hrobu (hrobového místa). V takovém případě **vlastník hrobového místa umístí na tomto hrobovém místě označení** obsahující informaci o tom, že se jedná o válečný hrob, a známé údaje o osobě (osobách), jejíž (jejichž) ostatky jsou na tomto místě pohřbeny.

Nepoznatelné pietní místo

Zásady udržování válečných hrobů v poznatelném stavu obecně v **přiměřené míře platí i pro pietní místa**. Týká se to především takových pietních míst, u kterých došlo v důsledku stárí, poškození a povětrnostních vlivů, případně z jiného důvodu k takovým změnám, kdy se na pietním místě již nenachází text, který by dokládal, že se jedná o válečný hrob podle ustanovení § 2 odst. 2 zákona o válečných hrobech.

Označení válečného hrobu je součástí jeho běžné údržby.

Označením válečného hrobu, umístěním pamětní desky, pomníku, památníku nebo obdobného symbolu se v rámci údržby a úpravy válečného hrobu nebo

¹⁹ Ustanovení § 2 odst. 4, 5, § 3 odst. 1 zákona o válečných hrobech

pietního místa rozumí činnost, při které **nedojde k jiné změně válečného hrobu**. To znamená, že nebude provedena taková změna obsahu textu nebo symboliky apod. na válečném hrobu nebo pietním místě (např. na náhrobku nebo pamětní desce), v důsledku které by došlo ke změně jeho určení nebo významu.

Jedná se především o:

- náhradu části nebo celé poškozené nebo chybějící pamětní desky, pomníku, památníku nebo obdobného symbolu novým, zhotoveným z obdobného materiálu (nebo z imitace původního materiálu);
- umístění pamětní desky, pomníku, památníku nebo obdobného symbolu na nebo poblíž stávajícího válečného hrobu nebo pietního místa, kterým bude obnoven, potvrzen nebo zdůrazněn původní nebo stávající stav – například umístění desky se seznamem pohřbených k hromadnému válečnému hrobu, umístění pomníku na válečný hrob s ostatky, umístění takového symbolu na válečný hrob nebo pietní místo, který je pro tyto účely na obdobných válečných hrobech nebo pietních místech běžně používán a podobně;
- uvedení válečného hrobu nebo pietního místa do poznatelného stavu.

Nedílnou součástí péče o válečné hroby (pietní místa) tvoří jejich běžná údržba včetně údržby jejich okolí a bezprostředního přístupu k nim.

Obsah běžné údržby válečného hrobu

Běžnou údržbou se ve smyslu ustanovení zákona o VH rozumí zejména:

- udržování náhrobků, hrobového zařízení, pamětních desek, pomníků, památníků nebo obdobných symbolů v čistotě, nezkorodovaném a jinak neporušeném stavu a jejich zachování v poznatelném stavu;
- odstraňování případných hanlivých nebo jinak nepatřičných nápisů a symbolů;
- zajišťování pietní výzdoby při významných výročích, která se k válečnému hrobu (pietnímu místu) vztahují, a včasné odstraňování uschlých květů a věnců;
- taková úprava okolí, při které nedojde k omezení viditelnosti válečného hrobu (pietního místa) a přístupu k němu (např. výsadba keřů, stromů a sečení přerostlé trávy);
- zajišťování schůdnosti přístupové cesty včetně odstraňování přerostlé trávy, sněhu a náledí.

Válečný hrob jako kulturní památka

Je-li **válečný hrob** (pietní místo) **prohlášen za kulturní památku**, je nutno při jeho údržbě a úpravě včetně běžné údržby válečného hrobu (pietního místa), jeho okolí a přístupu k němu postupovat podle § 14 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

§ 3 Péče o válečné hroby

Veřejný zájem

! Ustanovení tohoto paragrafu zákona o VH vymezuje a upravuje bližší podmínky vztahující se k péči o válečné hroby z hlediska odpovědnosti jednotlivých subjektů. **Péče o válečné hroby je realizována ve veřejném zájmu²⁰**, a proto je nutné vymezit podmínky při jejím zabezpečování, zejména ve vztahu k fyzickým či právnickým osobám, jejichž práva jsou v této souvislosti omezena²¹. Omezení vlastnického práva je možné jen ve veřejném zájmu na základě zákona a za náhradu.

§ Péči o válečný hrob zabezpečuje vlastník válečného hrobu, a pokud není znám, vlastník nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn.

Odpovědnost za péči o válečný hrob

! Zákon o VH stanovuje **povinnost pečovat o válečný hrob jeho vlastníkov**, kterým může být fyzická nebo právnická osoba. Teprve v případě, že vlastník válečného hrobu není znám, přechází povinnost zabezpečit péči o válečný hrob na vlastníka nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn.

V minulosti se při zřizování válečných hrobů, ale zejména pietních míst vlastníci těchto objektů mnohdy vůbec neřešilo nebo vlastník válečného hrobu upadl v zapomnění. Zvlášť palčivá situace je v tomto směru na území, na kterém se v průběhu času zcela vyměnilo obyvatelstvo, nebo původní obce zanikly.

Zákon o VH na tento stav pamatuje a stanovuje, že **v případě, kdy není vlastník válečného hrobu znám, má být péče o válečný hrob zabezpečena vlastníkem nemovitosti, na které se válečný hrob nachází**. Pro většinu případů je formulace zákona o VH srozumitelná.

V některých případech, zejména při změně vlastníka nemovitosti, na které se nachází pietní místo, se vlastník nemovitosti této povinnosti brání. V takovém případě je vhodné, pokud takové pietní místo nemá přímou souvislost s nemovitostí, na které se nachází, přemístit jej na nemovitost ve vlastnictví obce. Podmínkou je vždy písemný souhlas Ministerstva obrany a vlastníka nemovitosti, na kterou se má válečný hrob přemístit.

²⁰ Důvodová zpráva k zákonu o válečných hrobech

²¹ Důvodová zpráva k zákonu o válečných hrobech

Dvojí vlastnictví

Samostatným problémem jsou z hlediska odpovědnosti za péči o válečné hroby válečné hroby na pohřebištích, a to kvůli rozdílnému vlastnictví samotného válečného hrobu jako místa pohřbení ostatků a hrobového zařízení (pomníku) postaveného na válečném hrobu. Náhrobky a ostatní hrobové zařízení, které se nachází na válečném hrobu s ostatky, jsou jeho součástí²². Válečný hrob je zpravidla ve vlastnictví provozovatele pohřebiště a hrobové zařízení je zpravidla ve vlastnictví nájemce hrobového místa, který je za péči o ně zodpovědný.

Bezplatné užívací právo

Užívací právo k válečným hrobům se dle ustanovení § 29 odst. 6 zákona o pohřebnictví poskytuje bezplatně a na neomezenou dobu²³.

Rozsah a realizace bezplatného užívacího práva včetně informování nájemce hrobového místa vychází z platného Řádu veřejného pohřebiště (§ 19 zákona o pohřebnictví).

§ (2) Přemístění nebo zrušení válečného hrobu a jinou změnu válečného hrobu než jeho údržbu a úpravu může jeho vlastník nebo – pokud není znám – vlastník nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn, provést jen na základě jeho písemné žádosti a po písemném souhlasu Ministerstva obrany (dále jen „ministerstvo“). Nový válečný hrob

²² § 2 odst. 1 zákona č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech: Válečným hrobem může být hrob jednotlivce, hrob hromadný nebo osárium, včetně náhrobků a ostatního hrobového zařízení.

²³ Výklad tohoto ustanovení není jednotný. Aplikace § 29 odst. 6 zákona o pohřebnictví v podmínkách Správy pražských hřbitovů je popsána v částech 8.4 až 8.6 Zásady péče a výklad základních pojmů. Naopak dle stanoviska ThLic. Tomáše Kotrlého, Th.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj) nájemní smlouvy v souvislosti s válečnými hroby nelze uzavřít. Shodně jako forma výpůjček nemají v těchto případech oporu v zákoně. Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů v § 29 odst. 6 jednoznačně stanoví, že u válečných hrobů se užívací právo poskytuje bezplatně na neomezenou dobu. Jedinou formou užívacího práva k válečnému hrobu je výprosa (§ 2189 a další zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Lze tedy dovodit, že výprosník válečného hrobu by neměl mít povinnost hradit jakékoli služby na hřbitově (služby spojené s nájmem). Zda uživatel válečného hrobu (výprosník) bude moci do válečného hrobu uložit alespoň zpopelněné lidské ostatky někoho z rodiny vojáka nebo je exhumovat, nelze jednoznačně určit. Nelze totiž vyloučit, že voják ležící v hrobě si za života mohl přát, aby jeho nejbližší spočinuli vedle něj (viz § 114 OZ), a to i v rakvi.

Lze zřídit jen na základě písemné žádosti zřizovatele a po písemném souhlasu vlastníka nemovitosti a ministerstva. Souhlasy ministerstva nenahrazují povolení nebo vyjádření jiného správního úřadu, pokud je vyžadováno podle zvláštního právního předpisu.²⁴)

Omezení vlastníka válečného hrobu

! Tento odstavec **omezuje vlastníka válečného hrobu**, nebo pokud není znám, vlastníka nemovitosti, na které se válečný hrob nachází, který je podle § 3 odst. 1 povinen zabezpečit péči o válečný hrob, ve způsobu, **jak péči o válečný hrob v rozsahu § 2 odst. 4 zákona o VH realizovat**.

Písemný souhlas Ministerstva obrany

Toto **omezení se týká zřizování, přemísťování nebo rušení válečných hrobů** a oproti ustanovení § 2 odst. 4 zákona o VH je toto omezení rozšířeno i na **provádění jiné změny válečných hrobů, než je jejich údržba a úprava** podle § 5 odst. 5 zákona o VH. Podstatou omezení je, že výše uvedené úkony péče o válečné hroby je možno realizovat pouze s písemným souhlasem Ministerstva obrany.

Obsah pojmů přemístění, zrušení a jiná změna válečného hrobu je vysvětlen v komentáři k § 2 odst. 4 zákona o VH.

Zřízení nového válečného hrobu

Zřízením nového válečného hrobu s ostatky²⁴ se rozumí realizace projektu válečného hrobu na pohřebišti za podmínek stanovených zákonem o VH a zákonem o pohřebnictví a o změně některých zákonů, **zřízením nového pietního místa²⁵ se rozumí** realizace projektu pietního místa za podmínek stanovených příslušnými právními předpisy.

Zřizovatel válečného hrobu

Zřizovatelem válečného hrobu (pietního místa) se rozumí fyzická nebo právnická osoba (např. pozůstalý nebo příbuzný, občanské sdružení, obec apod.), **kteřá na své náklady zřídí válečný hrob včetně náhrobku a ostatního hrobového zařízení, v případě pietního místa včetně pamětní desky, pomníku, památníku nebo obdobného symbolu, který připomíná válečné události a oběti.**

²⁴ § 2 odst. 1 zákona č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech

²⁵ § 2 odst. 2 zákona č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech

Žádost o vydání písemného souhlasu se zřízením nového válečného hrobu

Nový válečný hrob (pietní místo) může být zřízen pouze s písemnými souhlasy Ministerstva obrany a vlastníka nemovitosti, na které se má válečný hrob zřídit. Tyto souhlasy však nenahrazují povolení nebo vyjádření jiného správního úřadu. Může se jednat například o stavební povolení.

Písemný souhlas Ministerstva je vydáván na základě písemné žádosti zřizovatele válečného hrobu. K žádosti musí být, kromě jiných příloh, přiložen i písemný souhlas vlastníka nemovitosti, na které má být nový válečný hrob zřízen (na kterou má být válečný hrob přemístěn).

Žádost podaná ve smyslu ustanovení zákona o VH musí mít písemnou formu. Zpracovává se volně nebo s využitím formulářů vydaných Ministerstvem obrany a zveřejněných na webových stránkách <https://valecnehroby.army.cz>.

Pro urychlení řízení se žádost i s požadovanými přílohami podává Ministerstvu obrany (odboru pro válečné veterány a válečné hroby Ministerstva obrany) prostřednictvím OU ORP a krajského úřadu. Tyto úřady žádost posoudí a k žádosti připojí své stanovisko. Stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností by mělo obsahovat i informaci o tom, zda je pro zřízení nového válečného hrobu vyžadováno stavební povolení, případně povolení jiných úřadů (zejména pokud se v bezprostřední blízkosti zřizovaného válečného hrobu nacházejí nějaké sítě). Náklady na pořízení příslušných příloh hradí žadatel.

OU ORP předloženou žádost posoudí:

- zejména s ohledem na skutečnost, zda je předmětný válečný hrob (pietní místo) v evidenci válečných hrobů, které jsou v jeho správním obvodu;
- dále posoudí okolnosti, které vedou žadatele k podání žádosti a k žádosti připojí své vyjádření, zda je s ohledem na ustanovení zákona o VH oprávněná a zda její kladné vyřízení doporučuje, nebo nedoporučuje.

Žádost se svým vyjádřením postoupí příslušnému krajskému úřadu.

Krajský úřad postupuje obdobně jako OU ORP a žádost se svým vyjádřením zašle Ministerstvu obrany.

Vykazuje-li žádost závažné nedostatky, které brání jejímu kladnému vyřízení, vrátí žádost s odůvodněním žadateli k doplnění chybějících údajů a náležitostí.

Písemný souhlas Ministerstva obrany (případně zamítnutí žádosti) je žadateli zaslán prostřednictvím příslušného krajského úřadu a OU ORP s odůvodněním rozhodnutí.

CEVH

O zřízení nového válečného hrobu nebo o přemístění, zrušení a jiné změně válečného hrobu provede odpovědný pracovník OU ORP příslušné změny v Centrální evidenci válečných hrobů.

§ (3) Vlastník válečného hrobu, jakož i vlastník nemovitosti, na níž je válečný hrob umístěn, pokud je válečný hrob mimo pohřebiště, je povinen umožnit k němu přístup za účelem vzdání úcty nebo provedení prací souvisejících s péčí o válečný hrob.

! *Naprostá většina válečných hrobů se nachází na veřejných pohřebištích ve vlastnictví obcí, na veřejných místech nebo na různých veřejnosti přístupných nemovitostech, na fasádách budov apod.*

Přístup k válečnému hrobu

Menší část válečných hrobů se nachází na místech, která veřejnosti volně přístupná nejsou. Jedná se například o neveřejná pohřebiště, oplocené soukromé pozemky nebo jinak zabezpečené nemovitosti, uzavřené sakrální stavby, veřejnosti nepřístupné areály podniků, interiéry škol nebo jiných budov s omezeným přístupem veřejnosti.

Vlastníkem takového válečného hrobu nemusí být vlastník nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn (například když se válečný hrob nachází na nově nabyté nemovitosti), ale může se nacházet ve vlastnictví jiné právnické nebo fyzické osoby.

Vlastník takové nemovitosti je povinen, na základě předběžného dohovoru, umožnit přístup osobám, které u válečného hrobu chtějí vzdát úctu pohřbeným osobám (osobě) nebo obětem připomínaným na pietním místě.

Obdobně je tento vlastník nemovitosti povinen umožnit přístup i takovým osobám, které na válečném hrobu chtějí provést práce související s péčí o válečný hrob. Může se jednat o jeho vlastníka nebo o jinou osobu, která o příslušný válečný hrob pečuje.

§ (4) Je-li válečný hrob umístěn mimo pohřebiště, má vlastník nemovitosti nárok na náhradu za omezení užívání nemovitosti. Pokud je vlastníkovu nemovitosti užívání závažným způsobem v důsledku existence válečného hrobu ztíženo, je stát povinen, na základě jeho písemné žádosti, nemovitost nebo její část odkoupit. Náhrady vlastníkům nemovitostí poskytuje ministerstvo. Výše náhrady a kupní cena se stanoví podle zvláštních právních předpisů.^{***)}

! *Omezením užívání nemovitosti se rozumí stav, kdy je vlastník nemovitosti nucen na předmětné nemovitosti strpět válečný hrob jako věcné břemeno, jehož umístění mu neumožňuje užívat nemovitost v plném rozsahu vlastnických práv. Věcné břemeno zřizuje vlastník nemovitosti, na níž je válečný hrob umístěn, na vlastní náklady.*

Náhrada za omezení nemovitosti

Žádost o náhradu podává písemně vlastník nemovitosti, na níž je válečný hrob umístěn, nachází-li se předmětný hrob mimo pohřebiště a omezuje-li jeho umístění vlastníkovu nemovitosti užívání této nemovitosti.

Náhradou za omezení užívání nemovitosti se rozumí odškodnění vlastníka nemovitosti, který prokazatelně prokáže omezení užívání nemovitosti.

Náhrada se poskytuje pouze jednou, bez ohledu na případné změny vlastnických vztahů, a o jejím přiznání rozhoduje Ministerstvo obrany.

Odkoupení nemovitosti

Žádost o odkoupení nemovitosti podává písemně vlastník nemovitosti, na níž je válečný hrob umístěn, nachází-li se předmětný hrob mimo pohřebiště a omezuje-li jeho umístění vlastníkovu nemovitosti závažným způsobem užívání této nemovitosti.

Závažným způsobem omezené užívání nemovitosti se rozumí stav, kdy věčné břemeno (válečný hrob) na předmětné nemovitosti a s jeho umístěním spojený provoz např. poškozuje nemovitost nebo výrazně omezuje majetkový nebo jiný prospěch vlastníka nemovitosti.

Žádost o náhradu nebo o odkoupení nemovitosti musí mít písemnou formu, zpracovává se volně nebo s využitím formulářů vydaných Ministerstvem obrany a zveřejněných na webových stránkách <https://valecnehroby.army.cz>.

§ 4 Výkon státní správy

! *Nositel státní správy je stát, který ji vykonává přímo prostřednictvím svých orgánů²⁶ a úřadů nebo nepřímo prostřednictvím jiných orgánů, kterým je výkon státní správy delegován nebo propůjčován zákonem nebo rozhodnutím na základě zákona.*

Výkon státní správy v přenesené působnosti

Příkladem přímého výkonu státní správy je činnost ministerstev, příkladem nepřímého výkonu přenesená působnost, tj. státní správa uskutečňovaná orgány obcí nebo krajů.

V rámci Ministerstva obrany, které je nositelem státní správy v rozsahu zákona o VH, tuto působnost vykonává odbor pro válečné veterány a válečné

²⁶ § 1 zákona č. 2/1969 o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky

hroby, který v zájmu informovanosti široké veřejnosti zveřejňuje na internetových stránkách <https://valecnehroby.army.cz> veškeré informace jak ke svojí působnosti, tak i obecné informace k zákonu o VH.

Působnosti stanovené krajskému úřadu a pověřenému obecnímu úřadu podle tohoto zákona jsou výkonem přenesené působnosti²⁷. Úřady tyto přenesené působnosti rozpracovávají ve svých organizačních rádech.

Kontroly výkonu přenesené působnosti

Ministerstvo obrany provádí kontroly výkonu přenesené působnosti v rámci dozoru a kontrol nad výkonem přenesené působnosti orgány územních samosprávných celků a spadající do kompetence Ministerstva obrany ve smyslu usnesení vlády České republiky ze dne 11. září 2013 číslo 689. Při kontrolách je prověřován i fyzický stav válečných hrobů. Termíny kontrol v jednotlivých krajích stanovuje Ministerstvo vnitra.

§ (1) Obecní úřad obce s rozšířenou působností vede evidenci válečných hrobů, které jsou v jeho správním obvodu. Tento úřad informuje příslušný krajský úřad o počtech a o stavu válečných hrobů, které vede v evidenci. Informaci podává do konce června kalendářního roku podle stavu k 31. prosinci předchozího roku.

! **Otázky týkající se přímo systému evidence válečných hrobů jsou vyšetřeny v komentáři k § 2 odst. 3.**

Úloha obecních úřadů obcí s rozšířenou působností

Místo OU ORP je svým významem v systému péče o válečné hroby zcela mimořádné, a jejich úloha je proto nezastupitelná. Je to stupeň státní správy, který má přímý vliv na vlastníky válečných hrobů a postoj OU ORP k péči o ně má bezprostřední vliv na fyzický stav válečných hrobů.

OU ORP je základním stupněm státní správy pro sběr, vyhodnocování a ukládání údajů o válečných hrobech do evidence válečných hrobů a zodpovídá za zaevidování všech válečných hrobů, které se nacházejí v jeho správním obvodu do CEVH. Tato evidence tvoří základ evidencí válečných hrobů vedených na ostatních stupních státní správy.

Ačkoliv to zákon o VH přímo nezmiňuje, **má činnost OU ORP některé znaky koordinace péče o válečné hroby**, které se nacházejí v jeho správním obvodu. Obsah koordinace péče o válečné hroby obecně je uveden v komentáři k § 4 odst. 3 a v případě OU ORP se jedná zejména o využití poznatků z vlastní kontrolní

²⁷ § 7 odst. 3 zákona č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech

činnosti prováděné v rámci evidování válečných hrobů a udržování evidence válečných hrobů v aktuálním stavu a poznatků z jednání s vlastníky válečných hrobů (vlastníky nemovitostí, na kterých se válečné hroby nacházejí).

Obsah informace OU ORP o počtech a stavu válečných hrobů, které vede v evidenci, je upřesňován příslušným krajským úřadem.

§ (2) Krajský úřad vede souhrnnou evidenci válečných hrobů, které jsou v jeho správním obvodu, a koordinuje péči o válečné hroby v rámci kraje. Krajský úřad informuje ministerstvo o počtech a o stavu válečných hrobů, které vede v evidenci. Informaci podává do konce září kalendářního roku podle stavu k 31. prosinci předchozího roku.

! **Otázky týkající se přímo systému evidence válečných hrobů jsou vysvětleny v komentáři k § 2 odst. 3.**

Úloha krajských úřadů

Význam, místo a úloha krajských úřadů v systému péče o válečné hroby, které jsou v jejich správních obvodech, jsou z hlediska vedení evidence válečných hrobů a koordinace péče o válečné hroby svým obsahem, formou a významem podobné významu, místu a úloze Ministerstva obrany při péči o válečné hroby obecně – viz příslušné části komentáře k § 4 odst. 3.

Obsah informace krajského úřadu o počtech a stavu válečných hrobů, které vede v evidenci, je upřesňován Ministerstvem obrany na počátku kalendářního roku.

§ (3) Ministerstvo

- a) v případě pochybností rozhoduje o tom, co je válečným hrobem;
- b) koordinuje péči o válečné hroby v České republice a v zahraničí;
- c) vede centrální evidenci válečných hrobů;
- d) poskytuje dotace podle zvláštního právního předpisu****) na péči o válečné hroby jeho vlastníku, pokud není znám, vlastníku nemovitosti;
- e) poskytuje náhradu za omezení užívání nemovitosti a hradí výdaje za odkoupení nemovitosti nebo její části.

Pochybnosti o tom, co je válečným hrobem.

! **Vznikne-li pochybnost, zda již existující objekt je, nebo není válečným hrobem ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 a 2 zákona o VH, může vlastník takového objektu požádat Ministerstvo obrany o příslušné rozhodnutí.**

Žádosti jsou Ministerstvou obrany podávány písemně i telefonicky v průběhu celého roku. Nejčastějšími žadateli jsou pracovníci OU ORP, kteří jsou pověřeni vedením evidence válečných hrobů, a žadatelé o dotaci na péči o válečné hroby v případech, kdy jsou pochybnosti, že se skutečně jedná o válečný hrob.

Písemná žádost se vyřizuje na základě posouzení údajů o vlastníkovi posuzovaného objektu a o posuzovaném objektu. V úvahu se bere i důvod podání žádosti. Výsledkem procesu je vydání rozhodnutí.

Naprostá většina pochybností o tom, zda určitý již existující objekt je, nebo není válečným hrobem, je **vyřizena prostřednictvím e-mailové korespondence nebo telefonické konzultace**, aniž by bylo nutné přistoupit k formálnímu rozhodování o tom, co je válečným hrobem.

Koordinace péče o válečné hroby

Zákon o VH pojem „koordinace“ nijak zvlášť neupřesňuje a sdílnější není ani většina slovníků, které tento pojem vykládají jako „uvedení do vzájemného souladu, přiřazení sobě na roveň, optimální spolupráce“.

Koordinování patří mezi klíčové manažerské funkce a je podstatou práce manažerů. Jedná se o průběžnou funkci – je tedy vykonávána neustále. Potřeba koordinování totiž vychází z podstaty fungování organizací nebo sociálních skupin či sítí – každá organizovaná skupina lidí potřebuje vzájemnou koordinaci, aby dosáhla svých cílů.

Při péči o válečné hroby se jedná o koordinaci činnosti a spolupráce všech subjektů definovaných zákonem o VH²⁸ ke splnění cíle péče o válečné hroby, kterým je jejich zachování v důstojném a poctivém stavu.

Úkolem Ministerstva obrany je koordinovat péči o válečné hroby ve spolupráci s krajskými úřady, které tuto koordinační činnost zabezpečují v rámci kraje. Ministerstvo obrany prostřednictvím krajských a obecních úřadů vede vlastníky válečných hrobů k péči o ně v duchu zákona o VH. Ke své práci, zejména v oblasti financování péče o válečné hroby, využívá i Meziresortní koordinační komisi pro válečné hroby, která byla zřízena v jeho působnosti.

Koordinace péče o válečné hroby v ČR je realizována s využitím závěrů z vlastní kontrolní činnosti, podnětů občanů a z jednání Meziresortní koordinační

²⁸ Subjekty úpravy zákona – orgány státní správy, a dále fyzické a právnické osoby, které jsou povinny péči o válečné hroby zabezpečovat nebo se na ní podílet. Jedná se především o Ministerstvo obrany, krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, pověřené obecní úřady, vlastníky válečných hrobů a o vlastníky nemovitostí, na kterých jsou válečné hroby umístěny. Zákon těmto subjektům vymezuje jejich místo v systému péče o válečné hroby, vymezuje jim jejich práva a stanovuje jim jejich povinnosti.

komise pro válečné hroby²⁹. Důraz je položen především na osobní jednání s pracovníky krajských úřadů, kontrolní činnosti výkonu přenesené působnosti krajskými úřady a řešení žádosti vlastníků válečných hrobů. Rozhodujícím kritériem pro hodnocení úrovně péče o válečné hroby je jejich skutečný fyzický stav.

Odpovědnost za vedení evidence válečných hrobů

Za správnost a úplnost údajů v evidenci zodpovídají především OU ORP, které jsou ze zákona o VH odpovědné za vedení evidence válečných hrobů, jež jsou v jejich správním obvodu. Jsou vstupním místem pro ukládání dat do systému a základním stupněm vedení evidence.

Zákon o VH z hlediska obsahu a struktury dat nestanovuje rozdíly mezi jednotlivými typy evidence, proto byla přijata taková technická opatření, aby evidence válečných hrobů měla na všech stupních státní správy pokud možno stejnou vypovídající hodnotu.

Dotace na péči o válečné hroby

Finanční dotace jsou určeny na účelové udržování válečných hrobů a pietních míst v důstojném stavu či na jejich výstavbu a zachování památky vojáků a ostatních osob, které zahynuly v boji nebo v důsledku aktivní účasti ve válečném konfliktu.

Dotace jsou poskytovány na základě žádostí, které se podávají a zpracovávají prostřednictvím webové aplikace informačního systému RISPF na stránkách Ministerstva financí (<http://isprofin.mfcr.cz/rispf>). Metodická pomůcka, která obsahuje podrobný návod, jak provést registraci a přihlášení do webové aplikace RISPF a jak správně vyplnit online formulář žádosti, je zveřejněna na webových stránkách ministerstva: <https://valecnehroby.army.cz> dotace.

Ministerstvo obrany poskytuje dotace na zabezpečení péče o válečné hroby oprávněným žadatelům, vlastníkům válečných hrobů, na základě:

- a) § 4 odst. 3 písm. d) zákona o VH³⁰;
- b) usnesení vlády České republiky č. 427/1999 o zabezpečení péče o válečné hroby v České republice a v zahraničí.

Poskytování dotací se řídí:

²⁹ Meziresortní koordinační komise pro válečné hroby je poradním orgánem ministerstva obrany pro řešení otázek souvisejících s péčí o válečné hroby v České republice a v zahraničí. Komise byla zřízena na základě usnesení vlády České republiky č. 427 ze dne 5. května 1999 a č. 1292 ze dne 6. prosince 1999.

³⁰ Ministerstvo obrany poskytuje dotace podle zvláštního právního předpisu na péči o válečné hroby jeho vlastníku, pokud není znám, vlastníku nemovitosti.

- a) zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla);
- b) vyhláškou Ministerstva financí č. 560/2006 Sb., o účasti státního rozpočtu na financování programů reprodukce majetku.

Možnost poskytnutí účelové dotace se vztahuje na všechny válečné hroby, které jsou evidovány jako válečné hroby u OUI ORP dle § 4 odst. 1 zákona o VH.

O poskytnutí účelových dotací ze státního rozpočtu na péči o válečné hroby rozhoduje poskytovatel dotace na základě doporučení Meziresortní koordinační komise pro válečné hroby.

Podrobné informace o poskytování dotací na péči o válečné hroby jsou popsány na webových stránkách <https://valecnehroby.army.cz>.

Problematika poskytování náhrad za omezení užívání nemovitosti a hrazení výdajů za odkoupení nemovitosti nebo její části je popsána v komentáři k § 3 odst. 4.

! Ustanovení § 5 až § 9 řeší problematiku přestupků a jejich řešení, změnu zákona č. 256/2001 o pohřebnictví a účinnosti zákona č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech. Praktickými otázkami péče o válečné hroby se přímo nezabývají, a proto nejsou opatřeny komentářem.

Další části zákona již bez doplňujících komentářů

§ 5 Přestupky fyzických, právnických a podnikajících fyzických osob

(1) Fyzická, právnická nebo podnikající fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že:

- a) neumožní k válečnému hrobu přístup;
- b) nezabezpečí úpravu válečného hrobu;
- c) provede jinou změnu válečného hrobu než jeho úpravu anebo přemístí nebo zruší válečný hrob bez souhlasu ministerstva.

(2) Za přestupek lze uložit pokutu do:

- a) 20 000 Kč, jde-li o přestupek podle odstavce 1 písm. a);
- b) 50 000 Kč, jde-li o přestupek podle odstavce 1 písm. b);
- c) 100 000 Kč, jde-li o přestupek podle odstavce 1 písm. c).

(3) Přestupky podle odstavce 1 projednává pověřený obecní úřad; dopustí-li se přestupku podle odstavce 1 obec, je příslušným k jeho projednání krajský úřad.

§ 6

Pokuty uložené podle § 5 vybírá a vymáhá správní orgán, který ve věci rozhodoval v prvním stupni.

§ 7 Společná ustanovení

(1) Zrušení válečného hrobu prohlášeného za kulturní památku lze provést pouze po předchozím zrušení jeho prohlášení za kulturní památku Ministerstvem kultury.

(2) Na rozhodování podle tohoto zákona, není-li stanoveno jinak, se vztahuje správní řád.

(3) Působnosti stanovené krajskému úřadu a pověřenému obecnímu úřadu podle tohoto zákona jsou výkonem přenesené působnosti.

Část druhá

Změna zákona o pohřebnictví

§ 8

Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 479/2001 Sb., zákona č. 320/2002 Sb. a zákona č. 274/2003 Sb., se mění takto:

1. V § 18 odst. 3 se ve druhé větě zrušuje slovo „tímto“ a čárka za slovy „stanovenými tímto zákonem“ se nahrazuje tečkou a zbytek věty se zrušuje.
2. V § 24 odst. 3 se věta druhá nahrazuje větou „Při rušení válečných hrobů se postupuje podle zvláštního právního předpisu 21a)“.
Poznámka pod čarou č. 21a) zní: „21a) Zákon č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech a pietních místech a o změně zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.“
3. V § 29 odstavce 6 zní: „U válečných hrobů 21a) se užívací právo poskytuje bezplatně na neomezenou dobu.“

Část třetí

Účinnost

§ 9

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. července 2004.

Zaorálek v. r.

Klaus v. r.

v z. Gross v. r.

Poznámky pod čarou

- ^{*)} Například § 15 občanského zákoníku, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- ^{**)} Zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- ^{***)} Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů (zákon o oceňování majetku), ve znění zákona č. 121/2000 Sb.
- ^{****)} Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů.

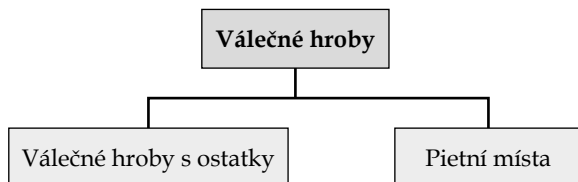
Zásady péče a výklad základních pojmů

1 Kdy se jedná o válečný hrob

Při rozhodování o tom, co je válečným hrobem, nejsou rozhodující údaje uvedené v evidenci válečných hrobů. Rozhodující je vždy skutečnost, zda posuzovaný objekt naplňuje, nebo nenaplňuje ustanovení § 2 odst. 1 nebo 2 zákona o VH.

Hroby s ostatky, pietní místa nebo jiné obdobné **objekty se stávají válečnými hroby v okamžiku, kdy naplňují ustanovení § 2 odst. 1 a 2 zákona o VH**. Válečné hroby jsou evidovány v evidenci válečných hrobů. **Nezaevidovaný válečný hrob má z hlediska ustanovení § 2 odst. 1 a 2 zákona o VH stejné postavení jako zaevidovaný válečný hrob.**

Zákon o VH jasně definuje oba pojmy, neurčuje však, jak starý má hrob jedince či skupiny být, aby naplnil pojem válečného hrobu ve smyslu zákona. Za měřítko pro zahrnutí nálezů lidských kosterních ostatků do definice válečného hrobu proto považujeme rozsah konfliktu, počty zúčastněných a bojujících vojáků, charakter bojů a armád a dopady ekonomické, společenské a mezinárodní. Takovým konfliktem byla třicetiletá válka, protože se jednalo o válku postihující většinu Evropy a její výsledky byly zformulovány v mírových smlouvách z Münsteru a Osnabrücku.

Válečný hrob musí mít vždy souvislost s válečnou událostí. Doba, která od související válečné události uplynula, není rozhodující.

Vestfálský mír je prvním politicko-geografickým mezníkem formujícím novověkou Evropu s dosahem do současnosti. Na našem území proběhlo několik obléhání měst a řada střetů, kdy některé byly regulárními polními bitvami, další měly charakter zákopové války, kdy ani jedna z bojujících stran neměla převahu a střet skončil ústupem jedné z nich. Oproti středověku a husitským válkám v jeho závěru se počty padlých v bitvách počítají na tisíce. Po bitvě na Bílé hoře 1620 pohřbili Pražané 1800 padlých, v bitvě u Jankova v roce 1645 se počítaly ztráty na obou stranách na 9000 včetně zraněných, ale není znám konečný počet zemřelých. Proto spadají nálezy hrobů padlých, a to jednotlivců či skupin, z let 1618 až 1648 a mladších období pod zákon o válečných hrobech.

Mgr. Petr Čech, Vojenský historický ústav

1.1 Válečný hrob s ostatky

Při pohřbení do země je hrobem podzemní část terénu, do které byly uloženy lidské ostatky. Na hrobu se nachází hrobové zařízení, které obecně není součástí hrobu. V případě válečného hrobu je však hrobové zařízení součástí hrobu.

Hrobem obecně je **hrobové místo** pro pohřbení nebo uložení zpopelněných lidských ostatků (urna, vsyp popele) s následným zásypem zeminou. Z hlediska sociokulturní antropologie je hrob výsledkem specifické lidské aktivity – **záměrného pohřbení lidských pozůstatků**. Obdobně to platí i pro válečný hrob s ostatky ve smyslu zákona o VH, kdy je jeho základní charakteristikou a první podmínkou existence skutečnost, že **do předmětného hrobu byly pohřbeny lidské pozůstatky nebo byl uložen popel po provedené kremaci lidských pozůstatků**.

Při rozhodování o tom, co je válečným hrobem, není důležitý počet pohřbených osob, ale zda alespoň jedna z nich naplňuje ustanovení § 2 odst. 1 zákona o VH.

Válečný hrob s ostatky je vymezen § 2 odst. 1 zákona o VH a stanovuje ještě **druhou podmínku existence válečného hrobu**. Zákon o VH vymezuje **okolnosti, v důsledku kterých osoba pohřbená do válečného hrobu zemřela**. Těmi jsou aktivní účast ve vojenské operaci, válečné zajetí, odboj nebo vojenská operace v době války³¹.

Při posuzování, zda je objekt válečným hrobem, je vždy nezbytné držet se litery zákona o VH. **Při přesném dodržování zákona o VH se nabízí myšlenka, že všechna úmrtí po oficiálním ukončení války již byla mimo tuto definici zákona. Každý takový případ je vždy nutné posuzovat v souvislostech**, a pokud osoba zahynula v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci i po válce, pak se jedná o válečný hrob. Týká se to především vojáků, kteří zahynuli po válce na následky zranění, válečného strádání (například v důsledku válečného zajetí), nehod, poprav provedených různými skupinami osob bez soudů (zejména těsně po válce) a podobně. Kdyby nebyla válka, tyto osoby by nebyly povolány do armády. Proto zde **v některých případech lze nalézt přímou souvislost mezi takovým úmrtím a účastí ve vojenské operaci**.

Pro válečný hrob není podstatné, kolik osob do něj bylo pohřbeno. **Pokud byly do hromadného hrobu uloženy ostatky alespoň jedné osoby, která splňuje výše uvedené podmínky, pak se bez ohledu na ostatky ostatních pohřbených osob vždy jedná o válečný hrob**. To se týká zejména hromadných hrobů obětí pochodů smrti.

Nepoznatelný válečný hrob je nezbytné bez zbytečných odkladů označit takovým způsobem, ze kterého bude patrné, že se jedná o válečný hrob.

Při kontrolách fyzického stavu válečných hrobů v terénu jsou na hřbitovech stále nacházeny nezaevidované válečné hroby. Jedná se zejména o takové hroby, které na svém hrobovém zařízení nemají žádnou informaci, ze které by se dalo poznat, že se jedná o válečný hrob. Hrob zpravidla neobsahuje žádné informace o okolnostech úmrtí pohřbené osoby. Tyto informace bývají uvedeny pouze v souvisejících dokumentech, například ve hřbitovní knize nebo v archivních materiálech. Jedná se o nepoznatelné válečné hroby, které jsou rovněž válečnými hroby ve smyslu zákona o VH a je nutné je řádně označit a zaevidovat.

³¹ Komentář k § 2 odst. 1 zákona o VH

1.2 Pietní místo

Pietní místo nikdy neobsahuje lidské ostatky.

Posláním pietního místa je především zachování památky na padlé ve válkách. Základním rozdílem mezi válečným hrobem s ostatky a pietním místem je skutečnost, že **součástí pietního místa nikdy nejsou žádné lidské ostatky.**

U pietního místa není rozhodující počet nebo politický, vojenský či historický význam připomínaných osob. Rozhodující jsou události a okolnosti, za kterých připomínané osoby zahynuly.

Velikost a tvar pietního místa můžou být rozmanité a bývají zpravidla nositelem poselství a odrazem místa a doby svého vzniku. Válečný hrob – pietní místo **musí bezpodmínečně obsahovat alespoň obecnou informaci o připomínaných obětech** (které zahynuly v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci nebo během válečného zajetí, účasti v odboji nebo při vojenské operaci v době války) **a zároveň i informaci o válečné události, ke které se pietní místo vztahuje³².**

Informace o připomínaných obětech a událostech **může být konkrétní**, například jméno, příjmení, datum narození, datum, místo a okolnosti úmrtí, název události a podobně. Může ale být i **značně obecná**, od například „Rodákům obce padlým v 1. světové válce“ až po například „Všem padlým ve světových válkách“.

Válečný hrob – pietní místo musí být po rekonstrukci v poznatelném stavu.

U poškozených pietních míst, ze kterých byly z nějakých důvodů odstraněny texty a symboly, jsou pro prohlášení válečným hrobem rozhodující okolnosti a důvody jeho zřízení. **Při opravě nebo rekonstrukci pietního místa** musí být takový objekt vhodným způsobem **doplněn informacemi** v takovém rozsahu, aby bylo naplněno ustanovení § 2 odst. 2 zákona o VH.

³² Komentář k § 2 odst. 2 zákona o VH

U vojáků a odbojářů zahynulých v průběhu válečných konfliktů nezkoumáme detaily jejich úmrtí.

U příslušníků ozbrojených sil zahynulých v průběhu válečných konfliktů se vždy předpokládá, že zemřeli v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci. Analogicky u příslušníků odboje zahynulých v průběhu válečných konfliktů se předpokládá, že zemřeli v důsledku účasti v odboji nebo vojenské operaci v době války.

1.3 Ochrana válečných hrobů

Válečné hroby jsou pod ochranou § 5 zákona o VH, který stanovuje výčet přestupků, kterých se může dopustit fyzická, právnická a podnikající fyzická osoba.

K odpovědnosti fyzické osoby za přestupek se vyžaduje zavinění. Postačí i zavinění z nedbalosti.

Podle § 5 odst. 1 se fyzická, právnická nebo podnikající fyzická osoba dopustí přestupku tím, že:

- a) neumožní k válečnému hrobu přístup;
- b) nezabezpečí úpravu válečného hrobu;
- c) provede jinou změnu válečného hrobu než jeho úpravu, přemístí nebo zruší válečný hrob bez souhlasu ministerstva.

Za přestupek lze uložit pokutu do výše:

- a) 20 000 Kč, jde-li o přestupek podle odstavce 1 písm. a);
- b) 50 000 Kč, jde-li o přestupek podle odstavce 1 písm. b);
- c) 100 000 Kč, jde-li o přestupek podle odstavce 1 písm. c).

Přestupky projednává pověřený obecní úřad; dopustí-li se přestupku obec, je příslušným k jeho projednání krajský úřad.

2 Kdy se nejedná o válečný hrob

V případě nejasnosti, zda je posuzovaný objekt válečným hrobem, lze požádat o telefonickou konzultaci Ministerstvo obrany.

V některých případech **není na první pohled jasné, zda posuzovaný objekt je válečným hrobem**, nebo ne. Problém se týká především pietních míst. Z praktického hlediska je jenom ku prospěchu věci, pokud se obec stará o všechna svá pietní místa obdobným způsobem jako o válečné hroby – pietní místa. **Správně určit**, zda je nějaký objekt válečným hrobem, **je důležité zejména v případech**, kdy dojde k jeho **poškození** nebo objekt na stávajícím místě brání rozvoji obce a vlastník uvažuje o jeho **přemístění** nebo se vlastník válečného hrobu rozhodne k jeho opravě využít **finanční dotaci** od Ministerstva obrany.

2.1 Válečný hrob s ostatky

Podstatou válečného hrobu s ostatky jsou pohřbené ostatky osoby, která zahynula za okolností uvedených v § 2 odst. 1 zákona o VH.

U válečných hrobů s ostatky **se nejasnosti**, zda se jedná, nebo nejedná o válečný hrob, **týkají zpravidla rodinných hrobů na hřbitovech** a v některých případech i **nálezů kosterních ostatků mimo hřbitovy**. Problematika nálezů kosterních ostatků mimo hřbitovy je popsána v části 11 Nalezení lidských ostatků mimo pohřebiště.

O válečný hrob s ostatky se nejedná v případech, kdy nejsou naplněny obě podmínky stanovené zákonem o VH:

- 1) v hrobu se **nenacházejí ostatky** osoby;
- 2) tato **osoba nezahynula za okolností** uvedených v § 2 odst. 1 zákona o VH.

Pietní místo – hrobové zařízení se zpravidla od válečného hrobu s ostatky svým vzhledem nijak neliší, a snadno tak může dojít k jejich záměně.

Válečným hrobem s ostatky není například:

- Rodinný hrob s ostatky, **na jehož hrobovém zařízení je připomenuta osoba, která v hrobu není pohřbena**. V takovém případě se nejedná o válečný hrob s ostatky, ale o **válečný hrob – pietní místo**, kterým je pouze hrobové zařízení rodinného hrobu. V evidenci válečných hrobů se uvádí jako **pietní místo – hrobové zařízení**.
- Hrob **náhodné oběti války**. Hrob osoby, která se aktivně nezapojila do vojenských operací, ale zahynula z jiných příčin, například v důsledku bombardování, zbloudilé střely apod.
- Hrob osoby, která **zahynula před zahájením nebo po ukončení války**, pokud nezahynula v důsledku aktivní účasti (například prokazatelně na zranění utrpěné za války), například v důsledku vojenského výcviku, leteckého neštěstí, politické perzekuce a pobytu v pracovních táborech.

Místa s nalezenými kosterními ostatky nejsou automaticky válečnými hroby.

- **Nález kosterních pozůstatků mimo hřbitovy**. Takový (archeologický) nález musí být nejdříve odborně prozkoumán pracovníky oprávněné instituce. Pokud se ukáže, že se jedná o pozůstatky osoby uvedené v § 2 odst. 1 zákona o VH a budou se souhlasem Ministerstva obrany následně pohřbeny, teprve pak bude místo pohřbení nalezených pozůstatků nebo ostatků válečným hrobem.

2.2 Pietní místo

Pietní místo obecně vyjadřuje úctu, smutek, památku nebo zbožnost.

U pietních míst se **nejasnosti**, zda se jedná, nebo nejedná o válečný hrob, **vyskytují poměrně často**. Vyplývá to z rozmanitosti pietních míst obecně, jako míst vyjadřujících úctu, smutek, památku nebo zbožnost. **Některá pietní místa mají několikerý význam**, a tak je například možno spatřit u silnice nebo v polích křížek postavený ke slávě boží, na kterém je jmenovitě připomenuta i památka padlého vojáka, pravděpodobně syna stavitele křížku.

Některá pietní místa mají silný politický podtext a mohou vzbuzovat názorové diskuse.

Některé obce stavěly pomníky k připomenutí významných, slavných nebo i tragických událostí, které se významně dotkly obyvatel obce. Některé z nich mají i silný politický podtext, který nyní může obyvatele obce rozdělovat, takže vedení obce je donuceno problém řešit. A právě při řešení takových situací je dobré umět se správně orientovat v otázce, zda pietní místo (pamětní deska, pomník, památník nebo obdobný symbol) je válečným hrobem podle § 2 odst. 2 zákona o VH, nebo není.

Válečný hrob – pietní místo musí bezpodmínečně vždy obsahovat alespoň obecnou informaci o připomínaných obětech a zároveň i informaci o válečné události, ke které se pietní místo vztahuje. Pokud jednu z těchto informací neobsahuje, nejedná se o válečný hrob. Válečným hrobem není automaticky ani kámen zmizelého.

Co není válečným hrobem.

Válečným hrobem – pietním místem **není například pietní místo** připomínající:

- výročí osvobození obce nebo konec války, činnost vojsk nebo partyzánského hnutí, slávu Rudé armády a podobně;
- oběti, které zahynuly z jiného důvodu, než je definováno zákonem o VH, například následkem bombardování, holocaustu, zbloudilé střely, politické perzekuce apod.

V případě pochybností, zda je pietní místo válečným hrobem, je možné požádat Ministerstvo obrany o konzultaci (telefon, e-mail). V případě potřeby a na základě písemné žádosti vydá Ministerstvo obrany v této věci rozhodnutí³³, zda se jedná o válečný hrob, nebo ne.

Příklady nápisů na pietních místech, která **nejsou válečnými hroby**:

- **Text** na pietním místě **je natolik obecný**, že z něj nelze jednoznačně dovodit, že je věnováno památce osob, které zahynuly v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci v době války. Například:
 - „S úctou věnováno všem, kterým byla dražší svoboda a demokracie naší země nad jejich vlastní život a pohodlí“;
 - „Na památku hrůzyplné války 1866“.
- Pietní místo je věnováno památce osoby, které se aktivně zapojila do vojenských operací v době války, ale **v důsledku této činnosti nezahynula**. Například:
 - „Památce horažďovického rodáka, plukovníka letectva v. v. Jana Říhy, DFC * 26. 2. 1918 Horažďovická Lhota, † 30. 11. 1999 Praha, pilota 311. čs. bombardovací perutě RAF, nositele tří čs. válečných

³³ § 4 odst. 3 písm. a) zákona o VH

- křížů 1939, britského záslužného leteckého kříže (DFC) a dalších čs. a spojeneckých vyznamenání, perzekvovaného komunistickým režimem“;
- „Miroslav Tomáš Miklík, divizní generál, narozen 26. 2. 1892, zemřel 19. 4. 1965, trpěl a obětoval život svojí vlastí“;
 - „Rodný dům generála Karla Kutlvašra, * 17. 1. 1895, † 2. 10. 1961, legionář, vojenský velitel Velké Prahy v Květnovém povstání 1945, obec Michalovice 1991“;
 - „V tomto domě žil plk. Jiří V. Kučera, *27. 6. 1917 Roudnice n/L, † 24. 1. 1980 Plzeň, příslušník Armée de l'air a RAF, stíhací pilot a letecké eso II. světové války“.
 - Pietní místo je věnováno památce osoby, která zemřela v době válečného konfliktu, ale **není prokázáno, že by se tak stalo v souvislosti s aktivní účastí v něm**. Do této skupiny patří i pietní místa věnována náhodným obětem válek. Například:
 - „Zde působil p. Karel Schrammel, * 1907, † 1945, poslední ředitel chlapeckého semináře, umučený nacisty v koncentračním táboře Buchenwald“;
 - „Zde žil Hanuš Josef Treichlinger, narozen 2. 1. 1929. Čest jeho památce. V lednu 1942 byl transportován nacisty do Terezína, kde se proslavil jako představitel hlavní role dětské opery Brundibár. 16. 10. 1944 byl odvezen do Osvětimi, kde byl usmrcen v plynové komoře“;
 - „In memoriam umučených členů rodiny Federerovy v koncentračních táborech Mauthausen, Osvětim v letech 1942–45“;
 - „Zákeřná ruka člena německých oddílů SS zavraždila zde 5. května 1945 Vojtěcha Schucka, duchovního československé církve z Havlíčkova Brodu“;
 - „Václav Nývlt, * 16. 11. 1916, byl zde zastřelen hlídkou SS, † 6. 5. 1945“;
 - „Věrné služce Barboře Michálkové, po 18leté věrné službě skonala v Pánu 9. října 1866 v stáří 33. roku věku svého“.
 - **Pietní místo připomíná událost, která se stala v souvislosti s válečnými událostmi, ale nepřipomíná žádné oběti**. Například:
 - „V tomto domě byl na začátku roku 1945 ustaven partyzánský oddíl, který přijal 5. května 1945 název Generálmajor Kovpak, oddíl byl včleněn do Svazu partyzánských oddílů Za Prahu“;
 - „Zde 1. oddíl partyzánské brigády Mistra Jana Husa 22. 2. 1945 ve 22.40 h. na počest dne Rudé armády zničil pohonnou hmotu ze sedmnácti železničních cisteren“;
 - „Ráno 9. 9. 1945 ve 4.45 h. projely Mšenem tanky Rudé armády na pomoc Praze“;

- „Na paměť osvobození obce Újezda Rudou armádou dne 7. května 1945“;
- „V těchto místech na Šoukalce se scházeli partyzáni na ploškadky a očekávali shození sovětských zbraní. Po signalizaci ohněm bylo zde v noci 30. dubna 1945 shozeno 13 vaků zbraní a střeliva jako pomoc Rudé armády k vyzbrojení partyzánských oddílů“;
- „Z této budovy zaznělo 5. května 1945 v 11.25 hodin první svobodné vysílání městského rozhlasu“;
- „Na paměť vojáků 3. armády USA, kteří pobývali v Radčicích 7. 5.–25. 9. 1945“.
- Pietní místo se nevztahuje k žádné válečné události, ale **pro obec je významné si památku osoby připomínat**. Například:
 - „Na památku křesťana, rodáka z Nasavrku, Františka Mojžíše. Byl mu nespravedlivě vzat život 21. dubna 1953 na pankráckém popravišti jen proto, že nesouhlasil s tehdejšími komunistickým režimem v naší vlasti. Čest jeho památce! KPV ČR – Pobočka Havlíčkův Brod 2007“.

3 Úkoly orgánů státní správy

Na péči o válečné hroby se podílejí tři stupně státní správy.

Státní správa v rozsahu zákona o VH je realizována na třech stupních – **obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad a Ministerstvo obrany**. Úkoly jsou orgánům státní správy stanoveny v § 4 zákona o VH a jsou vysvětleny v komentáři k § 4 zákona o VH.

Na rozhodování podle zákona o VH, není-li stanoveno jinak, se vztahuje správní řád³⁴. Působnosti stanovené krajskému úřadu a pověřenému obecnímu úřadu³⁵ podle tohoto zákona jsou výkonem přenesené působnosti³⁶.

Válečný hrob může být zároveň i kulturní památkou.

³⁴ § 7 odst. 2 zákona o VH

³⁵ Obec s pověřenými obecními úřady i obec s rozšířenou působností vymezuje zákon číslo 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností, ve znění pozdějších předpisů. Jejich správní obvody určuje vyhláška Ministerstva vnitra ČR č. 388/2002 Sb., o stanovení správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a správních obvodů obcí s rozšířenou působností, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶ § 7 odst. 3 zákona o VH

V případě, že je válečný hrob prohlášen za **kulturní památku**, pak do rozhodování podle zákona o VH může vstoupit i **Ministerstvo kultury**. **Zrušení takového válečného hrobu je v takovém případě možno provést až po předchozím zrušení jeho prohlášení za kulturní památku** Ministerstvem kultury³⁷.

Základní problémy péče o válečné hroby jsou vysvětleny na webových stránkách Ministerstva obrany.

Pro usnadnění a ujednacení činnosti orgánů státní správy při koordinaci péče o válečné hroby jsou Ministerstvem obrany **zpracovány postupy řešení nejčastějších situací**. Tyto jsou k dispozici na webových stránkách <https://valecnehroby.army.cz/rady-postupy-zadosti>.

3.1 Ministerstvo obrany

Ministerstvo obrany:

- a) v případě pochybností **rozhoduje o tom, co je válečným hrobem**;
- b) **koordinuje péči o válečné hroby** v České republice a v zahraničí;
- c) **vede centrální evidenci** válečných hrobů;
- d) **poskytuje dotace** podle zvláštního právního předpisu³⁸ na péči o válečné hroby jeho vlastníku, pokud není znám, vlastníku nemovitosti;
- e) **poskytuje náhradu za omezení užívání nemovitosti a hradí výdaje za odkoupení nemovitosti** nebo její části.

3.2 Krajský úřad

Krajský úřad **vede souhrnnou evidenci válečných hrobů**, které jsou v jeho správním obvodu, a **koordinuje péči o válečné hroby v rámci kraje**. Krajský úřad informuje ministerstvo o počtech a o stavu válečných hrobů, které vede v evidenci. Informaci podává do konce září kalendářního roku podle stavu k 31. prosinci předchozího roku.

³⁷ § 7 odst. 1 zákona o VH

³⁸ Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů

V souladu s § 5 odst. 3 zákona o VH, dopustí-li se přestupku podle § 5 odst. 1 obec, je příslušným k jeho projednání krajský úřad.

3.3 Obecní úřad obce s rozšířenou působností

Obecní úřad obce s rozšířenou působností **vede evidenci válečných hrobů**, které jsou v jeho správním obvodu. Tento úřad informuje příslušný krajský úřad o počtech a o stavu válečných hrobů, které vede v evidenci. Informaci podává do konce června kalendářního roku podle stavu k 31. prosinci předchozího roku.

3.4 Pověřený obecní úřad

V souladu s § 5 odst. 3 zákona o VH **projednává přestupky** (mimo přestupků, kterých se podle § 5 odst. 1 dopustí obec) pověřený obecní úřad.

4 Vlastnictví válečných hrobů

O válečný hrob pečuje jeho vlastník, případně vlastník nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn.

Jedním ze subjektů vymezených zákonem o VH je **vlastník válečného hrobu**, na kterém spočívá zejména **odpovědnost za konkrétní péči o válečný hrob**. Vzhledem ke skutečnosti, že v některých případech je vlastnictví válečného hrobu nejasné, ukládá zákon o VH, že **pokud jeho vlastník není znám, pečuje o válečný hrob vlastník nemovitosti**, na které je válečný hrob umístěn.

Označení vlastníka válečného hrobu a vlastníka nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn, je součástí evidence válečných hrobů.³⁹

Hlavním úkolem vlastníka válečného hrobu je udržovat jej v důstojném a poznatelném stavu.

³⁹ § 2 odst. 3 písm. d) zákona o VH

4.1 Převzetí válečného hrobu do vlastnictví obce

Pro válečný hrob je výhodné, pokud je jeho vlastníkem obec.

Pro zabezpečení kvalitní a trvalé péče o válečný hrob je **nejvýhodnější, pokud je vlastník válečného hrobu shodný s vlastníkem nemovitosti**, na které je válečný hrob umístěn, a zároveň je tímto vlastníkem obec.

Nejhorší variantou je pak válečný **hrob s neznámým vlastníkem**, který je umístěn na nemovitosti, jejíž vlastník má obecně negativní vztah k objektům, které omezují jeho vlastnická práva. V takových případech je **vhodné** získat válečný hrob **do majetku obce**, případně jej (pokud se nejedná o válečný hrob s ostatky) přemístit na obecní pozemek.

Opuštěný válečný hrob by za určitých podmínek mohl přejít do vlastnictví obce nebo státu.

Na některé válečné hroby – pietní místa, u kterých není vlastník znám, bude zřejmě od počátku roku 2024 možné aplikovat některá ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen oz.), který nabyl účinnosti 1. 1. 2014. Konkrétně se jedná o tato ustanovení:

- § 1045 odst. 2 oz.: „Opuštěná nemovitá věc připadá do vlastnictví státu.“
- § 1050 odst. 2 oz.: „Nevykonává-li vlastník vlastnické právo k nemovité věci po dobu deseti let, má se za to, že ji opustil.“
- § 3067 oz.: „Je-li opuštěna nemovitá věc, počne běžet doba uvedená v § 1050 odst. 2 ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona.“

Z výše uvedeného je patrné, že se zde otevírá **možnost, že by některé válečné hroby** mohly být prohlášeny za opuštěnou nemovitou věc a **díky tomu mohly přejít do majetku státu** zastoupeného Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, který by je následně mohl předat obci.

4.2 Pietní místa

Válečné hroby – pietní místa, kterými jsou zpravidla pamětní desky, pomníky, památníky nebo obdobné symboly připomínající válečné události a oběti, se mohou nacházet na pohřebištích i mimo pohřebiště na

různých budovách nebo obdobných nemovitostech nebo ve volném terénu. Na hřbitově se může nacházet i pietní místo ve formě kenotafu⁴⁰.

U výše uvedených pietních míst je problematika vlastnictví poměrně jednoduchá:

- **vlastník je znám a je povinen pečovat o válečný hrob na své náklady**, případně může na tento účel požádat Ministerstvo obrany o přidělení finanční dotace;
- **vlastník není znám a povinnost pečovat o válečný hrob má vlastník nemovitosti**, na které je válečný hrob umístěn.

Pietní místo – hrobové zařízení

Válečným hrobem – pietním místem může být i hrobové zařízení na hrobu s ostatky, které může mít formu pamětní desky, pomníku, památníku nebo obdobného symbolu, který je součástí hrobového zařízení, nebo samo o sobě tvoří hrobové zařízení hrobu s ostatky, **kteřý však sám není válečným hrobem** podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona o VH. To znamená, že se **nachází na hrobu, ve kterém nejsou uloženy ostatky oběti, která je na hrobovém zařízení připomenuta**.

Ostatky padlého nejsou v hrobu pohřbeny, ale jejich památka je na hrobovém zařízení pouze připomenuta.

Zpravidla se jedná o hrobové zařízení na rodinném hrobu s ostatky příbuzných osob, na kterém je kromě pohřbených **připomenut i příslušník rodiny, který padl** v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci, v důsledku válečného zajetí nebo v důsledku účasti v odboji nebo vojenské operaci v době války, **ale jeho pozůstatky nemohly být z nějakého důvodu do tohoto hrobu uloženy**.

Vlastník hrobového zařízení zpravidla není vlastníkem hrobu.

Ačkoliv je v takovém případě hrobové zařízení v podstatě součástí hrobu, vlastník hrobu (hrobového místa) je rozdílný od vlastníka hrobového zařízení. Vlastník hrobového zařízení má hrobové místo pronajaté od

⁴⁰ Kenotaf je symbolický náhrobek zřizovaný pro zemřelého, jehož ostatky jsou pohřbeny na jiném či neznámém místě.

provozovatele hřbitova, platí za něj nájem a všechny související poplatky a na své náklady pečuje o hrobové zařízení stejným způsobem jako o ostatní pietní místa.

4.3 Válečné hroby s ostatky

Válečné hroby s ostatky se mohou nacházet na pohřebištích i mimo ně. Mimo pohřebiště se zpravidla nacházejí jednotlivé nebo hromadné válečné hroby s ostatky vojáků padlých ve vojenských operacích nebo místa dočasného uložení ostatků do provizorního hrobu, které později z nějakého důvodu nebyly vyzvednuty a pohřbeny do konečného hrobu.

Náhrobky a hrobová zařízení jsou součástí válečných hrobů s ostatky.

Podstatou válečného hrobu je místo⁴¹, kde jsou pohřbeny ostatky osob. Existence pohřbených ostatků je pro existenci válečného hrobu s ostatky podstatná. **Je-li válečný hrob označen náhrobkem** nebo jiným hrobovým zařízením, pak jsou tyto předměty také **součástí válečného hrobu.**

U výše uvedených válečných hrobů s ostatky jsou vlastníctví a následně i odpovědnosti obdobně jednoduché jako u pietních míst:

- **vlastník je znám a je povinen pečovat o válečný hrob na své náklady**, případně může na tento účel požádat Ministerstvo obrany o přidělení finanční dotace;
- **vlastník není znám** a povinnost pečovat o válečný hrob **a povinnost pečovat o takový válečný hrob má vlastník nemovitosti**, na které je válečný hrob umístěn.

Rodinné válečné hroby

Poněkud jiná situace je u **rodinných válečných hrobů**. Jedná se o **válečný hrob s ostatky** podle § 2 odst. 1 zákona o VH, **do kterého byly kromě ostatků padlých osob** uvedených v § 2 odst. 1 zákona o VH **uloženy i ostatky dalších osob** (zpravidla osob v příbuzenském vztahu), které nesplňují výše uvedené ustanovení zákona o VH. Zákon o VH nestanoví podmínku, že by válečným hrobem bylo pouze takové místo, kde jsou

⁴¹ § 2 odst. 1 zákona o VH

pochovány výlučně ostatky osob splňujících kritéria stanovená v § 2 odst. 1 zákona o VH. Naopak **zákon o VH nestanovuje žádné omezující podmínky**, pokud se jedná o možnou přítomnost ostatků dalších osob, které nesplňují podmínky uvedené v tomto odstavci, ve válečném hrobu.

Opuštěné hrobové zařízení se stává vlastnictvím provozovatele pohřebiště.

Válečný hrob je tvořen hrobovým místem, náhrobkem a ostatním hrobovým zařízením⁴². Vlastnické vztahy jsou v tomto případě obdobné jako u pietního místa – hrobového zařízení. **I zde je tedy dvoji vlastnictví. Hrobové místo**, tedy podstatu válečného hrobu jako místa, kde jsou pohřbeny ostatky osob, **vlastní provozovatel pohřebiště a náhrobek a ostatní hrobové zařízení je majetkem nájemce hrobového místa**. Logicky se pak uživateli právo k takovému hrobu poskytuje bezplatně na neomezenou dobu⁴³. **O náhrobek a ostatní hrobové zařízení pečuje jeho vlastník** až do momentu, kdy jej opustí. Pak se postupuje podle ustanovení § 25 odst. 6, 7 zákona o pohřebnictví, ustanovení § 1045 odst. 1 a § 1050 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Vlastnictví takového hrobového zařízení přechází na provozovatele pohřebiště. Válečný hrob má pak pouze jednoho vlastníka.

Hrobové místo vlastní provozovatel pohřebiště a není zpoplatněno.

Rozsah bezplatného užívacího práva (zejména vymezení ostatních poplatků souvisejících s provozem pohřebiště) je vhodné zahrnout do řádu veřejného pohřebiště⁴⁴, na kterém se takový válečný hrob nachází.

⁴² § 2 odst. 1 zákona o VH

⁴³ § 29 odstavce 6 zákona o pohřebnictví zní: „U válečných hrobů 21a) se užívací právo poskytuje bezplatně na neomezenou dobu.“

⁴⁴ § 19 zákona o pohřebnictví

5 Péče o válečné hroby

Cíl péče o válečné hroby

Cílem péče o válečné hroby je jejich zachování v důstojném a poznatelném stavu. Všechny válečné hroby mají před zákonem o VH rovné postavení. Na všechny padlé se hledí jako na oběti hrůz válek a nejsou posuzováni podle národnosti, uniformy ani podle přesvědčení. Ne vždy je to jednoduché. Vojíci, kteří jsou pohřbeni na hřbitovech a v mnoha případech i mimo ně nebo jsou připomínáni na pietních místech, žili a bojovali v různých historických obdobích a politických souvislostech. Čím je toto období časově vzdálenější a související válečné hroby jsou starší, tím méně emocí je doprovází.

Všechny válečné hroby mají před zákonem stejné postavení.

Péče o hroby z napoleonských nebo prusko-rakouských válek již dávno žádné negativní emoce nevyvolávají a u válečných hrobů z první světové války se už nikdo nepozastavuje nad skutečností, že hroby na hřbitovech a pomníky v našich obcích připomínají jak padlé vojáky, kteří bojovali za Rakousko-Uhersko, tak ty, kteří bojovali proti němu. Na některých pietních místech je současně připomenuta jak památka rakousko-uherských vojáků, tak i československých legionářů, i když spolu bojovali, a nikoho to nepobuřuje. Naproti tomu v otázce péče o některé válečné hroby z období druhé světové války se stále ještě názory některých lidí i organizací rozcházejí.

Mrtvý voják nepřátelské strany, uvedený na náhrobku válečného hrobu s ostatky nebo na pietním místě, **není nepřítel**. Přestal být nepřítelem ve chvíli, kdy padl. Padlý voják byl především člověkem, a pokud by nepadl ve válce, pravděpodobně by dožil svůj život v kruhu příbuzných a měl by hrob ve své obci. Jeho příbuzní by se mohli o jeho památku postarat podle místních zvyklostí. Pokud ale padl ve válce a zemřel daleko od svého domova, pak péči o jeho hrob musí převzít někdo jiný.

Česká republika se jako civilizovaný stát zavázala, že bude pečovat o všechny válečné hroby bez ohledu na to, zda se jedná o hroby našich nebo spojeneckých vojáků, či zda se jedná o hroby vojáků, kteří bojovali proti naší zemi. Proto ke všem válečným hrobům a pietním místům přistupujeme stejně.

5.1 Odpovědnost za péči o válečný hrob ze zákona

O významu péče o válečné hroby svědčí skutečnost, že je jedním z pěti základních pojmů vymezených v § 2 zákona o VH (1 – válečný hrob, 2 – pietní místo, 3 – evidence válečných hrobů, 4 – péče o válečné hroby, 5 – údržba a úprava válečného hrobu). **Péči o válečné hroby se rozumí zabezpečování úpravy, ochrany, zřizování nových válečných hrobů, přemísťování nebo rušení válečných hrobů včetně exhumací⁴⁵.**

Samotnou **péči o válečný hrob zabezpečuje vlastník válečného hrobu**, a pokud není znám, **vlastník nemovitosti**, na které je válečný hrob umístěn⁴⁶.

Podrobněji je problematika odpovědnosti za péči o válečný hrob vysvětlena v komentáři k § 3 odst. 1 zákona o VH.

6 Mezivládní dohody

Péče o válečné hroby je dále upravena mezinárodními smlouvami:

- Ženevské úmluvy (65/1954 Sb., 168/1991 Sb.);
- Dohoda mezi vládou Československé republiky a vládou Spojeného království a Severního Irska o vzájemném udržování válečných hrobů (1949);
- Státní smlouva o obnovení nezávislého a demokratického Rakouska (39/1956 Sb.);
- Smlouva mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci (521/1992 Sb.);
- Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Ruské federace o vzájemném udržování válečných hrobů (251/1999 Sb.);
- Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Slovenské republiky o válečných hrobech (121/2003 Sb. m. s.);
- Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Republiky Slovinsko o péči o válečné hroby (95/2005 Sb. m. s.);
- Dohoda mezi vládou České republiky a Kabinetem ministrů Ukrajiny o válečných hrobech (47/2017 Sb. m. s.);

⁴⁵ § 2 odst. 4 zákona o VH

⁴⁶ § 3 odst. 1 zákona o VH

- Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Rumunska o válečných hrobech (48/2015 Sb. m. s.);
- Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Srbské republiky o ochraně válečných hrobů a vojenských pietních míst (56/2017 Sb. m. s.).

Péče o válečné hroby je řešena také v usnesení vlády:

- ze dne 5. 5. 1999 č. 427 o zabezpečení péče o válečné hroby v České republice a v zahraničí;
- ze dne 6. 12. 1999 č. 1292 o pravidlech pro poskytování a čerpání účelových dotací ze státního rozpočtu na zabezpečení péče o válečné hroby v České republice a finančních darů do zahraničí.

6.1 Česko-německá smlouva

Při péči o německé hroby je Česká republika vázána česko-německou Smlouvou o dobrém sousedství a přátelské spolupráci č. 521/1992 Sb. Zcela specifické postavení hrobů a náhrobků zejména v pohraničí je dáno důsledky poválečného vystěhování Němců. Tyto památky bývají veřejností považovány za české, ale jsou spojené i s německým kulturním dědictvím.

Zásady péče o německé hroby jsou upraveny zvláštní česko-německou smlouvou.

Z výše uvedené smlouvy jsou nejdůležitější dva články:

- Článek 24, který smluvní strany zavazuje pečovat zejména o místa a kulturní památky nacházející se na jejich území, připomínající dějinné události, kulturní a vědecká díla a tradice druhé strany a umožní k nim svobodný a nerušený přístup. Uvedená místa a kulturní památky jsou zákonem chráněny.
- V článku 30 smluvní strany prohlašují, že budou podporovat spolupráci mezi organizacemi příslušnými pro péči o československé a německé hroby, jež se nacházejí na jejich území, že tyto hroby budou zachovány, budou stejným způsobem uctívány a chráněny a budou požívat právní ochranu.

Ustanovení výše uvedené smlouvy jsou podrobně rozpracovaná v příručce K péči o opuštěné německé a další hroby na hřbitovech v České republice. Příručka je k dispozici na stránkách Úřadu vlády České republiky a Ministerstva pro místní rozvoj a upravuje možný postup obcí při nakládání s opuštěným civilním hrobovým zařízením původně německého

vlastníka, a to z důvodu specifické povahy této věci v souvislosti s výše uvedenou mezinárodní smlouvou, etickými principy a zachováním dostatečné piety.

6.2 Kulturní památka

Při péči o **válečný hrob**, který je dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů **prohlášen za kulturní památku**, je nezbytné řídit se ustanoveními tohoto zákona. Ustanovení zákona se vztahují na jakékoliv úpravy válečného hrobu – kulturní památky.

Válečný hrob – kulturní památku nelze zrušit.

Zrušení válečného hrobu prohlášeného za kulturní památku lze provést pouze po předchozím zrušení jeho prohlášení za kulturní památku Ministerstvem kultury⁴⁷.

Ministerstvo kultury může určité věci nebo stavbě **odebrat status kulturní památky**, a to na základě § 8 zákona o státní památkové péči⁴⁸ v rámci řízení o zrušení prohlášení věci nebo stavby za kulturní památku.

Řízení o zrušení prohlášení válečného hrobu za kulturní památku **se provádí na základě písemné žádosti vlastníka** kulturní památky, právnické osoby, která na zrušení prohlášení věci nebo stavby za kulturní památku prokáže právní zájem.

Při porušení předepsaných povinností vůči kulturní památce může být fyzické, podnikající fyzické nebo právnické osobě **uložena pokuta** až do výše 2000 000 Kč, jde-li o kulturní památku, a 4000 000 Kč, jde-li o národní kulturní památku, a to v případě, že nepečuje o zachování památky, neudrzuje ji v dobrém stavu, užívá ji způsobem neodpovídajícím jejímu významu, památkové hodnotě nebo technickému stavu, nechrání ji před ohrožením, poškozením nebo znehodnocením nebo ji znehodnotí či zničí.

Kulturní památku lze opravovat až po vydání rozhodnutí nebo závazného stanoviska příslušným úřadem.

⁴⁷ § 7 zákona o VH

⁴⁸ Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů. Vyhláška č. 66/1988 Sb., k provedení zákona o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů

Problematika údržby válečného hrobu – kulturní památky (v terminologii památkové péče je užíván pojem „obnova“) je řešena v § 14 zákona o státní památkové péči. **Základním principem tohoto paragrafu je, že v případě jakýchkoliv restaurátorských, popř. stavebních prací na kulturní památce je povinností vlastníka kulturní památky vyžádat si předem rozhodnutí nebo závazné stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností, a jde-li o národní kulturní památku, rozhodnutí nebo závazné stanovisko krajského úřadu.**

Oprava, úprava nebo přemístění válečného hrobu – kulturní památky bez rozhodnutí nebo závazného stanoviska vydaného příslušným úřadem je přestupkem.

Pokud by vlastník válečného hrobu – kulturní památky provedl jeho obnovu bez rozhodnutí nebo závazného stanoviska OÚ ORP nebo by nedodržel podmínky určené v tomto rozhodnutí nebo závazném stanovisku, pak by se dopustil přestupku⁴⁹, který by pak projednával věcně a místně příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností, a pokud by byla prokázána vina, tak lze uložit pokutu až do výše 2000 000 Kč.

Zanedbání péče nebo ochrany válečného hrobu – kulturní památky je přestupkem.

Pokud by vlastník válečného hrobu – kulturní památky o něj řádně nepečoval, neudržoval jej v dobrém stavu, užíval jej způsobem neodpovídajícím jeho kulturně politickému významu, památkové hodnotě nebo technickému stavu, nechránil jej před ohrožením, poškozením nebo znehodnocením nebo jej znehodnotil či zničil, dopustil by se přestupku⁵⁰, který by pak projednával věcně a místně příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností, a pokud by byla prokázána vina, tak lze uložit pokutu rovněž až do výše 2000 000 Kč.

⁴⁹ § 35 odst. 1 písm. d) (v případě právnické osoby, nebo fyzické osoby podnikající), nebo § 39 odst. 1 písm. d) (v případě fyzické osoby) zákona o státní památkové péči

⁵⁰ § 35 odst. 1 písm. c) (v případě právnické osoby, nebo fyzické osoby podnikající), nebo § 39 odst. 1 písm. c) (v případě fyzické osoby) zákona o státní památkové péči

Národní kulturní památka požívá větší ochrany než kulturní památka.

Pokud by i v tomto případě vlastník válečného hrobu – kulturní památky, který je prohlášen za **národní kulturní památku**, tak neučinil a **provedl by obnovu bez rozhodnutí nebo závazného stanoviska** krajského úřadu nebo by nedodržel podmínky určené v tomto rozhodnutí nebo závazném stanovisku, pak by se dopustil přestupku⁵¹, který by pak projednával věcně a místně příslušný krajský úřad, a pokud by byla prokázána vina, tak lze uložit pokutu až do výše 4 000 000 Kč.

Pokud by vlastník válečného hrobu – národní kulturní památky o něj řádně nepečoval nebo neudržoval jej v dobrém stavu, užíval jej způsobem neodpovídajícím jeho kulturně politickému významu, památkové hodnotě nebo technickému stavu, **nechránil jej před ohrožením, poškozením nebo znehodnocením nebo jej znehodnotil či zničil**, dopustil by se přestupku⁵², který by pak projednával věcně a místně příslušný krajský úřad, a pokud by byla prokázána vina, tak lze uložit pokutu až do výše 4 000 000 Kč.

Před přemístěním válečného hrobu – kulturní památky musí jeho vlastník souběžně požádat o souhlas nejen Ministerstvo obrany, nýbrž i **krajský úřad** jako věcně a místně příslušný orgán státní památkové péče. Přemístění je možné realizovat až po vydání souhlasu k trvalému přemístění. Tento souhlas není možné vydat dodatečně, naopak by se jednalo o přestupek⁵³. Tyto přestupky jsou pak projednávány krajským úřadem a v případě prokázání viny může být ze strany krajského úřadu uložena pokuta až do výše 4 000 000 Kč.

Pro dočasné přemístění válečného hrobu – kulturní památky není souhlas krajského úřadu vyžadován.

Při dočasném přemístění válečného hrobu – kulturní památky (např. do ateliéru za účelem restaurování a s tím, že válečný hrob bude po

⁵¹ § 35 odst. 3 písm. b) (v případě právnické osoby, nebo fyzické osoby podnikající), nebo § 39 odst. 3 písm. b) (v případě fyzické osoby) zákona o státní památkové péči

⁵² § 35 odst. 3 písm. a) (v případě právnické osoby nebo fyzické osoby podnikající), nebo § 39 odst. 1 písm. a) (v případě fyzické osoby) zákona o státní památkové péči

⁵³ § 35 odst. 3 písm. d) (v případě právnické osoby nebo fyzické osoby podnikající), nebo § 39 odst. 3 písm. c) (v případě fyzické osoby) zákona o státní památkové péči

skončení oprav obnoven) **není souhlas krajského úřadu vyžadován**, protože se nejedná o trvalé přemístění z veřejně přístupného místa.

Zákon o státní památkové péči v § 14 odst. 6) ukládá povinnost, aby válečný hrob – kulturní památka byl **restaurován pouze takovou osobou, která je držitelem příslušných povolení k restaurování kulturních památek**.

7 Dotace MO na péči o válečné hroby

7.1 Určení dotace

Dotaci nelze přidělit na jiný objekt než na válečný hrob, dotace rozhodně neslouží k obecnému zvelebování veřejného prostoru.

Dotace na péči o válečné hroby jsou poskytovány na základě zákona o VH a jsou určeny **na udržování válečných hrobů a pietních míst v důstojném stavu nebo na jejich výstavbu či na zachování památky vojáků a ostatních osob, které zahynuly v boji nebo v důsledku aktivní účasti ve válečném konfliktu**.

Dotace ministerstva na realizaci konkrétní akce činí **80 % z celkových uznatelných** skutečně vynaložených nákladů na stavební část realizace akce. Minimální výše poskytované dotace je 50 000 Kč.

7.2 Oprávněný žadatel

Oprávněným žadatelem o dotaci na péči o válečné hroby je **vlastník válečného hrobu**, a pokud není znám, vlastník nemovité věci, na které je válečný hrob umístěn; **a současně**:

- u něj v období předchozích dvou let nebylo zjištěno porušení rozpočtové kázně způsobené nedostatky v hospodaření s finančními prostředky poskytnutými ze státního rozpočtu kapitoly ministerstva na péči o válečné hroby;
- v předchozích dvou letech vyúčtoval prostředky poskytnuté ze státního rozpočtu kapitoly ministerstva na péči o válečné hroby úplně, správně a včas.

Oprávněným žadatelem není ten, kdo v předchozích dvou letech:

- vzal žádost o poskytnutí dotace zpět;
- řízení o jeho žádosti bylo zastaveno z důvodu neodstranění vad žádosti ve stanoveném termínu.

7.3 Podání žádosti o dotaci

Způsob podání žádosti

Žádosti se podávají a zpracovávají prostřednictvím webové aplikace informačního systému **Ministerstva financí RISPF** (dále jen RISPF) na stránkách <https://isprofin.mfcr.cz/rispf>. **Metodická pomůcka**, která obsahuje podrobný návod, jak provést registraci a přihlášení do webové aplikace RISPF a jak správně vyplnit on-line formulář žádosti, **je zveřejněna na internetových stránkách Ministerstva obrany** <https://valecnehroby.army.cz/dotace>.

Termín podání žádosti

Termín k elektronickému podání žádostí je každoročně stanoven **od počátku listopadu do konce ledna**. Žádosti podané v tomto termínu budou zahrnuty do rozhodování o poskytnutí dotací na následující kalendářní rok. **Následně musí být písemná žádost** podepsaná osobou oprávněnou jednat za žadatele (v případě právnické osoby) či žadatelem – fyzickou osobou, a společně s přílohami **odeslána ministerstvu do pěti kalendářních dnů od podání elektronické žádosti**:

- prostřednictvím veřejné datové sítě do datové schránky (datová schránka – hjyaavk);
- prostřednictvím provozovatele poštovních služeb (na adresu Odbor pro válečné veterány a válečné hroby MO, náměstí Svobody 471/4, 160 01 Praha 6 – Dejvice; rozhodující je datum razítka podání);
- osobně na výše uvedenou adresu.

Obsah žádosti a seznam požadovaných příloh jsou uvedeny na internetových stránkách ministerstva <https://valecnehroby.army.cz/dotace>.

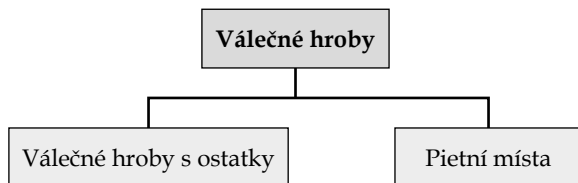
Žádost lze na vyzvání doplnit o další podklady.

V případě, že žádost o poskytnutí dotace **bude obsahovat vady**, žadatel bude vyzván k jejich odstranění, a to ve lhůtě do deseti dnů od

doručení výzvy k odstranění vad. Ministerstvo může kdykoli v průběhu řízení vyzvat žadatele o dotaci k doložení dalších podkladů nebo údajů nezbytných pro vydání rozhodnutí o poskytnutí dotace, k čemuž mu poskytne přiměřenou lhůtu. Žádosti o poskytnutí dotace, která byla pravomocně zcela nebo zčásti zamítnuta, lze novým rozhodnutím zcela vyhovět, případně zčásti vyhovět a ve zbytku ji zamítnout, souhlasí-li s tím žadatel o dotaci.

8 Válečný hrob na veřejném pohřebišti

Pojem válečný hrob je definován § 2 zákona o VH. Zákon o VH v podstatě rozlišuje **dvě základní kategorie válečných hrobů**. Rozhodující pro jejich rozlišení je skutečnost, zda součástí válečného hrobu jsou lidské ostatky, nebo nejsou. Zákon o VH definuje válečný hrob s lidskými ostatky a válečný hrob – pietní místo.

V praxi však lze válečné hroby na pohřebištích rozlišit do více podkategorií:

- válečné hroby s ostatky
 - jednotlivé nebo hromadné válečné hroby (včetně osárí a kolumbárií)
 - rodinné válečné hroby
- pietní místa
 - pietní místa včetně kenotafů
 - pietní místa – hrobová zařízení

Péče o jednotlivé nebo hromadné válečné hroby na veřejném pohřebišti se v naprosté většině případů řídí stejnými zásadami jako péče o válečné hroby obecně.

8.1 Rodinný válečný hrob

V rodinném hrobu jsou zpravidla pohřbeny ostatky osob několika generací, které jsou v příbuzenském vztahu.

Rodinným válečným hrobem **je válečný hrob** s ostatky podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona o VH, zpravidla pohřbených do země, **do kterého byly kromě ostatků osob uvedených v § 2 zákona o VH dříve nebo později pohřbeny i ostatky dalších osob** (zpravidla osob v příbuzenském vztahu), které nesplňují výše uvedené ustanovení zákona o VH.

Ostatky padlých v 1. světové válce se v rodinných hrobech nalézají poměrně často.

Takové hroby se vztahují především k **1. a 2. světové válce**, kdy byly do hrobu, v němž se již nacházely ostatky rodinných příslušníků, pohřbeny pozůstatky osoby, která zahynula v důsledku aktivní účasti v boji nebo odboji⁵⁴. Pokud k takovému případu došlo nebo pokud do takového hrobu byly později pohřbeny pozůstatky dalších osob, jedná se o **rodinný válečný hrob**, který **má před zákonem o VH stejné postavení jako ostatní válečné hroby s ostatky**.

Z historického hlediska v rodinných válečných hrobech nalezneme například ostatky vojáků rakousko-uherské armády původem z našeho území, kteří zde zemřeli na následky válečných útrap nebo zranění ve vojenských nemocnicích, a jejich rodiny tak měly možnost pohřbít je do svých rodinných hrobů. Pro období druhé světové války jsou to především ostatky příslušníků domácího odboje. Nejedná se jen o účastníky povstání z konce války, ale i o osoby zavražděné v nacistických věznicích a koncentračních táborech. V některých případech okupační úřady posílaly jejich zpopelněné ostatky rodinám. Zejména na hřbitovech v pohraničí jsou četné rodinné válečné hroby s ostatky českých Němců, kteří sloužili

⁵⁴ § 2 zákona o VH – Vymezení pojmů: (1) Válečným hrobem je pro účely tohoto zákona místo, kde jsou pohřbeny ostatky osob, které zahynuly v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci nebo v důsledku válečného zajetí, anebo ostatky osob, které zahynuly v důsledku účasti v odboji nebo vojenské operaci v době války. Válečným hrobem může být hrob jednotlivce, hrob hromadný nebo osárium včetně náhrobků a ostatního hrobového zařízení. Válečným hrobem je rovněž evidované místo s nevyzvednutými ostatky osob zemřelých v souvislosti s válečnou událostí anebo jiný objekt, který je za válečný hrob považován v souladu s mezinárodní smlouvou, již je Česká republika vázána.

v ozbrojených silách třetí říše. Ve velmi omezené míře můžeme nalézt i rodinné válečné hroby z konfliktů před 1. světovou válkou, například z prusko-rakouské války roku 1866.

Je-li to možné, Ministerstvo obrany respektuje přání rodiny (pozůstalých).

I do tohoto válečného hrobu lze pohřbívat pozůstatky či ukládat zpopelněné ostatky dalších osob nenaplňujících ustanovení § 2 odst. 1 zákona o VH. Jedná se však o jinou změnu válečného hrobu, než je jeho údržba a úprava. Proto do takového hrobu lze pohřbívat **pouze s písemným souhlasem Ministerstva obrany** na základě předchozí písemné žádosti vlastníka, nebo pokud není znám, vlastníka nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn, jak je stanoveno v § 3 odst. 2 zákona o VH. Po předběžném dohovoru s odpovídajícím pracovníkem Ministerstva obrany **lze o tento písemný souhlas požádat i dodatečně**. V případě nedodržení výše uvedeného postupu se fyzická, právnická nebo podnikající fyzická osoba dopustí přestupku, za který lze uložit pokutu do výše 100 000 Kč⁵⁵.

Uložení urny do rodinného válečného hrobu je zpravidla možné bez vyžadování souhlasu Ministerstva obrany.

Vzhledem ke skutečnosti, že podstatou válečného hrobu je místo pohřbení ostatků, tedy hrob vykopaný do země, **neplatí výše uvedené pro uložení urny do hrobového zařízení umístěného na rodinném válečném hrobu**. Uložení urny s ostatky osob pohřbených zpopelněním v krematoriu dle § 2 písm. e) zákona o pohřebnictví na místo či **do schránky k tomuto účelu zřízené** na hrobovém zařízení válečného hrobu není jinou změnou válečného hrobu a **písemný souhlas Ministerstva obrany se k tomuto účelu nevyžaduje**.

8.2 Pietní místo na pohřebišti

Pietní místo na pohřebišti se zpravidla od ostatních pietních míst zásadně neliší.

⁵⁵ Podle § 5 odst. 2 písm. c) zákona o válečných hrobech

Pietním místem na pohřebišti je zejména pamětní deska, pomník, památník nebo obdobný symbol připomínající válečné události a jejich oběti ve smyslu § 2 odst. 2 zákona o VH, které se nachází mimo hrobové místo. **Pietním místem na hrobovém místě** je zpravidla pietní místo – **hrobové zařízení**. Pietní místa jsou zpravidla umístěna na stavbách, například na hřbitovní kapli nebo krematoriu, hřbitovních zdech, při vchodu do hřbitova nebo centrální části hřbitova. **Péče o takové pietní místo se řídí ustanoveními zákona o VH bez omezení.**

Kenotaf má zpravidla stejný vzhled jako hrob s ostatky.

Zvláštním druhem pietního místa je kenotaf, kterým je symbolický náhrobek zřizovaný pro zemřelého, jehož ostatky jsou pohřbeny na jiném či neznámém místě. Kenotaf má zpravidla vzhled hrobu s ostatky.

Pokud pro hrobové místo, na němž je umístěn válečný hrob – kenotaf či jiný pietní symbol podle ustanovení § 2 odst. 2 zákona o VH, není uzavřena platná nájemní smlouva či po odstoupení provozovatele od této smlouvy⁵⁶ nebo po skončení sjednané doby⁵⁷ si vlastník nepřevzme svůj majetek (kenotaf či jiný výše definovaný pietní symbol), **stává se vlastníkem** podle § 1045 odst. 1 ve spojení s § 1050 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, po uplynutí stanovených lhůt **provozovatel pohřebiště**.

Provozovatel pohřebiště pak může na takové hrobové místo uzavřít novou smlouvu, jejímž předmětem bude i kenotaf či jiné pietní symboly umístěné na příslušném hrobovém místě. V případě potřeby zrušení či přemístění takového kenotafu či pietního místa je postupováno v souladu s ustanovením § 3 odst. 2 zákona o VH⁵⁸.

8.3 Pietní místo – hrobové zařízení

Pietní místo – hrobové zařízení je snadno zaměnitelné za válečný hrob s ostatky.

⁵⁶ Ustanovení § 25 odst. 6 zákona o pohřebnictví

⁵⁷ Ustanovení § 25 odst. 7 zákona o pohřebnictví

⁵⁸ Přemístění nebo zrušení válečného hrobu a jinou změnu válečného hrobu než jeho údržbu a úpravu může jeho vlastník (pokud není znám, pak vlastník nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn) provést jen na základě jeho písemné žádosti a po písemném souhlasu Ministerstva obrany.

Pietní místo – hrobové zařízení je zpravidla pamětní deska, pomník, památník nebo obdobný symbol, který je součástí hrobového zařízení nebo samo o sobě tvoří hrobové zařízení **hrobového místa, jež není válečným hrobem** podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona o VH. Kromě seznamu pohřbených osob v hrobovém místě je na takovém pietním místě – hrobovém zařízení zpravidla **připomenuta památka padlého**, jehož ostatky nemohly být převezeny a pohřbeny v tomto hrobě.

Zpravidla se jedná o hrobové zařízení na rodinném hrobu, na kterém je uveden výčet pohřbených osob. Mezi těmito osobami je i osoba uvedená v § 2 odst. 2 zákona o VH, která je zpravidla v příbuzenském vztahu s pohřbenými, ale jejíž pozůstatky do hrobu pohřbeny nebyly. **Nejedná se tedy o válečný hrob s ostatky, ale o pietní místo.**

Pohřbívání pozůstatků dalších osob do hrobu s pietním místem – hrobovým zařízením

Pohřbení dalších osob či exhumace ostatků z hrobových míst, na nichž jsou umístěna pietní místa – hrobová zařízení, **nepodléhá zákonné úpravě válečných hrobů**, tedy ani souhlasu Ministerstva obrany či právu na bezplatné užívání hrobového místa na neomezenou dobu. **Režim těchto hrobových míst se řídí zákonem o pohřebnictví a řádem konkrétního pohřebiště.**

V případě pohřbení další osoby do tohoto hrobového místa je možné na pietní místo – hrobové zařízení bez předchozího souhlasu Ministerstva obrany doplnit údaje o pohřbené osobě pouze za předpokladu, že se **nezmění parametry** (rozměr, druh použitého materiálu apod.) **a charakter pietního místa – hrobového zařízení.** Pietní místo – hrobové zařízení musí i po takové úpravě zůstat v poznatelném stavu.

Režim samotných hrobových míst, na kterých jsou sice umístěna pietní místa – hrobová zařízení, nicméně samotná hrobová místa válečnými hroby podle zákona o VH nejsou, podléhá zákonu o pohřebnictví, tj. k jejich změně se nevyžaduje souhlas Ministerstva obrany.

Do Centrální evidence válečných hrobů vedené Ministerstvem obrany se zapisují údaje o vlastnicích válečných hrobů. **Pokud je vlastníkem válečného hrobu – hrobového zařízení fyzická osoba, do CEVH se do pole „Vlastník“ zapisuje text „soukromý vlastník hrobového zařízení“.** Konkrétní osobní údaje vlastníka nebudou do CEVH zanášeny a nadále zůstávají přístupné ve stejném rozsahu jako dosud (tj. např. provozovateli příslušného pohřebiště). Z důvodu odlišení od ostatních pietních míst je v CEVH zavedena kategorie „**pietní místo – hrobové zařízení**“. Jedním z údajů zapisovaných do CEVH je číslo hrobového místa, na kterém se válečný hrob nachází. Údaj se uvádí do pole „Pomocná evidence“.

Při rušení válečného hrobu – hrobového zařízení musí být památka připomínané osoby zachována.

Při zrušení válečného hrobu – hrobového zařízení (po vydání písemného souhlasu Ministerstva obrany), například v důsledku změny nájemce hrobového místa a prodeji hrobového zařízení novému majiteli, **musí být památka připomínané osoby zachována jiným způsobem**. Může jít například o zhotovení nové pamětní desky nebo připsání jména připomínané osoby na již existující válečný hrob – pietní místo.

Opuštěný válečný hrob – hrobové zařízení může být v rámci hřbitova přemístěn na jiné místo.

V případech, kdy **pro hrobové místo s kenotafem** či jiným pietním symbolem, který je dle ustanovení § 2 odst. 2 zákona o VH považován za válečný hrob, **není uzavřena platná smlouva**⁵⁹, postupuje se podle ustanovení § 25 odst. 6, 7 zákona o pohřebnictví, ustanovení § 1045 odst. 1 a § 1050 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Vlastnictví takového hrobového zařízení přechází na provozovatele pohřebiště. Pietní místo lze poté postupem podle § 3 odst. 2 zákona o VH přemístit na jiné vhodné a důstojné místo.

8.4 Uživací právo k válečným hrobům

Uživací právo k válečným hrobům se dle ustanovení § 29 odst. 6 zákona o pohřebnictví poskytuje bezplatně a na neomezenou dobu. Rozsah bezplatného uživatelského práva vychází z platného Řádu veřejného pohřebiště (§ 19 zákona o pohřebnictví). V případě, že jsou společně s nájmem poskytovány služby s nájmem spojené a tyto služby jsou účtovány zvlášť, od těchto poplatků osvobozen není.

⁵⁹ Při využití ustanovení § 2225 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku: „Při odevzdání věci si nájemce oddělí a vezme vše, co do věci vložil nebo na ni vnesl vlastním nákladem, je-li to možné a nezhorší-li se tím podstata věci nebo neztíží-li se tím nepřiměřeně její užívání.“

8.5 Nájemní smlouva

Nájem hrobového místa (dále jen „nájem“) **vzniká na základě smlouvy** o nájmu hrobového místa uzavřené mezi provozovatelem pohřebiště jako pronajímatelem a nájemcem (dále jen „smlouva o nájmu“). **Smlouva o nájmu musí mít písemnou formu**⁶⁰ a musí obsahovat určení druhu hrobového místa, jeho rozměry a výši nájemného.

Smlouva o nájmu musí zejména obsahovat: přesné označení hrobového místa, určení druhu hrobového místa (hrob, hrobka, urnový hrob), rozměr hrobového místa, identifikační údaje nájemce (jméno, příjmení, datum narození, adresa), identifikační údaje pronajímatele, tedy správce či provozovatele pohřebiště⁶¹.

Smlouva o nájmu by dále měla obsahovat přesnou **definici péče o válečný hrob a jeho užívání**. Právo nájmu hrobového místa přechází na osobu, kterou nájemce určil, popřípadě na svěřenský fond určený nájemcem. Je-li nájemcem fyzická osoba a není-li přechod nájmu na určenou osobu možný nebo neurčil-li nájemce nikoho, přechází právo nájmu na jeho manžela, není-li ho, na jeho děti, není-li jich, na jeho rodiče, není-li jich, na jeho sourozence; nežijí-li, pak na jejich děti. Není-li přechod práva nájmu na žádnou z těchto osob možný, přechází právo nájmu na dědice zemřelého. Osoba, na niž právo nájmu přešlo, je povinna sdělit provozovateli pohřebiště bez zbytečného odkladu údaje potřebné pro vedení evidence veřejného pohřebiště; to platí i pro správce svěřenského fondu⁶². Jakékoliv změny smlouvy se provádí formou očíslovaného dodatku.

8.6 Užívání hrobového místa

Nájemce má právo se souhlasem správce či provozovatele pohřebiště uložit do hrobu (hrobky či urnového hrobu) zpopelněné lidské ostatky dalšího člena rodiny (pozn.: poplatky s tím spojené hradí nájemce na vlastní náklad).

Uložení nezpopelněných lidských ostatků je **možné pouze po předchozím souhlasu MO a správce či provozovatele** pohřebiště a za předpokladu, že nebude nutné manipulovat s uloženými ostatky válečné oběti.

⁶⁰ § 25 odst. 1 zákona o pohřebnictví

⁶¹ § 21 odst. 1 zákona o pohřebnictví

⁶² § 25 odst. 5 zákona o pohřebnictví

Exhumaci lze provést pouze ve výjimečných případech, po předchozím souhlasu MO a za předpokladu dodržení podmínek stanovených v § 22 odst. 5 zákona o pohřebnictví a § 114 odst. 1 občanského zákoníku.

Běla Májová, vedoucí hřbitovní správy Olšany

9 Zřízení, přemístění, zrušení a jiná změna válečného hrobu

Úprava a ochrana válečných hrobů a dále jejich zřizování, přemísťování nebo rušení jsou základními formami péče o válečné hroby⁶³. Cílem péče o válečné hroby je jejich zachování v důstojném a poznatelném stavu.

Zřízení, přemístění, zrušení nebo jinou změnu válečného hrobu lze provádět pouze s písemným souhlasem Ministerstva obrany.

Odpovědnost za péči o válečný hrob ukládá zákon o VH jeho vlastníkově nebo, pokud není znám, vlastníkově nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn. Některé činnosti však nelze realizovat bez vědomí Ministerstva obrany. Jedná se především o zřízení, přemístění nebo zrušení válečného hrobu a o provádění jiných změn válečného hrobu než jeho údržbu a úpravu⁶⁴. Všechny tyto činnosti může oprávněná osoba provádět pouze na základě své písemné žádosti a po písemném souhlasu Ministerstva obrany. V případě zřizování nového nebo přemístění stávajícího válečného hrobu je nezbytný i písemný souhlas vlastníka nemovitosti s umístěním válečného hrobu na své nemovitosti.

Kulturní památka

Pokud je válečný hrob kulturní památkou, je nezbytné přiložit k žádosti o vydání písemného souhlasu Ministerstva obrany s přemístěním, zrušením nebo s provedením jiné změny, než je jeho

⁶³ § 2 odst. 4 zákona o VH

⁶⁴ § 3 odst. 2 zákona o VH

úprava a údržba, i vyjádření příslušného památkového úřadu, případně Ministerstva kultury⁶⁵.

9.1 Žádosti

K ujednacení formy a obsahu žádostí, které je v některých případech realizace péče o válečné hroby nezbytné zpracovat a podat Ministerstvu obrany k rozhodnutí, a k ujednacení postupů při vyřizování žádostí na jednotlivých stupních státní správy byly Ministerstvem obrany vytvořeny speciální webové stránky <https://valecnehroby.army.cz/rady-postupy-zadosti>.

Vyřízení žádosti urychlí podání přes příslušný obecní úřad s rozšířenou působností.

Žádost se podává v písemné formě a musí obsahovat údaje (některé formou příloh k žádosti) nezbytné pro rozhodování v příslušné věci. Žádost podává vlastník válečného hrobu nebo vlastník nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn, prostřednictvím příslušného OÚ ORP, který ji posoudí, doplní o svá stanoviska a postoupí ji krajskému úřadu.

Role OÚ ORP je při vyřizování podaných žádostí vzhledem ke znalosti místních podmínek klíčová.

OÚ ORP má ze všech stupňů státní správy k předmětnému válečnému hrobu nejbližší a je nejlépe obeznámen s místními podmínkami. Proto je jeho role při práci s podanými žádostmi nezastupitelná. Předloženou žádost posoudí zejména s ohledem na skutečnost, zda je předmětný válečný hrob (pietní místo) v evidenci válečných hrobů, které jsou v jeho správním obvodu, a dále posoudí okolnosti, které vedou žadatele k podání žádosti, a k žádosti připojí své vyjádření, zda je s ohledem na ustanovení zákona oprávněná a zda její kladné vyřízení doporučuje, nebo nedoporučuje. Žádost se svým vyjádřením postoupí příslušnému krajskému úřadu.

Krajský úřad postupuje obdobně jako OÚ ORP a žádost se svým vyjádřením zašle Ministerstvu obrany, které řeší předloženou žádost

⁶⁵ § 7 zákona o VH

písemným souhlasem nebo v případě, že žádost zamítne, své stanovisko odůvodní a sdělí žadateli.

Žádosti se zpracovávají volnou formou **nebo s využitím formulářů**, které jsou dostupné na výše uvedených webových stránkách.

9.2 Zřízení nového válečného hrobu

Veškerá oficiální komunikace související se zřízením nového válečného hrobu má písemnou formu.

Nový válečný hrob lze zřídit jen na základě **písemné žádosti zřizovatele a po písemném souhlasu vlastníka nemovitosti a Ministerstva obrany⁶⁶**. Vydání písemného souhlasu je podmíněno úplnou žádostí, doplněnou o stanoviska příslušného OÚ ORP a krajského úřadu.

Souhlas Ministerstva obrany nenahrazuje ani neomezuje pravomoci ostatních dotčených orgánů státní správy.

Souhlasy ministerstva nenahrazují povolení nebo vyjádření jiného správního úřadu, pokud je vyžadováno podle zvláštního právního předpisu, například stavebního nebo památkového zákona.

Zřizovatelem válečného hrobu (pietního místa) se rozumí fyzická nebo právnická **osoba** (např. pozůstalý nebo příbuzný, občanské sdružení, obec apod.), **která na své náklady zřídí válečný hrob** včetně náhrobku a ostatního hrobového zařízení, v případě pietního místa včetně pamětní desky, pomníku, památníku nebo obdobného symbolu, který připomíná válečné události a oběti.

Zvolená forma a určení nově zřizovaného válečného hrobu - pietního místa nemají rozdělovat veřejnost.

Nový válečný hrob s lidskými ostatky se až na výjimky (například zřízení osárie poblíž bojiště z války roku 1866) **zřizuje na veřejném pohřebišti**. Hrob se zřizuje za podmínek stanovených zákonem o VH a zákonem o pohřebnictví.

⁶⁶ § 3 odst. 4 zákona o VH

Nový válečný hrob – pietní místo je v podstatě možno zřídit na kterémkoli důstojném místě a v jakékoliv obecně přijatelné formě. Nový válečný hrob by rozhodně neměl jeho návštěvníky rozdělovat a neměl by obsahovat ani skrytou symboliku, která kohokoliv dehonestuje.

Základními **podmínkami pro vydání souhlasu** se zřízením nového válečného hrobu je **podaná písemná žádost** zřizovatele a to, aby text a symbolika na válečném hrobu **nebyly v rozporu se zákonem** o VH a ostatními právními předpisy.

Žádost se zpracovává volně nebo s využitím formulářů vydaných Ministerstvem obrany a zveřejněných na webových stránkách <https://valecnehroby.army.cz>. Náklady na pořízení příslušných příloh hradí žadatel.

Pro urychlení řízení se žádost i s požadovanými přílohami podává Ministerstvu obrany prostřednictvím příslušného OÚ ORP a krajského úřadu.

9.3 Náležitosti nového válečného hrobu – pietního místa

Válečné hroby je nezbytné posuzovat v kontextu doby, ve které byly zřízeny.

Při posuzování existujících pietních míst a při rozhodování o tom, zda je předmětné pietní místo válečným hrobem, je potřeba mimo jiné **přihlížet také k okolnostem a k době, ve které bylo pietní místo zřízeno.** Při posuzování objektu je nezbytné vzít v úvahu, zda bylo pietní místo zřízeno před účinností zákona o VH (1. července 2004), nebo až v době účinnosti zákona o VH.

Texty na starších válečných hrobech nemusí přesně naplňovat ustanovení příslušného zákona.

U válečných hrobů – pietních míst zřízených v době, kdy **zřizovatel nemohl předpokládat, že jednou bude existovat zákonem definovaný pojem válečný hrob**⁶⁷, nemusí text na pietním místě přesně naplňovat příslušná ustanovení zákona o VH. Vždy je nezbytné v takových případech přihlížet k době, účelu a okolnostem zřízení válečného hrobu. **Pokud bylo hlavním důvodem zřízení pomníku, pamětní desky apod. zachování**

⁶⁷ § 2 odst. 2 zákona o VH

památky padlých vojáků nebo příslušníků odboje, pak se zpravidla bez dalšího zkoumání jedná o válečný hrob.

Nově zřizovaný válečný hrob musí splňovat všechna ustanovení příslušného zákona.

Jinak je tomu u nového válečného hrobu – pietního místa, tedy u hrobu, který byl nebo teprve bude **zřízen po účinnosti zákona o VH**.

Ministerstvo obrany nevydá souhlas se zřízením nepoznatelného válečného hrobu.

Vždy se musí jednat o **poznatelný válečný hrob**. To znamená, že součástí nově zřizovaného válečného hrobu – pietního místa musí být vždy **obecně srozumitelný text** (který může být případně doplněn vhodnou symbolikou), **ze kterého bude** bez dalších doplňujících informací (například informační tabule) **zřejmé, že se jedná o válečný hrob**. To znamená, že i pro nepoučeného návštěvníka válečného hrobu – pietního místa bude srozumitelné, **jaké válečné události a oběti** jsou zde připomínány a v **důsledku jaké vojenské operace, případně jaké odbojové činnosti připomínané oběti zahynuly**. Obecně lze říci, že není možné vydat písemný souhlas Ministerstva obrany se zřízením nového nepoznatelného válečného hrobu.

9.4 Přemístění válečného hrobu

Přemístění válečného hrobu je běžnou součástí péče o válečné hroby.

Válečné hroby se **zpravidla přemísťují v důsledku realizace projektů revitalizace části obce, výstavby nebo zásadních úprav budov a komunikací** anebo proto, že na stávajícím místě není možné zajistit řádnou péči o předmětný válečný hrob.

Nové místo válečného hrobu musí být důstojné a musí jeho návštěvníkům umožnit vzdát čest připomínaným padlým.

Přemístěním válečného hrobu se rozumí přemístění stávajícího válečného hrobu na **nové vybrané místo, které je** svou polohou, vzhledem a významem **k umístění válečného hrobu vhodné**. Součástí přemístění válečného hrobu je zpravidla i jeho oprava nebo rekonstrukce, při které je zachován dosavadní vzhled, popřípadě je vylepšen. V **odůvodněných případech** a po předchozím písemném souhlasu Ministerstva obrany může být vzhled válečného hrobu i zcela změněn.

Přemístění válečného hrobu s ostatky se provádí ve výjimečných případech.

Vzhledem ke skutečnosti, že **podstatou válečného hrobu s lidskými ostatky jsou pohřbené ostatky⁶⁸**, musí být spolu s náhrobkem a ostatním hrobovým zařízením, které je součástí válečného hrobu, za podmínek uvedených v ustanovení § 4 a 6 zákona o pohřebnictví, **přemístěny i pohřbené ostatky**.

Na **původním místě válečného hrobu s ostatky se buď může zřídit pietní místo**, které bude připomínat památku obětí, jejichž ostatky byly přemístěny do jiného hrobu (bude provedena jiná změna válečného hrobu, která spočívá ve změně jeho charakteru z válečného hrobu s ostatky na pietní místo), **nebo se původní válečný hrob zruší** a místo se upraví k dalšímu využití.

Pravidla nejsou pro padlé příslušníky jiných států jednotná, vždy je nutné prostudovat příslušnou smlouvu.

Při přemístění válečných hrobů s **ostatky vojáků jiných zemí je dále nutné respektovat i mezinárodní smlouvy**, které vymezují práva smluvních stran především při exhumaci ostatků a výběru nového místa jejich pohřbení.

Ochrana válečného hrobu – kulturní památky je nesrovnatelně přísnější než ochrana válečného hrobu.

Při plánování přemístění válečného hrobu, který byl **prohlášen za kulturní památku** dle zákona o státní památkové péči, musí jeho vlastník

⁶⁸ § 2 odst. 1 zákona o VH: „Válečným hrobem je pro účely tohoto zákona místo, kde jsou pohřbeny ostatky osob, které zahynuly...”

souběžně požádat o vydání souhlasu nejen Ministerstvo obrany, ale i příslušný věcně a místně příslušný orgán státní památkové péče. Tento úřad, v případě, že bude během prováděného správního řízení prokázáno, že přemístění válečného hrobu prohlášeného dle zákona o státní památkové péči za kulturní památku neodporuje zájmům sledovaných státní památkovou péčí, vydá souhlas⁶⁹ k trvalému přemístění. Souhlas k trvalému přemístění musí být vydán ještě před uskutečněním vlastního přemístění. Tento souhlas není možné vydat dodatečně, naopak by se jednalo o přestupek⁷⁰, za který může být ze strany krajského úřadu uložena pokuta až do výše 4 000 000 Kč.

Při dočasném přemístění válečného hrobu – kulturní památky (např. do restaurátorského ateliéru za účelem restaurování a po skončení restaurování jeho osazení zpět na své původní místo) není souhlas krajského úřadu vyžadován.

9.5 Zrušení válečného hrobu

Součástí procesu rušení VH s ostatky je vždy exhumace lidských ostatků.

Zrušením válečného hrobu s ostatky se rozumí vyzvednutí ostatků válečných obětí z dosavadního válečného hrobu za podmínek uvedených v ustanovení § 4 a 6 zákona o pohřebnictví a jejich pohřbení na veřejném pohřebišti nebo odvezení do zahraničí.

Zrušením pietního místa se rozumí odstranění pamětní desky, pomníku, památníku nebo obdobného symbolu, který připomíná válečné události a oběti, bez náhrady.

Válečný hrob nelze zrušit jeho pouhým odstraněním z evidence válečných hrobů.

Zrušením válečného hrobu se rozumí také výkon rozhodnutí Ministerstva obrany, že se v daném případě nejedná o válečný hrob.

⁶⁹ § 18 zákona o státní památkové péči

⁷⁰ § 35 odst. 3 písm. d) (v případě právnické osoby nebo fyzické osoby podnikající), nebo § 39 odst. 3 písm. c) (v případě fyzické osoby) zákona o státní památkové péči

Za zrušení válečného hrobu nebo pietního místa není považována úprava evidence válečných hrobů, kdy je z evidence odstraněn záznam o válečném hrobu nebo o pietním místě, které nesplňují podmínky stanovené v § 2 odst. 1 a 2 zákona o VH. V takovém případě se jedná o zjednotění souladu mezi evidencí válečných hrobů a skutečným stavem.

Zrušení válečného hrobu prohlášeného za kulturní památku lze provést pouze po předchozím zrušení jeho prohlášení za kulturní památku Ministerstvem kultury⁷¹.

9.6 Jiná změna válečného hrobu

Jinou změnou válečného hrobu se rozumí taková změna vzhledu válečného hrobu nebo změna obsahu textu na válečném hrobu, v důsledku které dojde ke změně jeho původního určení a významu.

Doplňování jmen na válečné hroby je za určitých podmínek možné.

Jinou změnou válečného hrobu není oprava chyb v textu na válečném hrobu, například ve jménech pohřbených ve válečném hrobu (připomenutých na pietním místě), **ani doplnění dalších jmen obětí** pohřbených ve válečném hrobu (připomenutých na pietním místě), pokud jsou tyto oběti ve válečném hrobu pohřbeny nebo pokud měla být na pietním místě vzhledem k jeho určení a charakteru uvedena, ale v době zřízení pietního místa nebyla známa.

Jakákoliv změna válečného hrobu – kulturní památky musí být předem schválena příslušným památkovým úřadem.

V případě jakýchkoli změn válečného hrobu – kulturní památky nebo národní kulturní památky je před provedením plánovaných změn či úprav (tj. i opravy chyb v textu na válečném hrobu či doplnění dalších jmen obětí pohřbených ve válečném hrobu) potřeba vyžádat si rozhodnutí⁷² nebo závazné stanovisko OÚ ORP, resp. krajského úřadu (viz kapitola

⁷¹ § 7 zákona o VH

⁷² § 14 zákona o státní památkové péči

6.2 Kulturní památka), byť dle zákona o válečných hrobech není nutné v případě takovéto změny žádat Ministerstvo obrany o souhlas.

10 Poznatelný válečný hrob

Nedílnou součástí péče o válečné hroby je jeho udržování v poznatelném stavu. To znamená, že válečný hrob musí být trvale **udržován v takovém stavu nebo být označen takovým způsobem, ze kterého bude patrné, že se jedná o válečný hrob** podle § 2 odst. 1 nebo 2 zákona o VH.

V ideálním případě by mělo být na první pohled jasné, zda příslušný objekt je, nebo není válečným hrobem.

Problematika poznatelnosti válečného hrobu se týká především starších válečných hrobů, které byly postaveny na památku vojáků padlých například v 1. světové válce, ale které jsou v současnosti nedostatečně označeny, například pouze letopočtem. Patří sem i pietní místa, ze kterých byly odstraněny pamětní desky se jmény padlých vojáků a s doprovodným textem.

Druhou velkou skupinou nepoznatelných válečných hrobů jsou hroby na hřbitovech včetně rodinných hrobů nebo pietních míst – hrobových zařízení. Na mnoha těchto hrobech jsou uvedena pouze jména pohřbených osob, případně i datum úmrtí, ale žádná doplňující informace, ze které by bylo patrné, že se jedná o válečný hrob. Například informace „**Jan Nový † 8. 5. 1945**“ je nedostačující. Naproti tomu informace „**Jan Nový padl na barikádách 8. 5. 1945**“ je již vypovídající.

K nepoznatelnému válečnému hrobu je nezbytné alespoň umístit dodatečnou informaci, že se jedná o válečný hrob.

Nově zřizovaný válečný hrob musí mít takové atributy, aby z nich bylo i bez doplňujících nebo vysvětlujících informačních tabulek **na první pohled jasné, že se jedná o válečný hrob.** Na válečném hrobu s ostatky musí být uvedeno, kdo je v něm pohřben a válečná událost, do které se aktivně zapojil a ve které zahynul. Obdobně to platí i o válečném

hrobu – pietním místě. Samozřejmě s tím rozdílem, že je na něm památka oběti pouze připomínána.

Pokud je válečný hrob nepoznatelný, je nezbytné jej označit – opatřit jej takovou dodatečnou informací, ze které bude patrné, že se jedná o válečný hrob.

10.1 Označení válečného hrobu

Základním označením válečného hrobu obecně je text a symbolika, které se na válečném hrobu nacházejí. U válečného hrobu s ostatky je takovým označením text na hrobovém zařízení, ze kterého je zřejmé, že v tomto hrobovém místě jsou pohřbeny ostatky osoby (osob), které naplňují ustanovení § 2 odst. 1 zákona o VH.

Za označení válečného hrobu zodpovídá jeho vlastník. Vlastníkem válečného hrobu s ostatky na hřbitově je zpravidla provozovatel pohřebiště.

V případě, že text na hrobovém zařízení nenaplnuje požadavky poznatelnosti válečného hrobu a nájemce (uživatel hrobového místa) ani po výzvě provozovatele pohřebiště nezjedná nápravu formou opravy, úpravy či doplnění hrobového zařízení⁷³, **provozovatel pohřebiště** (vlastník válečného hrobu) **na válečný hrob** – hrobové místo či do jeho těsné blízkosti (pokud je na celé ploše hrobového místa umístěno hrobové zařízení, které je majetkem nájemce, uživatele hrobového místa) **umístí doplňující označení obsahující text „Válečný hrob“** spolu s informací, ze které bude patrné, že v tomto hrobovém místě jsou pohřbeny ostatky osoby (osob) naplňující ustanovení § 2 odst. 1 zákona o VH.

⁷³ Ustanovení § 25 odst. 4 zákona o pohřebnictví: „Nájemce je povinen vlastním nákladem zajišťovat údržbu pronajatého hrobového místa v rozsahu stanoveném smlouvou o nájmu a oznamovat provozovateli pohřebiště veškeré změny údajů potřebných pro vedení evidence veřejného pohřebiště.“

Dodatečné označení válečného hrobu by nemělo působit rušivě nebo nedůstojně.

Tvar, rozměry, způsob umístění na válečném hrobu a materiál, ze kterého bude označení zhotoveno, se zvolí s ohledem na celkový charakter pohřebiště a samotného rodinného válečného hrobu.

Provozovatel pohřebiště nezodpovídá za označení válečných hrobů – pietních míst, pokud není jejich vlastníkem.

Označení válečného hrobu jakožto součást výkonu péče o válečné hroby **zabezpečuje vlastník válečného hrobu**, a pokud není znám, vlastník nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn⁷⁴. V praxi tedy bude za **dostatečné označení válečného hrobu „pietního místa – hrobového zařízení“ odpovídat vlastník tohoto hrobového zařízení** (pamětní desky, pomníku, památníku atd.), tj. nájemce hrobového místa. **V ostatních případech** (u válečných hrobů s ostatky) řádné označení zabezpečuje vlastník hrobových míst, **provozovatel pohřebiště**.

Obdobně se postupuje v případě odstranění či neexistence původního hrobového zařízení válečného hrobu (hrobového místa). V takovém případě vlastník hrobového místa umístí na tomto hrobovém místě označení obsahující informaci o tom, že se jedná o válečný hrob a známé údaje o osobě/osobách, jejíž/jejichž ostatky jsou na tomto místě pohřbeny.

Pokud výše specifikovaná povinná osoba nezabezpečí dostatečné označení válečného hrobu, dopouští se tím přestupku podle § 5 odst. 1 písm. b) zákona o VH, za který lze uložit pokutu až do výše 50 000 Kč.

11 Nalezení lidských ostatků mimo pohřebiště

Okolnosti, za nichž se mohou lidské ostatky ocitnout mimo pohřebiště, lze shrnout do následujících bodů:

- a) na místech bývalých popravišť;
- b) při jejich pohřbení v rámci vojenské operace nebo v souvislosti s ní, zajetí, odbojové operaci mimo organizovaná pohřebiště většinou

⁷⁴ Ustanovení § 2 odst. 4, 5, § 3 odst. 1 zákona o válečných hrobech

v místě skonu pohřbených osob, a to jednotlivě nebo do hromadných hrobů;

- c) při smrti a následném „zasypání“ v rámci válečné operace, například při výbuchu v blízkém okolí apod.;
- d) při letecké havárii (z různých důvodů);
- e) při pokusu o zahlazení protiprávního jednání.

Nálezy lidských ostatků mimo pohřebiště můžeme rozdělit do dvou skupin, a to na náhodné nálezy a na cílené hledání lidských ostatků.

11.1 Náhodné nálezy

V případě náhodných nálezů se jedná o nálezy, které byly učiněny při činnostech, při nichž nálezece v žádném případě nepředpokládal nalezení lidských ostatků. Může se jednat zejména o:

- a) stavební činnost;
- b) zemědělskou nebo lesnickou činnost;
- c) náhodný nález;
- d) erozi půdy apod.

V případě náhodného nálezu lidských ostatků je nutné učinit bezodkladně zejména následující kroky:

- a) nález lidských ostatků oznámit bezodkladně Policii ČR (může se jednat o kriminální čin) a řídit se jejími pokyny;
- b) zaznamenat místo nálezu lidských ostatků, třeba pomocí souřadnic zjištěných z mapy pomocí tzv. chytrého telefonu;
- c) zamezit přístupu dalších osob k nalezeným lidským ostatkům;
- d) neprovádět žádnou manipulaci s nalezenými lidskými ostatky;
- e) pokud to jde, oznámit nález lidských ostatků obci, v jejímž katastru se nalézají.

11.2 Cílené hledání lidských ostatků

V případě cíleného hledání lidských ostatků je potřeba již na začátku podotknout, že takovéto hledání je nutné již od počátku provádět až po získání všech souhlasů a povolení. Tento postup je nutné dodržet z důvodu ochrany lidských ostatků upravené naším právním řádem. Jedná zejména o následující právní předpisy:

- a) zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník;
- b) zák. č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů;
- c) zák. č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech a pietních místech;

- d) zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník;
- e) zák. č. 273/2008 Sb., o Policii ČR;
- f) Ženevské úmluvy;
- g) mezinárodní dohody, kterými je Česká republika vázána.

Z tohoto důvodu nemůže být cílené hledání lidských ostatků prováděno na amatérské úrovni, ale musí se vždy jednat o sofistikovanou odbornou činnost dodržující výše uvedené právní předpisy. Při cíleném hledání lidských ostatků je vždy nutné postupovat s co největší opatrností, neboť jejich součástí (zvláště u pohřbených za válečných operací) mohou být zbraně nebo munice, a dále je nutné vždy postupovat zcela vědeckými a odbornými postupy vedoucími k získání co nejvíce informací o lidských ostatcích. Vždy je nutné jasně zachovat a popsat nálezovou situaci lidských ostatků, která je schopná, spolu s dalším výzkumem a posouzením nálezů, o nalezeném člověku sdělit mnoho užitečných informací, jež pomohou při jeho identifikaci, odhalí detaily o důvodu a způsobu pohřbení, smrti i průběhu jeho vojenské služby. Odkrývání cíleně hledaných lidských ostatků by mělo být prováděno nejlépe odborným archeologem za použití archeologických postupů a prostředků.

Amatérské cílené hledání lidských ostatků je v rozporu s výše uvedenými právními předpisy a ten, kdo by jej prováděl, se vystavuje možnému přestupkovému nebo správnímu řízení a v některých případech i řízení trestnímu, jehož následkem může být nikoliv zanedbatelná finanční sankce nebo v tom nejprůšnějších případech sankce podle trestního zákoníku. Amatérským cíleným hledáním lidských ostatků může dojít k jejich poškození, což může znemožnit odhalení kriminálního činu. Hrozí i poškození válečného hrobu nebo zničení nálezové situace.

Mgr. Jan Mareš, zástupce ředitele Vojenského historického ústavu Praha

12 Evidence válečných hrobů

Každý válečný hrob musí být zaevidován v Centrální evidenci válečných hrobů.

Nově nalezený válečný hrob, který byl zřízen před datem nabytí účinnosti zákona o VH (1. červenec 2004), **je nezbytné bez zbytečných odkladů zaevidovat**. Nejedná se o zřízení nového válečného hrobu, ale o odstranění nesrovnalosti v evidenci válečných hrobů.

Nový válečný hrob lze zřídit pouze s písemným souhlasem Ministerstva obrany.

Pokud byl válečný hrob **zřízen po datu nabytí účinnosti zákona o VH**, pak je nezbytné, pokud se tak již v minulosti nestalo, **nejdříve písemně požádat Ministerstvo obrany o vydání písemného souhlasu** se zřízením nového válečného hrobu⁷⁵ a teprve potom jej zaevidovat.

Úplná a pravidelně aktualizovaná evidence válečných hrobů je jedním ze základních předpokladů pro zajištění jejich ochrany a pro účinnou koordinaci péče o válečné hroby. **Bez aktuálního přehledu o počtech, rozmístění a stavu válečných hrobů je obtížné péči o válečné hroby smysluplně koordinovat.** Evidence obsahuje známé údaje o válečném hrobu a její rozsah je stanoven zákonem o VH⁷⁶ a vysvětlen v komentáři.

Za známé údaje o válečném hrobu se považují především ty, které lze vyčíst z textů na evidovaném válečném hrobu.

Je chybou spoléhat se pouze na informace uvedené na válečném hrobu.

Známymi údaji o válečném hrobu mohou být i informace dostupné například z obecních kronik nebo jiných dokumentů. Zpravidla se jedná o údaje, které byly v době jeho zřízení natolik samozřejmé, že nebyl důvod je na pomník uvádět. **Jedná se například o státní příslušnost pohřbeného (připomínaného na pietním místě) nebo o jeho příslušnost k armádě.** Dovodit lze i další údaje, například zmínka uvedená na pomníku o tom, že je věnován památce rodáků, odkazuje na místo narození.

Jednou z podmínek pro vedení evidence válečných hrobů je její občasné srovnání se skutečným stavem válečných hrobů v terénu.

Pro pracovníka pověřeného vedením evidence na OÚ ORP je velmi důležitá **komunikace s vlastníky válečných hrobů, lokálními historiky včetně těch amatérských a osobní znalost fyzického stavu válečných hrobů.** Bez práce v terénu a osobních kontaktů není možné objektivně srovnávat stav jednotlivých objektů, zaznamenávat jejich změny a v případě potřeby přijímat opatření k jejich udržování v dobrém stavu.

⁷⁵ § 3 odst. 2 zákona o VH

⁷⁶ § 2 odst. 3 zákona o VH

12.1 Odpovědnost za vedení evidence válečných hrobů

Základním stupněm evidence válečných hrobů je OÚ ORP, který k nim a k jejich vlastníkům má fyzicky nejbližší.

Evidence válečných hrobů je vedena na třech stupních státní správy prostřednictvím webové aplikace CEVH (Centrální evidence válečných hrobů). Každý stupeň je oprávněn spravovat svou evidenci v plném rozsahu a je zodpovědný za její aktuálnost a úplnost. V omezeném rozsahu je tato evidence k dispozici veřejnosti prostřednictvím samostatných webových stránek, a její stav je tak pod veřejnou kontrolou.

OÚ ORP vede evidenci válečných hrobů, které jsou v jeho správním obvodu, a zodpovídá za zaevidování všech válečných hrobů, které se na něm nacházejí. Tato evidence tvoří základ evidencí vedených na ostatních stupních státní správy. Krajský úřad vede souhrnnou evidenci válečných hrobů, které jsou v jeho správním obvodu. Ministerstvo obrany vede centrální evidenci všech válečných hrobů a prostřednictvím speciálních webových stránek poskytuje data z této evidence veřejnosti.

12.2 Údaje o válečném hrobu

Evidence válečných hrobů má tři vrstvy informací:

– o nemovitosti – o válečném hrobu – o osobách

Údaje o válečném hrobu lze rozdělit do dvou základních skupin.

První skupinou jsou údaje o místě (nemovitosti), na kterém se válečný hrob nachází. Jedná se o název kraje, OÚ ORP, obce a katastrálního území, čísla parcely a o označení vlastníka nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn. Pro detailnější popis nemovitosti nebo umístění válečného hrobu v terénu je v CEVH vytvořen prostor pro její podrobnější popis (textové pole „Ulice / č. p.“). Speciální pole je rovněž určeno pro vložení údajů o zeměpisné šířce a délce (GPS) místa, na kterém se válečný hrob nachází. GPS údaje následně umožňují zobrazovat válečné hroby na mapovém podkladu.

Druhou skupinou jsou údaje o samotném válečném hrobu. Jsou jimi historická událost, ke které se válečný hrob vztahuje (válečný hrob se může vztahovat k několika historickým událostem), charakter válečného

hrobu, jeho stručný popis a související fotodokumentace. Významným údajem pro péči o válečný hrob je označení jeho vlastníka (zpravidla jím je jeho zřizovatel). Vlastník válečného hrobu nemusí být známý. V takovém případě nabývá na významu vlastník nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn. Tento vlastník přebírá odpovědnost za péči o hrob.

Dále je k hrobu možno připojit doplňkovou informaci, kterou může být například číslo hrobového místa na hřbitově, informaci, zda se válečný hrob nachází na volně přístupném místě a zda se jedná o kulturní památku. K hrobu je možno přikládat webové odkazy, které se týkají daného válečného hrobu nebo pohřbených (připomenutých) osob.

V případě, že jsou o válečném hrobu známy informace, které nezapadají do žádné z uvedených kategorií, pak je možné je uvést do textového pole pro poznámky.

12.3 Údaje o padlém

Do CEVH je možné uvést celkem podrobné informace o padlém, které však **zpravidla nejsou k dispozici** v plném rozsahu. V některých válečných hrobech jsou pohřbeny a na některých válečných hrobech – pietních místech jsou připomenuty neznámé osoby. U takových osob je nezbytné **uvést minimálně příčinu smrti a příslušnost k armádě, případně státní příslušnost**.

Na válečném hrobu nikdy nejsou uvedeny všechny známé údaje o padlém.

Již z výše uvedeného je zřejmé, že **evidence válečných hrobů v žádném případě není evidencí padlých a ani nemá ambice takovou evidenci vytvářet**. Z tohoto důvodu není potřebné detailně prověřovat pravdivost údajů o padlých (připomenutých na pietním místě) uvedených na válečném hrobu, případně jména, státní příslušnost nebo příslušnost k armádě nějakým způsobem zpochybňovat. Naproti tomu je **doplňování podrobností o padlém do evidence válečných hrobů žádoucí**. To, že zákon o VH s tímto postupem počítá, potvrzuje tím, že hovoří o „záznamech obsahujících údaje o válečném hrobu, pokud jsou známy“⁷⁷, a ne o údajích uvedených na válečném hrobu.

⁷⁷ § 2 odst. 3 zákona o VH

Národnost, státní příslušnost, příslušnost k armádě

Uvedení národnosti, státní příslušnosti a příslušnosti k armádě v údajích o padlém je pro další práci s evidencí válečných hrobů **důležité**. Umožňuje uživateli CEVH zadat tyto údaje do vyhledávacích filtrů a třídit válečné hroby z hlediska pohřbených ve válečných hrobech s ostatky nebo připomenutých na pietních místech.

Národnost padlého lze uvést pouze v případě, že je skutečně známa. **Národnost není vhodné nějak dovozovat nebo odhadovat.** Pokud národnost padlého není známa, zůstane tato položka nevyplněna. Jiná situace je však u **státní příslušnosti a příslušnosti k armádě**. Alespoň jednu z těchto položek je možné vyplnit téměř u každého padlého. **Oba tyto údaje lze ve většině případů dovodit.**

Státní příslušnost:

- u vojáků pocházejících z území Rakousko-Uherska padlých v 1. světové válce uvádět rakousko-uherskou;
- u odbojářů padlých (popravených) za protektorátu, to se týká i pražských povstalců, uvádět československou⁷⁸;
- pokud jsou na pomníku zmíněni padlí spoluobčané nebo „naši padlí“ (pak se jedná o bývalé příslušníky obce a blízkého okolí), postupuje se obdobně jako v předchozích případech s tím, že jejich státní příslušnost závisí na tom, zda se pomník vztahuje k 1., nebo 2. světové válce (rakousko-uherská, nebo československá).

Příslušnost k armádě:

- u vojáků pocházejících z území Rakousko-Uherska padlých v 1. světové válce uvádět zpravidla rakousko-uherská; pouze v případech, kdy je tomu prokazatelně jinak, uvede se jiná armáda;
- u vojáků padlých v čs. legiích uvádět československá;
- u pražských povstalců uvádět československá⁷⁹.

Minimálně jeden z údajů lze zpravidla dovodit i u objektů, na kterých nejsou uvedena žádná jména. Týká se to i těch objektů, které jsou

⁷⁸ Koncepce právní kontinuity Československé republiky byla vyjádřena v ústavním dekretu prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čs. ze dne 3. srpna 1944, který se stal základem dalšího poválečného právního vývoje. Stanovil, že předpisy vydané v oblasti československého právního řádu v době od 30. září 1938 do 4. května 1945 se součástí právního řádu nestaly, protože jejich vydání nevycházelo ze svobodné vůle československého lidu.

⁷⁹ Velitelství Bartoš vydalo 5. května 1945 ve 22.55 prohlášení rozhlasem: „*Bojující vojsko je součástí regulérní armády. Nařizujeme, aby každý bojující byl označen trikolórou nebo páskou v národních barvách!*“ Hlášení bylo opakováno tentýž den do půlnoci ještě třikrát. Pražští povstalci byli de iure považováni za vojáky československé branné moci.

zaevidovány do evidence válečných hrobů, přestože nejsou válečnými hroby podle zákona o VH. Například pokud je na pomníku zmíněna nějaká armáda, například „Na počest x-tého výročí osvobození Rudou armádou“, pak je potřeba k pomníku přiložit jeden řádek s pohřbenou osobou (neznámé jméno a příjmení). U takového záznamu se jako armáda uvede „ruská“ nebo „Rudá armáda“, státní příslušnost „Rusko“ nebo „SSSR“, příčina smrti „Jiné“. Podobně postupovat ve všech obdobných případech.

Evidence válečných hrobů je proces pravidelné aktualizace vložených dat a související dokumentace.

Zřizovatelé válečných hrobů pracovali s informacemi, které měli v době zřízení pomníku k dispozici. Tyto informace nemusely být vždy úplné. Zejména **při zřizování pomníků** padlým v 1. světové válce **se stávalo, že z důvodu nedostatku informací nebyl výčet padlých, kteří jsou připomínáni na pomníku, úplný.** Pomník byl však zpravidla zřízen k uctění památky i těch padlých, o kterých v době zřízení válečného hrobu nebyly k dispozici potřebné údaje. V takových případech je nezbytné tato **nově zjištěná jména do evidence příslušného válečného hrobu zahrnout**, a pokud je to možné, tak je při vhodné příležitosti a vhodným způsobem na pomník (například na samostatné desce) doplnit.

Velmi **důležitým zdrojem informací** o pohřbených na veřejných pohřebištích **jsou správci pohřebišť.** Správci mohou mít kromě hřbitovních knih založenou i další dokumentaci o pohřbených na hřbitově. To se týká především takových pohřebišť, na kterých se nachází více válečných hrobů, například poblíž bývalých lazaretů.

Součástí CEVH je i funkcionalita pro vedení databáze padlých. Přes skutečnost, že tato databáze není integrální součástí evidence válečných hrobů, **lze údaje z databáze padlých a z evidence válečných hrobů propojovat.**

Zákon o VH stanovuje, že údaji o padlém „jsou zejména: jméno, popřípadě jména, příjmení, vojenská hodnost, státní příslušnost, národnost, datum narození, datum a místo úmrtí a příčina smrti osoby (osob), jejíž ostatky jsou ve válečném hrobu pohřbeny, nebo osoby, jíž se válečný hrob týká“. Z citace zákona o VH je patrné, že nejde o konečný výčet údajů, ale že v případě potřeby může být rozšířen. V evidenci pro tyto účely slouží pole „Poznámka“.

Vždy je nutné brát v úvahu historické skutečnosti vzniku válečného hrobu.

V případě doplňování údajů k padlému je třeba brát v úvahu historické skutečnosti, jaké panovaly v době, kdy příslušná osoba zemřela. U padlého vojáka rakousko-uherské armády, který zemřel před koncem války a zánikem Rakousko-Uherska, nelze uvádět státní příslušnost k nástupnickému státu, na jehož území se jeho rodiště ocitlo po rozpadu monarchie. Například: Jan Novák padl 15. 6. 1917, původem z Prahy, u něj v kolonce národnost lze uvést česká, ale jako státní příslušnost Rakousko-Uhersko. V případě padlého v 1. světové válce uvádíme československou státní příslušnost jen u příslušníků čs. legií. Naopak u padlých příslušníků domácího i zahraničního odboje za 2. světové války vždy uvádíme státní příslušnost československou, a nikoliv protektorátní. V případě jakýchkoliv pochybností v těchto otázkách je vždy možné se obrátit s dotazem na Ministerstvo obrany.

Důležitým zdrojem informací mohou být dokumenty v držení správce pohřebiště.

V případě VH, které se nacházejí na hřbitovech, je možné získat mnoho údajů padlých ze hřbitovních knih a dalších záznamů, které se nachází v držení správce pohřebiště. Je tedy vhodné se správcem pohřebiště úzce spolupracovat. Jejich prostřednictvím je možné získat nejenom informace o padlých, ale velice často se jejich prostřednictvím podaří lokalizovat dosud nezaevidované VH. Významnou pomůckou k dohledání válečných hrobů z 1. světové války na hřbitovech je původní prvorepublikový **Katastr válečných hrobů, jenž je uložený ve Vojenském historickém archivu** pod názvem fond Evidence válečných hrobů. Katastr je rozdělen dle tehdejších okresů a jsou zde evidenční listy k jednotlivým padlým pohřbeným na hřbitovech v příslušném městě. Mnohdy se ve složce nachází i fotky samotných hrobů a plánek jejich umístění v rámci hřbitova.

12.4 Nález nezaevidovaného válečného hrobu

Nález nezaevidovaného válečného hrobu není nijak výjimečnou záležitostí. Tyto nálezy je možno rozdělit do dvou skupin.

Nesoulad mezi evidencí válečných hrobů a skutečným stavem je nezbytné řešit bezprostředně po jeho zjištění.

První skupinu tvoří **válečné hroby, které byly zřízeny před účinností zákona o VH**, tedy před 1. červencem 2004, a z nějakého důvodu nebyly dosud zaevidovány. Může se jednat o hroby na hřbitovech, ve kterých jsou uloženy ostatky padlých nebo na kterých je připomínána památka padlých (ale na hřbitově nepohřbených) osob, ale tato skutečnost nebyla příslušnému orgánu státní správy známa. Může se jednat o pomníky v hůře přístupné krajině (například Beskydy) nebo na místech zaniklých obcí a podobně. Na všechny takové případy se nahlíží jako na nesoulad evidence válečných hrobů se skutečným stavem a **válečný hrob se neprodleně zaeviduje**.

Válečné hroby zřízené po 1. červenci 2004 lze zaevidovat jenom v případě, že byly zřízeny se souhlasem Ministerstva obrany.

Druhou skupinu tvoří objekty, které svým charakterem odpovídají definici **válečného hrobu**, ale byly zřízeny až po 1. červenci 2004 bez toho, aby byl k jejich zřízení vydán písemný souhlas Ministerstva obrany. **Takové objekty je nutné před zaevidováním nejdříve zlegalizovat.** Zřizovatel válečného hrobu stanoveným způsobem písemně požádá Ministerstvo obrany o vydání písemného souhlasu se zřízením nového válečného hrobu. Teprve po vydání souhlasu je možné takový objekt zaevidovat jako válečný hrob.

Typy archeologických výzkumů

Válečné hroby s ostatky mohou být objeveny především během provádění archeologického výzkumu. Jedná se o následující typy výzkumů:

Archeologický výzkum provádí Archeologický ústav AV ČR nebo organizace oprávněná k provádění archeologických výzkumů (muzeum, vysoká škola, Národní památkový ústav, právnická osoba). V dané situaci by se jednalo o řádný archeologický výzkum, jehož cílem by bylo objevení, vyzvednutí a následná odborná analýza nalezených ostatků a předmětů.

Záchranný archeologický výzkum se provádí⁸⁰ před zahájením stavební činnosti. Cílem takového výzkumu je záchrana archeologických hodnot nacházejících se v prostoru stavby před jejich zcela jistým zničením v důsledku stavební činnosti. I v tomto případě by se jednalo o řádný archeologický výzkum, jehož cílem by byla záchrana, objevení, vyzvednutí a následná odborná analýza nalezených ostatků a předmětů.

⁸⁰ § 22 odst. 2 zákona o státní památkové péči

Nepředvídatelný nález⁸¹ může být učiněn při provádění stavební činnosti, kdy mohou být objeveny kulturně nebo archeologicky cenné předměty, do kterých lze zahrnout i kosterní ostatky, u kterých by mohlo být poté následně prokázáno, že se jedná o válečný hrob. V takovém případě je povinností stavebníka neprodleně ohlásit nález stavebnímu úřadu a orgánu státní památkové péče a zároveň učinit opatření nezbytná k tomu, aby nebyl nález poškozen nebo zničen, a práce v místě nálezu přerušit.

Neoprávněný archeologický výzkum je v současné době častější, protože se velmi rozšířilo amatérské pátrání s pomocí detektoru kovů. V důsledku takovéto činnosti může při neodborném postupu dojít k poškození archeologického nálezů. Neoprávněný archeologický výzkum je přestupkem⁸² a krajský úřad jako věcně a místně příslušný prvoinstanční orgán může v dané situaci udělit pokutu až do výše 4000 000 Kč. Neoprávněné archeologické výzkumy prováděné za pomoci detektoru kovů často dělá laická veřejnost, která není s problematikou archeologického výzkumu příliš obeznámena. Nejčastěji jde o nalezení nějakého kovového předmětu. S ohledem na skutečnost, že by u ostatků padlých a zemřelých vojáků měla být kovová identifikační známka, popř. jiné kovové předměty, tak je hypoteticky možné, že by při detektorovém hledání mohly být nalezeny ostatky, které by mohly být považovány za válečný hrob. V případě neodborného zásahu do takového nálezů však hrozí, že dojde k jeho poškození, a tím ztratě kulturně historické a informační hodnoty.

13 Válečné hroby v územně analytických podkladech

Zahrnutí válečných hrobů do územně analytických podkladů přispívá k jejich ochraně před svévolným zrušením.

Problematika válečných hrobů v územním plánování je řešena vyhláškou č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech (ÚAP), územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti,

⁸¹ § 176 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů (stavební zákon)

⁸² § 35 odst. 3 písm. g) (v případě právnické osoby nebo fyzické osoby podnikající), resp. § 39 odst. 3 písm. g) (v případě fyzické osoby) zákona o státní památkové péči

kteřá v příloze č. 1 stanovuje výčet sledovaných jevů. Válečné hroby jsou součástí jevu č. 113a: pohřebiště, krematoria, válečné hroby a pietní místa.

Průběžně aktualizovaná databáze územně analytických podkladů obcí a krajů je tvořena sledovanými jevy a je podkladem pro veškerou územně plánovací činnost.

Aplikace CEVH umožňuje vygenerovat data válečných hrobů a pietních míst ve formátu, který je možno použít v příslušné aplikaci. Potřebná funkcionality se v CEVH nachází v části Editace – Export dat – Export dat-hroby v ČR – tlačítko „Export mapové vrstvy“. Před použitím tlačítka je možno upravit rozsah území, ze kterého (obec, ORP, kraj) budou údaje generovány. Vygenerované soubory není možné bez speciální aplikace prohlížet a je nutné je v nezměněném formátu a názvu „Export.zip“ předat na příslušné pracoviště.

14 Pátrání po osudech padlých

Evidence válečných hrobů řeší především problematiku samotných válečných hrobů a údaje o padlých jsou v konečném důsledku pouze jednou z několika shromažďovaných informací o válečném hrobu. Na válečném hrobu jsou údaje o padlých zpravidla uvedeny jen ve velmi omezeném rozsahu a jejich věrohodnost (až na výjimky) není podložena žádným archivním materiálem. V některých případech není známo ani jméno padlého, ale například pouze příslušnost k armádě.

Při pátrání po informacích o padlých je nezbytné pracovat především s archivními materiály a spolupracovat s paměťovými institucemi.

Pokud hledaná informace o padlém není k dispozici na obci, ze které pocházel (například v obecní kronice), ani na obecním úřadu místně příslušné obce s rozšířenou působností (informace shromážděné pracovníkem pověřeným vedením evidence válečných hrobů), pak jistě nebudou ani na Ministerstvu obrany, které pro potřeby evidence válečných hrobů vychází z údajů poskytnutých příslušným obecním úřadem.

Velké množství archivních materiálů je zpřístupněno on-line.

Z tohoto důvodu je v případě pátrání po osudech padlých nezbytné prostřednictvím webových stránek navštívit Vojenský historický archiv, případně i některé jiné paměťové instituce. Velké množství informací o padlých je již digitalizováno a jsou veřejnosti volně k dispozici.

15 Zásady práce s archivními materiály

Na Vojenský historický archiv v Praze se velmi často obrazejí různí žadatelé ve věci válečných hrobů a pietních míst, a to zpravidla tehdy, když potřebují verifikovat určité informace o pohřbených osobách nebo připomínaných na pamětních deskách. Informace o samotných pomnících (zřizovatel, autorství, rok vzniku nebo vlastnictví) zpravidla VHA Praha k dispozici nemá. Cílem tohoto příspěvku je upřesnit, co VHA Praha může tazatelům poskytnout a co od nich potřebuje znát, aby to poskytnout mohl.

Pro vyhledávání v archivu je nezbytné znát minimálně jméno, příjmení a rok narození.

Hned zpočátku je třeba zdůraznit, že VHA v Praze disponuje několika sbírkami různých typů personální dokumentace, která je zpravidla řazena podle ročníku narození příslušných osob a v rámci jednotlivých ročníků pak abecedně podle příjmení. Z uvedeného tak vyplývá, že vyhledávání nelze zahájit bez znalosti ročníku narození. Aby pracovníci archivu věděli, koho vůbec mají hledat, potřebují rovněž znát jméno a příjmení dotazovaného, k další identifikaci i místo narození.

15.1 Osobní spisy vojáků

Obecně lze konstatovat, že **VHA v Praze uchovává osobní spisy (kmenové listy) vojáků narozených v letech 1750–1910**. Nicméně nejstarší období (cca do roku narození 1865) je zde dochováno značně torzovitě (většina personální dokumentace osob narozených do roku 1865 je uložena v rakouském Kriegsarchivu), a proto vyhledávání končí zpravidla bez úspěchu. To platí rovněž pro poskytování informací k účastníkům konfliktů 19. století (prusko-rakouská válka apod.). Větší možnosti pro rešerši začínají zhruba od ročníků narození 1870 a mladších.

Část archivních materiálů byla v minulosti skartována.

Avšak i zde jsou schopnosti VHA Praha značně limitované. **Osobní spisy vojáků narozených v letech 1887–1900 a 1903–1910 byly v minulosti skartovány.** Skartace proběhla v 70.–90. letech ve vojenských archivech v Trnavě a v Praze na základě nařízení tehdejších velitelů VHA. Opírala se o platné právní normy a proběhla v souladu s tehdy platným služebním předpisem Adm 1-1 z roku 1978 (Příloha 1, Hlava 1, článek 1, odstavec 7), který předpokládal uchovávat osobní doklady vojáků základní služby 80 let od jejich narození, přičemž zároveň nepožadoval jejich následné předání k trvalému uložení do VHA. Teprve v letech 1997–1998 došlo ke změně předpisu Adm 1-1, kdy lhůta pro uchovávání osobních předpisů ve správních archivech byla posunuta z 80 na 100 let od narození a zároveň byla do předpisu nově vložena povinnost osobní doklady po uplynutí stanovené doby následně předat k trvalé archivaci do VHA. Stejná změna proběhla i na slovenské straně.

Tato skartace se tak dotkla naprostě většiny řadových vojáků-účastníků první světové války. Pokoušet se vyhledat osobní spis některého vojáka narozeného v tomto časovém intervalu je tak prakticky bez šance a je třeba využít jiné zdroje. VHA Praha disponuje dvěma kartotékami padlých v první světové válce a obě tyto kartotéky jsou veřejnosti k dispozici na webu Vojenského ústředního archivu (jedna z nich formou databáze, druhá prostřednictvím digitalizátů kartotéčních lístků). Všechny databáze umístěné na webu VÚA vznikly zpracováním archivních materiálů VHA. Pokud se některá osoba v databázi nenachází, znamená to, že se k této konkrétní osobě ve VHA Praha nenacházejí žádné relevantní analogové materiály a je bezpředmětné se obracet s dalšími žádostmi.

15.2 Vojenské matriky

Další východisko pro vyhledávání představují vojenské matriky. **VHA Praha uchovává více než 2100 svazků vojenských matrik** z různých období, přičemž všechny knihy již byly v minulosti digitalizovány. Prostřednictvím Digitální studovny Ministerstva obrany jsou zatím zveřejněny úmrtní matriky pěších pluků a polních nemocnic z let první světové války. Díky přepisu rejstříků je umožněno full-textové vyhledávání. V publikování dalších matrik (ostatní útvary, vyšší velitelství) se pokračuje.

15.3 Seznamy padlých, raněných a nezvěstných

Poslední možnost představují tzv. Verlostliste – seznamy padlých, raněných a nezvěstných, které jsou v digitální podobě zveřejněny na portálu Digitální studovny Ministerstva obrany. Na webu Vojenského historického ústavu je k dispozici návod, jak se seznamy ztrát pracovat.

Pokud jde o mírové ztráty meziválečné armády, nejčastější dotazy směřují na letecké nehody. Informace k nim se nacházejí v archivně dosud nezpracovaném materiálu prvorepublikového Ministerstva národní obrany. Zde je možné odkázat na prvotřídně vedené stránky www.leteckabadatelnaztraty.cz. Mobilizační ztráty sumarizuje PLACHÝ, Jiří, *Nástin personálních ztrát československé armády v době od 21. května 1938 do 31. března 1939*, Praha 2009. Elektronická verze knihy je k dispozici na webu Digitální studovny MO.

Rovněž v poskytování informací k osobám účastnících se druhé světové války jsou možnosti VHA Praha omezené, neboť nemá k dispozici jejich osobní spisy. Kmenové listy vojáků narozených v letech 1911–1920 (včetně) uchovává Vojenský historický archiv v Bratislavě. Kmenové listy vojáků narozených od roku 1921 (včetně) a mladších schraňuje Vojenský archiv – centrální registratura se sídlem v Trnavě. S žádostmi o rešerši je proto nutné se obracet na tyto dvě instituce.

15.4 Druhý odboj

K příslušníkům druhého (domácího i zahraničního) odboje disponuje VHA Praha žádostmi o osvědčení pro účastníky národního odboje za osvobození podle zákona č. 255/1946 Sb., pokud o něj odbojáři anebo jejich pozůstalí požádali. Na webu VÚA je k dispozici databáze těchto udělených osvědčení. V žádosti o studium tohoto materiálu je třeba vždy vypsat číslo jednací konkrétního spisu uvedené v databázi. Jiný zdroj informací představuje kartotéka udělených vyznamenání, která v některých případech odkazuje také na další podkladový materiál (žádosti, návrhy, šetření).

Informace k padlým příslušníkům zahraniční armády (východní a západní) obsahuje databáze padlých ve druhé světové válce na webu VÚA, která vznikla zpracováním starších kartoték. Ve fondu 1. čs. náhradního pluku v SSSR lze dohledat zápisy Pozůstalostní komise o úmrtích.

Mezi další personální dokumentaci lze počítat uměle vytvořenou Sbírku 24 (evidence československých občanů v zahraničí za druhé světové

války), která se v současné době digitalizuje. Kartotéka příslušníků československých perutí RAF a kartotéka příslušníků vládního vojska jsou již v digitalizované podobě k dispozici na webu VÚA.

Údaje k účastníkům domácího odboje lze dohledat ve sbírce Dotazníky o domácím odboji, jejichž čtvrtá řada zahrnuje popravené a zemřelé v koncentračních táborech, a dále v žádostech o přiznání charakteru čs. partyzána in memoriam podle zákona č. 34/1946 Sb. Evidenční listky padlých v Pražském povstání jsou součástí fondu Revoluční gardy. Ke všem třem uvedeným zdrojům existují interní pracovní databáze. Jako další zdroj lze uvést publikaci MAREK, Jindřich, *Padlí na barikádách. Padlí a zemřelí ve dnech Pražského povstání 5.–9. května 1945*, Praha 2015. Digitalizát knihy je k dispozici na webu Digitální studovny MO.

15.5 Příslušníci armád jiných států

Pokud jde o padlé příslušníky armád jiných států, disponuje archiv dvousvazkovým soupisem příslušníků sovětské armády (uvedeni jsou pouze důstojníci a poddůstojníci, nezahrnuje obyčejné vojáky) padlých a pohřbených na území Československa. Sbírka Evidence válečných hrobů obsahuje seznam (21 579 jmen) příslušníků wehrmachtu padlých a zemřelých na území Československa.

15.6 Digitalizace archivních materiálů

VHA Praha již po mnoho let věnuje zvýšené úsilí elektronickému zpracování svých materiálů a jejich postupnému zveřejňování na webu VÚA. V průběhu uplynulých roků tak bylo publikováno několik různých kartoték a databází. Smyslem této činnosti je zpřístupnit veřejnosti údaje, které obsahují papírové analogové dokumenty, elektronickou formou tak, aby se k ní dostaly bez nutnosti vážit cestu do archivu. Druhým účelem je poskytnout žadateli prvotní informace k hledaným osobám ještě před tím, než se na VHA obrátí s konkrétní žádostí o podrobnější šetření.

Správcům válečných hrobů a pietních míst lze tedy doporučit, aby **dříve, než se na VHA obrátí s konkrétním dotazem, si samostatně prověřili databáze publikované na webu VÚA**. Pokud se jméno hledané osoby v příslušné databázi nevyskytuje, znamená to, že se k této konkrétní osobě v archivu nenacházejí žádné relevantní materiály. Podstatné informace lze nalézt také na webu VÚA (→Vojenský historický archiv→Dokumenty VHA) v článku *Informace a základní pokyny k vyhledávání ve VHA*. Zde tazatel zjistí, jaké typy

personálních spisů a z jakých let jsou ve VHA uloženy a jaké údaje z nich lze zhruba vyčíst. Každému žadateli doporučujeme, aby se seznámil s těmito informacemi dříve, než se na archiv obrátí s konkrétní žádostí.

Pokud jde o archiválii 2. oddělení VHA (materiály vzniklé po roce 1945), lze ve spisovém materiálu MNO dohledat případy exhumací příslušníků československé armády, kteří padli v leteckých nebo pozemních bojích na cizím území za druhé světové války. Pomůcky (inventáře a rejstříky) ke zpracovaným ročníkům MNO jsou veřejně přístupné na webu VÚA. Při objednání materiálu je třeba vždy uvést název příslušného fondu, ročník, číslo kartonu, inventární číslo a signaturu anebo číslo jednací (podle toho, co je v konkrétním inventáři uvedeno) daného spisu.

15.7 Ztráty v letech 1945–1992

Ztráty československé armády v letech 1945–1992 tvořily především mimořádné události. Tyto, většinou automobilní a letecké nehody či jiné katastrofy lze zdokumentovat na základě vyšetřovacích zpráv orgánů MNO, Generálního štábu a vyšetřovacích spisů orgánů vojenské prokuratury. V žádosti je třeba vždy uvést jméno a příjmení zemřelého, datum a místo mimořádné události. Dohledat je možné podrobnosti jak o místě, účastnících, obětech a příčinách, tak o uložení ostatků a pohřbení.

To platí i v případě novodobých obětí Armády České republiky a padlých příslušníků vojenských misí v zahraničí. Tato dokumentace je uložena ve Správním archivu Ministerstva obrany a vztahuje se na ni platná legislativa o ochraně osobních a citlivých osobních údajů.

I pro období po roce 1945 lze znovu odkázat jako na možný zdroj na web *Letecká badatelna*. U každé nehody jsou vedle souřadnic místa pádu letounu publikovány kupříkladu i fotky jednotlivých pomníků.

V dokumentaci MNO po roce 1945 je možné dohledat přípravu a budování památníků a hrobů, pokud byly v přímé péči ministerstva. V ojedinělých případech také menších památníků na místech různých leteckých, automobilních a jiných nehod nebo trestných činů a jiných mimořádných událostí, i když byly v gesci regionálních úřadů, různých spolků, organizací nebo rodinných příslušníků.

Díky postupující digitalizaci (i když to není zdaleka otázkou zítřka) si budou jednou moci veškeré nutné informace zaznamenané ve spisovém materiálu vzniklém z činnosti Ministerstva obrany a Armády České republiky a jejich historických předchůdců žadatelé vyhledávat samostatně bez nutnosti o ně žádat.

Mgr. Martin Flosman, Ph.D., Mgr. Miroslav Jelen,
Mgr. Barbora Nováková, Dr. Vladimír Šlosar

Užitečné webové stránky

České

- <https://valecnehroby.army.cz> – základní informace o válečných hrobech, dotacích na péči o válečné hroby a veřejný vstup do databáze válečných hrobů (evidence válečných hrobů)
- <https://www.army.cz/> – základní informace a aktuality o resortu obrany
- <https://www.vuapraha.cz/vojensky-historicky-archiv/> – Vojenský historický archiv s odkazy na:
 - databáze <https://www.vuapraha.cz/databaze-vha/>
 - kartotéky <https://www.vuapraha.cz/kartoteky/>
 - vojenské matriky <https://www.vuapraha.cz/vojenske-matriky/>
- <http://www.vhu.cz/> – Vojenský historický ústav
- <https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/pohrebnictvi> – Ministerstvo pro místní rozvoj
- <https://digitalnistudovna.army.cz/> – Digitální studovna Ministerstva obrany ČR. On-line literatura a prameny k dějinám vojenství digitalizované paměťovými institucemi Ministerstva obrany ČR a dalšími partnery.
- <https://kramerius.army.cz/search> – Digitální studovna Ministerstva obrany ČR
- <https://www.vets.cz/> – Spolek pro vojenská pietní místa
- <https://www.policie.cz/clanek/cestne-pohrebiste-prislusniku-bezpecnostnich-sboru> – Památník příslušníků policie a četnictva
- <https://komitet.1866.cz/> – Komitét pro udržování památek z války roku 1866
- <https://pomortzeff.com/vlasovci> – Ilustrovaný průvodce místy posledního odpočinku vojáků generála Vlasova v Praze a okolí
- <https://www.statnisprava.cz/> – portál společnosti European Business Enterprise, a. s., poskytuje základní informace o státní správě – například adresáře úřadů, rejstříky, registry apod.

Zahraniční

- <https://ives.minv.sk/uevh/> – Ústřední evidence válečných hrobů Slovenské republiky
- <https://www.cwgc.org/> – Komise Commonwealth War Graves Commission (Velká Británie) je nezisková společnost. Byla založena

v roce 1917 a pečuje o hroby 1 700 000 mužů a žen Britských ozbrojených sil padlých ve světových válkách.

- <https://www.twgpp.org/> - projekt má za cíl shromáždit fotografie všech válečných hrobů, které jsou v péči Ministerstva obrany Velké Británie od 1. světové války do dnes.
- <https://obd-memorial.ru/html/> - databáze padlých a nezvěstných vojáků Rudé armády vytvořená Ministerstvem obrany Ruské federace. Pro vyhledávání údajů je nutné použít azbuku.
- <https://www.volksbund.de/> - Německý spolek pro válečné hroby
- <https://www.osk.at/de/home/> - Rakouský spolek pro válečné hroby
- <http://wicy.webd.pl/polegli> - Seznam padlých v 1. světové válce - Polsko
- <https://www.once.ro/engleza/> - Národní kancelář pro zachování památky hrdinů - Rumunsko
- <https://www.ww1cemeteries.com/> - fotografický průvodce po více než 4 000 vojenských hřbitovů a památníků Velké války. Stránky obsahují základní informace o válečných hřbitovech a památnících například v Belgii, Francii, Turecku, Itálii, Velké Británii, Austrálii, Novém Zélandu, Kanadě, Thajsku, Singapuru, Indonésii, Egyptě, Polsku, Řecku, USA, Hongkongu, Bulharsku, Maltě, Nizozemsku, Dánsku, Německu, Lucembursku a Gambii.
- <https://fcafa.com/> - anglické webové stránky věnované památce československých letců, kteří sloužili v RAF.
- <http://www.memorialgenweb.org/> - francouzské webové stránky s informacemi o válečných hrobech a válečných obětech
- <https://www.abmc.gov/> - stránky věnované válečným památníkům, hřbitovům a hrobům vojáků USA
- <https://www.cimeetrincee.it/> - webové stránky italských příznivců historie se zaměřením na italská bojiště a pohřebiště. Stránky se zabývají zejména problematikou 1. světové války.
- <https://ww2museum.eu/> - webové stránky, které pomohou při plánování cest po bojištích 2. světové války a návštěv vojenských muzeí, památníků a válečných hřbitovů západní Evropy.

Použité pojmy a zkratky

CEVH – aplikační programové vybavení, webová aplikace, která slouží k vedení evidence válečných hrobů na stupni OÚ ORP, souhrnné evidence válečných hrobů na stupni krajských úřadů a centrální evidence válečných hrobů na stupni MO a je přístupná pouze registrovaným uživatelům.

exhumace – vyzdvížení lidských ostatků nebo urny s lidskými ostatky z pohřebiště

hrob – místo, na kterém byly pohřbeny lidské pozůstatky.

hrobové místo – místo na pohřebišti určené pro zřízení hrobu nebo hrobky nebo vyhrazené místo v úložišti jednotlivých urn nebo na vsepové louce. Hrobové místo jako místo na pohřebišti nemůže vlastnit nikdo jiný než provozovatel pohřebiště.

hrobové příslušenství – viz hrobové zařízení

hrobové zařízení – souvisí s hrobovým místem. Jedná se o pomník, náhrobek či jinou věc, která je umístěna na hrobu. V případě válečného hrobu je jeho součástí. V právním smyslu obecně se však jedná o samostatnou věc, kdy vlastník hrobového zařízení není vlastníkem hrobu. Hrobové zařízení je někdy označováno jako hrobové příslušenství, kterým však podle občanského zákoníku může být pouze taková věc, která náleží vlastníku věci hlavní a je jím určena k tomu, aby byla s věcí hlavní trvale užívána. Správně je proto třeba hovořit o hrobovém zařízení, nikoliv o hrobovém příslušenství.

kenotaf – symbolický náhrobek zřizovaný pro zemřelého, jehož ostatky jsou pohřbeny na jiném či neznámém místě. V mnoha případech se kenotaf (pietní místo) od válečného hrobu s ostatky svým vzhledem nijak neliší.

kolumbárium – úložiště urn

lidské ostatky – lidské pozůstatky po pohřbení ve smyslu § 2 písm. d) zákona o pohřebnictví

lidské pozůstatky – tělo zemřelého § 2 písm. c) zákona o pohřebnictví

odbojová činnost – organizovaná činnost v domácím nebo zahraničním hnutí v době války, která směřovala ke vzniku nebo osvobození Československé republiky (např. partyzánské hnutí, účast v povstání, ilegální činnost, hnutí odporu).

orgány státní správy – Ministerstvo obrany, krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a pověřené obecní úřady

osárium (kostnice) – objekty (místnosti) určené k ukládání lidských kosterních ostatků (v některých případech jsou kosterní ostatky v kostnicích)

ukládány do k tomu speciálně vyrobených schránek)⁸³ a dále mauzolea (například vojenské mauzoleum v Hranicích) nebo kolumbária.

OU ORP – obecní úřad obce s rozšířenou působností. Obce s rozšířenou působností představují typ obcí vykonávajících státní správu v přenesené působnosti. Jsou obcemi s nejširším rozsahem výkonu státní správy v přenesené působnosti.

padlý – osoba, která zahynula v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci nebo v důsledku válečného zajetí, anebo osoba, která zahynula v důsledku účasti v odboji nebo vojenské operaci v době války.

pietní místo – válečný hrob (pietní místo) ve smyslu § 2 odst. 2 zákona o VH

pietní místo – hrobové zařízení – zpravidla se jedná o pamětní desku, pomník, památník nebo obdobný symbol, bývá součástí hrobového zařízení nebo samo o sobě tvoří hrobové zařízení hrobového místa (hrobu), které však samo není válečným hrobem podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona o VH. To znamená, že se nachází na hrobu, ve kterém nejsou uloženy ostatky oběti, která je na hrobovém zařízení uvedena. Typickým příkladem je hrobové zařízení na rodinném hrobu s ostatky příbuzných osob, na kterém je kromě pohřbených připomenut i příslušník rodiny, který padl v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci nebo v důsledku válečného zajetí nebo v důsledku účasti v odboji nebo vojenské operaci v době války, ale jeho pozůstatky nemohly být z nějakého důvodu do takto označeného hrobu uloženy.

pohřeb – uložení lidských pozůstatků do hrobu nebo hrobky na pohřebišti nebo jejich zpopelnění v krematoriu

pohřebiště (veřejné pohřebiště) – prostor určený k pohřbení lidských pozůstatků nebo uložení lidských ostatků v podobě míst pro hroby a hrobky nebo úložiště jednotlivých uren nebo rozptylové či vysypové louky nebo jejich kombinace.

POU – pověřený obecní úřad, na tyto obce stát přenáší část svých pravomocí, ovšem ne v takovém rozsahu, v jakém ji přenáší na obce s rozšířenou působností. Je to tedy obec menší než obec s rozšířenou působností a vždy spadá do správního obvodu nějaké obce s rozšířenou působností.

poznatelný stav válečného hrobu – válečný hrob je v takovém stavu nebo je označen takovým způsobem, ze kterého bude patrné, že se jedná o válečný hrob podle § 2 odst. 1 nebo 2 zákona o VH.

rodinný válečný hrob – válečný hrob s ostatky podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona o VH, do kterého byly kromě ostatků osob uvedených

⁸³ Například osárium v Jindřichovicích CZE4104-10027, Olomouci CZE7107-39941, Praze CZE0003-55005.

v § 2 odst. 1 zákona o VH uloženy i ostatky dalších osob (zpravidla osob v příbuzenském vztahu), které nesplňují výše uvedené ustanovení zákona o VH.

ÚAP – územně analytické podklady ve smyslu vyhlášky č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti

urnové úložiště (kolumbárium) – může být samostatný objekt jako například na památník letců 2. světové války na hřbitově v Prostějově nebo rozlehlé kolumbárium na Čestném pohřebišti vojáků Rudé armády na Centrálním hřbitově v Brně, ale také k tomuto účelu vytvořené místo v hrobovém zařízení rodinného hrobu.

válečná oběť – padlý

válečný hrob – souhrnný název pro válečné hroby s ostatky a pietní místa

válečný hrob s ostatky – válečný hrob ve smyslu § 2 odst. 1 zákona o VH

váleční zajatci (ve smyslu Ženevských úmluv) – příslušníci ozbrojených sil, příslušníci milic nebo příslušníci dobrovolnických sborů, které jsou součástí těchto ozbrojených sil; příslušníci jiných milic a jiných dobrovolnických sborů včetně členů organizovaného hnutí odporu (v jejich čele musí být odpovědná osoba, nosí rozeznávací znak a nosí otevřeně zbraně) – například účastníci Pražského povstání; příslušníci pravidelných ozbrojených sil, kteří se hlásí k vládě, již neuznává mocnost, která drží zajatce; osoby, které doprovázejí ozbrojené síly, nejsou však přímo jejich součástí (např. dopisovatelé, příslušníci civilních osádek vojenských letounů); posádky obchodních lodí a civilních letadel a obyvatelé neobsazených území, kteří se z vlastní vůle chopí zbraní, aby bojovali proti vojsku.

vojenská operace – plánovaná a koordinovaná činnost, která se uskutečňuje vojenskými prostředky s cílem splnit strategické, operační nebo taktické úkoly. Vojenské operace mohou být válečné (např. vojenské operace) nebo jiné (mírové, záchranné, humanitární). Vojenskou operací v době války bylo například i vojenské potlačení vojenské vzpoury, v důsledku kterého byla část vzbouřenců v Rumburku popravena.

zákon o pohřebnictví – zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů

zákon o VH – zákon č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech a pietních místech a o změně zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

zákon o státní památkové péči – zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů. Vyhláška č. 66/1988 Sb., k provedení zákona o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů

Literatura

- Nález ústavního soudu II.ÚS 307/97 ze dne 18. 5. 1999, N 75/14 SbNU 129, K posuzování podmínky státního občanství České republiky podle restitučních předpisů
- Zákon č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech a pietních místech a o změně zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Důvodová zpráva k zákonu o VH
- Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů
- Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů. Vyhláška č. 66/1988 Sb., k provedení zákona o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 2/1969 o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky
- Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), v platném znění
- Zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů, (stavební zákon)
- Vyhláška Ministerstva financí č. 560/2006 Sb., o účasti státního rozpočtu na financování programů reprodukce majetku
- Vyhláška č. 66/1988 Sb., k provedení zákona o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů
- Usnesení vlády České republiky č. 427/1999 o zabezpečení péče o válečné hroby v České republice a v zahraničí
- Metodická pomůcka ředitele odboru pro válečné veterány Rodinné válečné hroby a pietní místa na pohřebištích, 30. červen 2019
- Dohoda 95/2005 Sb. m. s. mezi vládou České republiky a vládou Republiky Slovinsko o péči o válečné hroby
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů)

Obsah

Úvod	3
Historie péče o válečné hroby	5
Průvodce zákonem o válečných hrobech	9
Část první	
Válečné hroby	9
Část druhá	
Změna zákona o pohřebnictví	38
Část třetí	
Účinnost	39
Zásady péče a výklad základních pojmů	40
1 Kdy se jedná o válečný hrob	40
1.1 Válečný hrob s ostatky	41
1.2 Pietní místo	43
1.3 Ochrana válečných hrobů	44
2 Kdy se nejedná o válečný hrob	45
2.1 Válečný hrob s ostatky	45
2.2 Pietní místo	46
3 Úkoly orgánů státní správy	49
3.1 Ministerstvo obrany	50
3.2 Krajský úřad	50
3.3 Obecní úřad obce s rozšířenou působností	51
3.4 Pověřený obecní úřad	51
4 Vlastnictví válečných hrobů	51
4.1 Převzetí válečného hrobu do vlastnictví obce	52
4.2 Pietní místa	52
4.3 Válečné hroby s ostatky	54
5 Péče o válečné hroby	56
5.1 Odpovědnost za péči o válečný hrob ze zákona	57
6 Mezivládní dohody	57
6.1 Česko-německá smlouva	58
6.2 Kulturní památka	59
7 Dotace MO na péči o válečné hroby	62
7.1 Určení dotace	62
7.2 Oprávněný žadatel	62

7.3 Podání žádosti o dotaci	63
8 Válečný hrob na veřejném pohřebišti	64
8.1 Rodinný válečný hrob	65
8.2 Pietní místo na pohřebišti	66
8.3 Pietní místo – hrobové zařízení	67
8.4 Uživací právo k válečným hrobům	69
8.5 Nájemní smlouva	70
8.6 Užívání hrobového místa	70
9 Zřízení, přemístění, zrušení a jiná změna válečného hrobu	71
9.1 Žádosti	72
9.2 Zřízení nového válečného hrobu	73
9.3 Náležitosti nového válečného hrobu – pietního místa	74
9.4 Přemístění válečného hrobu	75
9.5 Zrušení válečného hrobu	77
9.6 Jiná změna válečného hrobu	78
10 Poznatelný válečný hrob	79
10.1 Označení válečného hrobu	80
11 Nalezení lidských ostatků mimo pohřebiště	81
11.1 Náhodné nálezy	82
11.2 Cílené hledání lidských ostatků	82
12 Evidence válečných hrobů	83
12.1 Odpovědnost za vedení evidence válečných hrobů	85
12.2 Údaje o válečném hrobu	85
12.3 Údaje o padlém	86
12.4 Nález nezaevidovaného válečného hrobu	89
13 Válečné hroby v územně analytických podkladech	91
14 Pátrání po osudech padlých	92
15 Zásady práce s archivními materiály	93
15.1 Osobní spisy vojáků	93
15.2 Vojenské matriky	94
15.3 Seznamy padlých, raněných a nezvěstných	95
15.4 Druhý odboj	95
15.5 Příslušníci armád jiných států	96
15.6 Digitalizace archivních materiálů	96
15.7 Ztráty v letech 1945–1992	97
Užitečné webové stránky	98
Použité pojmy a zkratky	100
Literatura	103

Válečné hroby

Ing. Imrich Vetrák

Vydalo: Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha

Adresa: Vojenský historický ústav Praha, U Památníku 2, 130 05 Praha 3

www.army.cz

www.vhu.cz

Grafická úprava a zlom: Andrea Bělohávková

Fotografie na obálce: Jan Kouba

Jazykový redaktor: Kamil Novák

Dáno do tisku: listopad 2023

Tisk: VGHMÚř Dobruška

Kopírovat, překládat a rozmnožovat publikaci bez souhlasu vydavatele je zakázáno
NEPRODEJNÉ